

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra politologie a evropských studií

Soňa Michlíčková

**Společná zemědělská politika Evropské unie a její vliv na
české zemědělství**

**Common Agricultural Policy of European Union and its
Influence on Czech Agriculture**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Dan Marek, Ph.D., M.A.

OLOMOUC 2010

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 16. srpna 2010

Poděkování:

Ráda bych poděkovala Mgr. Danu Markovi, Ph.D., M.A., za odborné vedení, cenné rady, doporučení a připomínky, které pro mě byly velice důležité při vypracování této diplomové práce. Další poděkování patří pánům Ing. Josefu Kudělkovi a Ing. Čestmíru Tomášovi za vypracování odpovědí k položeným otázkám a jejich ochotu a zájem.

Obsah

Úvod.....	1
1 Evropeizace	12
1.1 Definice evropeizace.....	12
1.2 Evropeizace a její působení ve sférách polity, politics a policy	17
1.3 Koncept evropeizace ve střední a východní Evropě.....	23
1.4 Zemědělská politika v kontextu evropeizace.....	28
2 Společná zemědělská politika Evropské unie a tzv. východní rozšíření Evropské unie v roce 2004	33
2.1 Vznik a počáteční vývoj společné zemědělské politiky Evropské unie .	33
2.2 Hlavní reformy společné zemědělské politiky.....	34
2.2.1 Mansholtův plán	34
2.2.2 MacSharryho reforma	35
2.2.3 Agenda 2000	36
2.2.4 Reforma společné zemědělské politiky z roku 2003	37
2.3 Finanční rámec a hlavní mechanismy společné zemědělské politiky.....	38
2.3.1 Rozpočet a finanční náročnost evropského zemědělství	38
2.3.2 Regulační mechanismy	39
2.4 Východní rozšíření Evropské unie.....	40
3 Situace českého zemědělství do roku 2004	45
3.1 Vývoj zemědělství do roku 1989.....	45
3.2 Transformační proces v období 1989-1995	46
3.3 Transformační proces v období 1996-2004.....	48
3.4 Programy předvstupní pomoci.....	51
3.4.1 PHARE	51
3.4.2 ISPA.....	52
3.4.3 SAPARD.....	52
3.5 Institucionální zázemí české zemědělské politiky	55
4 Stav českého zemědělství po vstupu do Evropské unie	57
4.1 Hlavní podmínky vstupu do Evropské unie vyjednané pro české zemědělce.....	58
4.1.1 Přímé platby	58
4.1.2 Přechnodná období a sjednané výrobní kvóty	60

4.1.3	Přechodné období pro nákup nemovitostí	60
4.2	Operační program Rozvoj venkova a multifunkční zemědělství (OP Zemědělství)	60
4.3	Horizontální plán rozvoje venkova ČR pro období 2004-2006 (HRDP)	62
4.4	Dopady společné zemědělské politiky na české politické prostředí.....	64
4.4.1	České předsednictví Evropské unie a postoj českých politických stran k zemědělské politice.....	64
4.4.2	Reprezentace zemědělských zájmů v České republice.....	66
4.5	Dopady společné zemědělské politiky na sociální podmínky českých farmářů	67
4.6	Dopady společné zemědělské politiky na stav české ekonomiky.....	68
4.7	Programovací období 2007 – 2013	70
4.8	Názory odborníků z praxe.....	72
	Závěr	76
	Prameny a literatura	84
	Prameny.....	84
	Literatura.....	87
	Přílohy.....	92
	Abstrakt.....	98

Úvod

Mezi politicky nejvýznamnější momenty historie České republiky lze bezesporu považovat roky 1989 a 2004, které otvíraly nové možnosti pro budoucí formování naší republiky ve všech oblastech. V listopadu 1989 byl započat konec vlády komunistů v naší zemi a bylo tedy zřejmé, že bude nutné začít novou kapitolu nejenom politického vývoje. Vzhledem k dlouhodobému potlačování zkušeností s demokratickým fungováním státu, se náhle po roce 1989 objevilo více možností a variant směřování nových demokratických států ve střední a východní Evropě. Bývalé komunistické státy tak mohly pokračovat ve stále relativně interní spolupráci tak, jak byly v rámci Rady vzájemné hospodářské pomoci zvyklé, nebo si zvolit cestu samostatného vývoje a soustředění se na vlastní budování nových hospodářských a politických struktur. Nakonec však v těchto zemích převládl zájem o bližší evropskou integraci, a tak tyto státy zcela ovládlo heslo „Návrat do Evropy“, čímž byl jasně stanoven jejich záměr integrovat se do Evropského společenství a stát se jeho právoplatným členem.¹

Československo rovněž sdílelo zájem o nový integrační proces a tehdejší první postkomunistická vláda se o budoucím přidružení k Evropskému společenství vyjadřovala velice pozitivně a optimisticky. Všechny další smlouvy, jednání a organizace k dalšímu proevropskému směřování nabyly na intenzitě od konce roku 1991, kdy byla uzavřena tzv. Evropská dohoda o chystaném a plánovaném přidružení k Evropskému společenství. V Československu tak mohly začít důležité změny v různých oblastech, které se musely začít postupně připravovat na vstup České republiky do Evropské unie. Tyto politické, hospodářské, sociální a správní úpravy a změny vyvrcholily dne 1. května 2004, kdy Česká republika spolu s dalšími devíti státy střední a východní Evropy vstoupila do Evropské unie. Toto tzv. východní rozšíření se do historie této instituce zapsalo jako nejsložitější a nejrozsáhlejší vlna rozšíření, protože vzhledem k hospodářsko-politické minulosti těchto států zde přístupový proces trval podstatně déle a přijímání *acquis* Společenství zde bylo pomalejší a náročnější.²

Během přístupových rozhovorů a jednání s kandidátskými zeměmi východního rozšíření se nejzásadnější debaty vedly ohledně oblasti regionální a zemědělské politiky,

---

¹ DÜRR, Jakub – MAREK, Dan: *Předvstupní očekávání a realita plného členství: Zkušenosti členských zemí EU a jejich relevance pro ČR*. Praha 2002, s. 85.

² FOJTÍKOVÁ, Lenka – LEBIEDZIK, Marian: *Společné politiky EU. Historie a současnost se zaměřením na Českou republiku*. Praha 2008, s. 23.

protože právě tyto oblasti tvoří stále v rozpočtu Evropské unie sféru největších výdajů.³ S přístupem nových a spíše agrárně zaměřených zemí se tak evropský rozpočet mohl dostat do veliké zátěže a bylo potřeba ujednat oboustranně výhodné přístupové podmínky. Bývalý evropský komisař pro zemědělství v letech 2000-2004 Franz Fischer tehdy farmářům z nových kandidátských zemí tvrdil a uklidňoval je svým prohlášením: *EU není ráj, ale k pecku má daleko. Zemědělcům bude v EU jednoznačně lépe.*⁴

Jednání o budoucím směřování zemědělské politiky po vstupu do Evropské unie se samozřejmě nemohla vyhnout ani České republice, jejíž zemědělství během posledních několika desetiletí tvořilo důležitou složku československého hospodářství, ale zároveň se vyvíjelo a bylo silně ovlivněno tehdejší komunistickou vládou. Do roku 1989 se v zemědělství nemohlo mluvit o existenci jakéhokoliv soukromého sektoru a většinu půdy měla na starost jednotná zemědělská družstva. V devadesátých letech tak muselo s nástupem demokracie dojít k rozsáhlé transformaci zemědělství, která se zároveň musela plně soustředit na připravovaný vstup do Evropské unie. Docházelo tak ke vzniku nových institucí, organizací a koncepcí, které měly za úkol postupně přizpůsobovat české zemědělství evropským standardům a nárokům Evropské unie.

Během posledních dvaceti let tak nepochybně české zemědělství od základů prodělalo spoustu nezanedbatelných změn. Podílel se na tom bezesporu pád komunismu, ale rovněž i posléze plánovaný vstup do Evropské unie, kterému se zemědělci museli výrazně přizpůsobit a podřídit ve všech činnostech.

Hlavním cílem této diplomové práce s názvem „*Společná zemědělská politika Evropské unie a její vliv na české zemědělství*“ je analýza vývoje českého zemědělství a jeho interpretace skrze teoretický koncept evropeizace. Pro vysvětlení tohoto konceptu stále neexistuje jednotná definice, ale obecně lze tvrdit, že evropeizace je následkem evropského integračního procesu a vyjadřuje tak působení a vliv Evropské unie na instituce a politiky svých členských zemí. Teorie evropeizace tak bude v případě této diplomové práce přímo aplikována na oblast českého zemědělství. Dalším cílem práce je analýza a zhodnocení vývoje českého zemědělství po roce 1989 s důrazem na období po vstupu do Evropské unie. Práce tak bude hodnotit základní charakteristické rysy českého zemědělství v různých obdobích a důraz zde bude kladen na využití

---

³ ARDY, Brian: *Agricultural, Structural Policy, the Budget and eastern enlargement of the European Union*. In: HENDERSON, Karen (ed.): *Back to Europe. Central and Eastern Europe and the European Union*. London 1999, s. 107.

⁴ FOJTÍKOVÁ, L. – LEBIEDZIK, M.: c. d., s. 23.

Společná zemědělská politika Evropské unie a její vliv na české zemědělství

předstupních programů a nástrojů, sjednané kvóty a podmínky vstupu a rovněž na institucionální a administrativní změny, které české zemědělství v souvislosti se vstupem do Evropské unie bylo nuceno provést.

V souvislosti se stanoveným cílem tak budou v diplomové práci ověřovány následující hypotézy:

1. Po roce 1989 české zemědělství prodělalo veliké množství změn a podrobilo se složitému transformačnímu procesu. Všechny tyto události měly z velké části prokazatelnou a přímou souvislost s přípravou českých zemědělců na vstup do Evropské unie. Před samotným vstupem České republiky do Evropské unie byla připravenost českého zemědělství hodnocena spíše kladně. Veliký podíl na tom bezesporu má předvstupní nástroj SAPARD, výhodně sjednané předvstupní podmínky a také funkce nových institucí, mezi které se řadí Státní zemědělský intervenční fond a Integrovaný administrativní a kontrolní systém.
2. Od zapojení českého zemědělského sektoru ke společné zemědělské politice Evropské unie v roce 2004 zaznamenává české agrárnictví v ekonomické a sociální oblasti velmi dobré výsledky. Podle informací Ministerstva zemědělství ČR agrární obchod dovozu i vývozu stoupá a finanční situace a pracovní podmínky samotných českých zemědělců jsou hodnoceny kladně. Naproti tomu nelze opomenout dlouhodobý pokles zemědělské produkce a nejisté prognózy související se situací českých farmářů po roce 2013. Stav českého zemědělství po připojení ke společné evropské zemědělské politice tak může být hodnocen z hlediska těchto faktorů jako relativně neutrální.

V souvislosti se zmiňovaným cílem a stanovenými hypotézami diplomové práce je nutné položit si několik otázek. Co je to evropeizace a jaký má vliv na fungování členských států Evropské unie? Jaké konkrétní dopady měl tento teoretický koncept na praxi a fungování českého zemědělství během přístupových jednání a po samotném vstupu do Evropské unie? Je opravdu vývoj českého zemědělství během devadesátých let plně ovlivněn přípravou na vstup do Evropské unie, nebo se toto odvětví pouze přizpůsobovalo aktuálním ekonomickým a sociálním požadavkům bez výraznějšího vlivu chystané evropské integrace? Ačkoliv je české zemědělství součástí společné zemědělské politiky EU pouhých šest let, je možné již dnes zaznamenat výrazné změny

v jeho koncepci a rozvoji v souvislosti se zkráceným programovacím obdobím 2004-2006 a dalším právě probíhajícím programovacím obdobím 2007-2013. Jak tyto změny hodnotí samotní zemědělci a jakou pozici a důležitost zastává české zemědělství v programech českých politických stran?

Při psaní textu celé diplomové práce byl zvolen empiricko analytický přístup, na jehož základě nejprve dochází ke sběru dat a informací, které jsou poté následně využity pro provádění analýzy, jejímž cílem je potvrzení stanovených hypotéz. První část práce, která je věnována teoretické kapitole zabývající se vymezením a definováním termínu evropeizace, se vyznačuje z větší části deskriptivní a přehledovou povahou. Kapitola o evropeizaci pojednává o základním a velice důležitém teoretickém východisku, které je nutné pro pochopení a správné porozumění dalších plynule navazujících částí, které se již zabývají konkrétní případovou studií vývoje a stavu zemědělské politiky České republiky. Doplnkem již zmiňovaného empiricko-analytického přístupu užívaného při psaní této diplomové práce se tak stává metoda deskripce, jež bude aplikována obecně v těch částech práce, kde je nutné podat takové teoretické informace a souvislosti, které jsou pro pochopení a následnou analýzu a potvrzení hypotéz nezbytné.

Z časového hlediska je diplomová práce primárně zaměřena na období po roce 1989 až do současnosti. Text práce se bude zabývat obdobím vývoje českého zemědělství po roce 1989, kdy bylo započato transformační období tohoto odvětví, a byly položeny základy předvstupních jednání souvisejících se vstupem do Evropské unie. Práce bude analyzovat období celých devadesátých let až do roku 2004 a hlavní důraz bude rovněž kladen na etapu po roce 2004, kdy se české zemědělství stalo součástí společné zemědělské politiky Evropské unie. Vzhledem ke stále probíhajícímu programovacímu období 2007-2013 bude obsah práce zakončen pozvolna rokem 2007 spolu s analýzou předpokládaných vyhlídek na budoucí vývoj tohoto odvětví.

Pro větší přehlednost je obsah diplomové práce rozdělen do čtyř základních kapitol. První část práce se věnuje problematice teoretického konceptu evropeizace, jeho definici a různorodým interpretacím, které jsou pro porozumění a další směřování diplomové práci velice důležité. Zmíněny budou rovněž sféry polity, politics a policy, na které se problematika evropeizace z pohledů mnoha teoretiků vztahuje. Důraz bude kladen na vliv tohoto konceptu na členské a kandidátské státy Evropské unie a posléze bude směřováno ke konkrétnímu působení procesu evropeizace ve sledovaném zemědělském odvětví. Poslední část první kapitoly bude věnována problematice evropeizace ve sféře zemí střední a východní Evropy, která je velmi častým příkladem a

zkoumaným objektem z hlediska konceptu evropeizace vzhledem ke své ojedinělé povaze a vývoji a ozývá se mnoho rozporuplných názorů polemizujících s vhodností použití jakýchkoliv teoretických konceptů pro „nové“ členské státy, jež oficiálně přistoupily do Evropské unie v roce 2004.⁵

Druhá část práce se soustředí na obecné uvedení do problematiky společné zemědělské politiky Evropské unie. V úvodu této části tak bude velice stručně vysvětlen důvod vzniku a význam zemědělské politiky v rámci fungování Evropské unie s důrazem na hlavní reformy, dokumenty, nástroje a mechanismy, které tuto oblast od jejího počátku provázejí a jsou s ní neodmyslitelně spojeny. Součástí této kapitoly je rovněž i text zabývající tzv. východním rozšířením Evropské unie v květnu 2004, který popisuje jeho unikátní rysy a veliké obavy v souvislosti se zapojením nových deseti zemí do společné zemědělské politiky. Hlavní pozornost bude v této podkapitole věnována zemím střední Evropy, které před vstupem do Evropské unie a její zemědělské politiky tvořily významné seskupení s podobným vývojem a mnoha společnými znaky.

Třetí část již podrobněji rozebere případ samotné České republiky a fungování českého zemědělství s důrazem na období po roce 1989. Přesněji zde budou popsány a analyzovány hlavní znaky, důležité aspekty a charakteristické rysy českého zemědělského odvětví, které v devadesátých letech prodělalo výrazné koncepční a strukturální změny. Pozornost bude samozřejmě věnována vývoji souvisejícímu s plánovaným vstupem do Evropské unie, a tak zde bude analyzována úspěšnost předvstupního programu SAPARD, předem sjednané podmínky vstupu českých farmářů do sféry společného evropského zemědělství a také nově vytvářené instituce, které se staly během těchto událostí samozřejmostí a velikou oporou organizačního předvstupního procesu. Celá tato třetí část práce se tak svým obsahem již plně věnuje ověřování první stanovené hypotézy.

Čtvrtá a zároveň poslední rozsáhlá kapitola poskytuje prostor pro hodnocení a změny, které českému zemědělství přinesl vstup do Evropské unie po roce 2004 a jejím cílem je tak podat potřebné informace takovým způsobem, aby mohla být potvrzena druhá hypotéza této diplomové práce. V této části se text zaměří na ekonomické, politické a rovněž i sociální dopady, které českému zemědělství integrace v rámci Evropské unie přinesla. Budou zde objektivně hodnoceny veškerá negativa a problémy

---

⁵ HAVLÍK, Vlastimil – VALTEROVÁ, Aneta: *Evropeizace českých a politických stran: aplikace Ladrechova konceptu*. Slovenská politologická revue, 7, 2007, č. 4, s. 78.

zemědělců, jež naše členství v Evropské unii do tohoto agrárního sektoru přineslo a také samozřejmě i pozitivní aspekty, které mají svůj základ v úspěšných předvstupních jednáních. Tato kapitola bude vycházet ze dvou odlišných programovacích období, tj. zkrácené programovací období 2004-2006 a stále probíhající období 2007-2013, což v tomto případě znamená, že hodnocení českého zemědělství po roce 2004 vychází sice z aktuálních hodnotících zdrojů a informací, ale jeho dlouhodobé perspektivy a vývoj je možné odhadovat pouze velmi nejasně, a tak bude poslední část této práce věnována pouze velice krátkodobým spekulacím ohledně budoucnosti českých agrárníků. Úplný závěr bude věnován i názorům z praxe v podobě odpovědí dotazovaných odborníků, které zemědělský sektor přímo zaměstnává a jsou tak schopni podělit se o své poznatky a postřehy skrz vlastní zkušenosti v agrárním odvětví.

Obsah diplomové práce je založen na následující literatuře a pramenech. Všechny zdroje je však nutné rozdělit do dvou oblastí, a to na literaturu zabývající se kapitolou evropeizace a zadruhé to jsou publikace o evropském a českém zemědělství, z jejichž obsahu bylo čerpáno pro další dvě části této práce. Téma evropeizace se v oblasti politických věd začalo stále častěji objevovat v devadesátých letech minulého století a cizojazyčné články a později publikace zkoumající tuto problematiku bylo snadné dohledat. Čeští autoři se tomuto teoretickému konceptu začali věnovat asi s desetiletým zpožděním, ale od té doby bylo již publikováno velké množství kvalitní literatury a článků vysoké úrovně.

V zahraniční odborné politologické literatuře se koncept evropeizace stal velice diskutovaným termínem a stále častěji je možné se setkat s jeho použitím ve většině novější literatury zabývající se teoriemi evropské integrace. Mezi nejaktuálnější publikaci tohoto charakteru patří bezesporu dílo s názvem „*Europeanization: New Research Agenda*“ vydané v roce 2008, jehož autoři jsou P. Graziano a M. P. Vink. Tato kniha poskytuje nejnovější náhled na tento pojem v souvislosti s jednotlivými politikami Evropské unie. Navíc je zde rovněž kapitola věnující se přímo evropeizaci zemědělské politiky, a jejíž obsah jsem při psaní diplomové práci významně využila. Obecně se dá konstatovat, že veškerá literatura se analýzou zemědělství v souvislosti s tímto konceptem nezabývá tak často jako jinými oblastmi (např. evropeizace a její vliv na politické strany, regionální politiku, environmentální oblast či sféru obchodní politiky) a najít vhodný a relevantní text pojednávající o tomto tématu nebylo vždy úplně snadné.

Kniha z roku 2003 s názvem „*The Politics of Europeanization*“, kterou společně editovali K. Featherstone a C. M. Radaelli, podává logický a systematický přehled pojetí evropeizace jako teoretického konceptu a zároveň jeho praktické fungování. Tento sborník přináší kvalitní zpracování příspěvků známých politologických autorů a teoretiků evropeizace jako jsou C. M. Radaelli, T. A. Börzel, T. Risse, H. Grabbe, M. Haverland a K. Featherstone, kteří zde odkrývají svá odlišná pojetí tohoto konceptu a praktické aplikace této teorie do oblastí jako jsou sociální a environmentální politika, společný obchod či její výklad v budoucích členských zemích.

Konkrétnějšímu pojetí evropeizace se věnuje sborník nazvaný „*The Europeanization of Central and Eastern Europe*“ z roku 2005, za který jsou editorsky zodpovědní autoři F. Schimmelfennig a U. Sedelmeier. Jak je již z jeho pojmenování patrné, více prostoru je zde vyhrazeno pro vysvětlení teorie evropeizace v oblasti střední a východní Evropy a jejího vlivu na provádění jednotlivých politik v těchto státech. Vzhledem k tomu, že zde existují určité pochyby, jestli je možné tuto teorii plně aplikovat na zmiňované země a nové státy Evropské unie, vydání tohoto sborníku je v tomto ohledu bezesporu významným politologickým příspěvkem.

Velice srozumitelný základ pro studium evropeizace podává publikace s názvem „*The Member States of the European Union*“ od autorů S. Bulmer a Ch. Lequesne z roku 2005. Tato kniha může v podstatě sloužit jako vhodná učebnice o Evropské unii, protože jsou zde fakticky a velmi kvalitně zpracovány a analyzovány jednotlivé členské státy a velký prostor je zde věnován tématu evropeizace a jejího působení na státní instituce, politické strany či na národní politiky a ekonomiky.

Z hlediska polemiky nad dalším směřováním teorie evropeizace je velmi přínosný článek s názvem „*Whither Europeanization? Concept stretching and substantive change*“ od významného teoretika C. M. Radaelliho z roku 2000. Autor se zde zabývá definicí pojmu evropeizace, dopady praktické aplikace tohoto konceptu na národní politické struktury a v závěru řeší budoucnost a rozpínavost této teorie ve smyslu rozšíření či zesílení.

Poněkud odlišným příspěvkem, který podává odlišné nazírání na teorii evropeizace je text s názvem „*Europeanization*“ z roku 1997 od autorů J. Bornemana a N. Fowlera. Tento článek byl publikován v *Annual Review of Anthropology* a zabývá se tak převážně historickým a kulturním pojetím evropeizace. Svým obsahem dokazuje, že evropeizace není pouze záležitostí politické sféry, ale také analyzuje její působení v problematice společné měny či oficiálního úředního jazyka.

V posledním desetiletí zaznamenal výzkum evropeizace v českém prostředí veliký pokrok a v prostředí politických věd jej lze charakterizovat jako velice dynamický a rozvíjející se. Velice výraznou publikací, kde se čeští autoři zabývají náhledem na teorii evropeizace, je sborník vydaný v roce 2005 s názvem „*Evropeizace: nové téma politologického výzkumu*“, který editovali B. Dančák, P. Fiala a V. Hloušek. Pojem evropeizace a jeho obsah je zde velice pochopitelně vysvětlen nejenom teoreticky, ale i na příkladech jeho působení v různých oblastech. Další nepřehlédnutelnou knihou na toto téma je opět sborník z roku 2004 nazvaný „*Europeanisation of National Political Parties*“ od autorů L. Cabady a A. Krašovec, jež se po vydařené úvodní teoretické části, věnované obecněji pojmu evropeizace, zabývá vlivem evropských integračních procesů na vývoj politických stran v České republice a na Slovinsku. Jedna z nejnovějších publikací na téma evropeizace vyšla v Brně v roce 2009 s editorským vedením P. Fialy pod názvem „*Evropeizace zájmů: Politické strany a zájmové skupiny v České republice*“. Tato kniha pojednává nejprve o konceptualizaci samotného pojmu a poté se soustřeďuje na analýzu evropeizace politických stran a zájmových skupin v České republice, Maďarsku a Polsku.

Velice přehledným článkem z českého prostředí je příspěvek Š. Zemanové do periodika Mezinárodní vztahy z roku 2007 s názvem „*Výzkum evropeizace – aktuální problémy a perspektivy*“. Tento text poskytuje ucelený přehled vysvětlení pojmu evropeizace z pohledů mnoha mezinárodních odborníků na toto téma a je navíc doplněn o zajímavé grafy a tabulky. Podává tak zajímavě zpracovaný úvod a další podnět pro hlubší zkoumání této problematiky. Poněkud konkrétněji zaměřené téma je diskutováno v článku od V. Havlíka a A. Valterové s názvem „*Evropeizace českých politických stran: aplikace Ladrechova konceptu*“ publikovaném v roce 2007 ve Slovenské politologické revue. V úvodu této práce je opět obecněji vysvětlena evropeizace, dosavadní úspěchy jejího výzkumu a základní definice.

V počátcích českého výzkumu evropeizace nelze opomenout zmínit text s názvem „*Evropeizace české politické scény – politické strany a referendum o přistoupení k Evropské unii*“ od autorů J. Dürra, D. Marka a P. Šaradína z roku 2004, jež vysvětluje působení evropeizace na české politické strany již od devadesátých let minulého století a jejich postoj k referendu o přistoupení České republiky do Evropské unie v roce 2003.

Druhá a třetí kapitola diplomové práce se obecně zabývá společnou zemědělskou politikou Evropské unie a konkrétněji případem České republiky a jejího agrárního odvětví. Podle této struktury byla použita následující literatura.

Jedním z autorů, zabývajících se dlouhodoběji problematikou evropského zemědělství je Wyn Grant, který k této tématice vydal v roce 1997 knihu s názvem „*The Common Agricultural Policy*“ a v roce 2006 se jeho kapitola o zemědělství stala součástí sborníku s názvem „*Public Policy and the New European Agenda*“ editovaného F. Carem a A. Maseym. V obou zmiňovaných publikacích se tento odborník zabývá vznikem a vývojem zemědělské politiky, jejím současným stavem a velká část je věnována i tématice přistoupení nových členských států a jejich vztahu ke společné zemědělské politice. Při výčtu významných příspěvků W. Granta nelze opomenout publikaci „*The European Union in the wake of Eastern enlargement: institutional and policy-making challenges*“ editovanou autory A. Verdunovou a O. Crocim, kde se W. Grant soustřeďuje přímo na problematiku tzv. východního rozšíření v souvislosti se začleněním těchto nových členských zemí do společné zemědělské politiky.

Analýzou ekonomických, politických a environmentálních dopadů společné zemědělské politiky a prognózami dalšího vývoje této politiky se zabývá B. Gardner ve své knize s názvem „*European Agriculture: policies, production and trade*“ publikované v roce 1996.

Autorem další zahraniční publikace s názvem „*The Common Agricultural Policy*“ z roku 2000 je R. Ackrill, který se zde zabývá pozadím zemědělské politiky společně s rozsahem a důvody zapojení jednotlivých států do tohoto odvětví. Větší část knihy je pak věnována rozborem příčin a pochopení nutné reformy společné zemědělské politiky v novém století, jejíž počátek je sledován v souvislosti s tehdy plánovaným východním rozšířením.

Obecně se velice často v odborné politologické literatuře objevují publikace, věnující se hlavním politikám Evropské unie se záměrem předvídat jejich vývoj po východním rozšíření. Tento trend potvrzuje sborník „*European Union: challenges and promises of a new enlargement*“ vydaný v roce 2004 pod editorským vedením A. Puscy. Významná je bezesporu kapitola o společné zemědělské politice a jejím očekávaném rozšířením o dalších patnáct členských zemí, na které se autorsky podílel i český autor Tomáš Doucha, jež byl v roce 2006 mimo jiné jmenován náměstkem Ministerstva zemědělství ČR pro strukturální politiku a vnější vztahy.

Dalším sborníkem věnujícím se nejen zemědělské politice Evropské unie je publikace z roku 2005 s názvem „*The CAP and the regions: the territorial impact of the Common Agricultural Policy*“, jejímiž editory jsou M. Shucksmith, K. J. Thomson a D. Roberts. Kromě oblasti zemědělství se zde jednotliví autoři věnují také politice rozvoje

venkova a sféře strukturální pomoci. Důraz je kladen na rozbor hlavních trendů a charakteristik těchto politik, jejich výdajů a hlavně na územní distribuci podpor plynoucích z výše zmiňovaných politik.

Poněkud konkrétnějšímu tématu reformy společné zemědělské politiky z ekonomického hlediska se věnuje kniha „*A bond scheme for Common Agricultural Policy reform*“, která byla publikována v roce 2004 editory A. Swinbankem a R. Tranterem. Úvodní kapitoly pojednávají o navrhovaných reformách evropského zemědělství v devadesátých let minulého století, vztazích Evropské unie a Světové obchodní organizace a postupně se autoři přibližují k tématu implementace reforem, přímým platbám v agrárnictví a rovněž analýze významnosti a dopadů východního rozšíření na tento sektor.

Vzhledem ke stále přetrvávající významnosti společné zemědělské politiky v rámci Evropské unie se tomuto tématu věnuje významné množství odborných knih i v českém prostředí. Na rozdíl od cizojazyčných publikací, kde zcela běžně existují samostatné knihy o společné zemědělské politice, v České republice je tato problematika řešena spíše v rámci rozsáhlejších publikací věnujících se obecně politikám Evropské unie. Mezi tento druh textů lze zařadit knihu učebnicového charakteru s názvem *Rozpočet a politiky Evropské Unie: příležitost pro změnu*“ od P. Königa a kolektivu vydanou v roce 2009 či již poněkud konkrétněji zaměřenou publikaci „*Společné politiky Evropské unie: historie a současnost se zaměřením na Českou republiku*“ od autorů L. Fojtíkové a M. Lebiezika z roku 2008. U obou těchto knih lze konstatovat, že velice výstižně poskytují komplexní informace, což společně s logickým členěním a jejich rokem vydání činí z těchto textů přehledné a relativně aktuální informační zdroje.

Podrobným rozbohem historie a charakteru českého zemědělství posledních dvaceti let se věnuje kniha „*Transformační procesy v českém zemědělství po roce 1990*“ od autorů I. Bičíka a V. Jančáka z roku 2005.

Zajímavým doplňkem pro studium současného zemědělského politického a institucionálního prostředí je článek P. Blažka pojmenovaný „*Reprezentace zemědělských zájmů v politickém systému České republiky: ekonomické (profesní) zájmové skupiny*“, vydaný roce 2002 v rámci časopisu Politologická revue. Autor zde využívá prostor k rozboru obecného pojmu zájmová skupina a jeho vývoje, poté se věnuje samotnému vývoji reprezentace zemědělských zájmů v České republice a postupně analyzuje několik nejvýznamnějších zájmových organizací podporující rozvoj českého zemědělství.

Společná zemědělská politika Evropské unie a její vliv na české zemědělství

Analýzou dopadů společné zemědělské politiky na český zemědělský sektor se zabývá příspěvek od M. Bauna, K. Kouby a D. Marka s názvem „*Evaluating the Effects of the EU Common Agriculture Policy in a New Member State: The Case of the Czech Republic*“, publikovaný v *Journal of Contemporary European Studies* v srpnu 2009. Na základě aktuálních údajů tento článek poskytuje náhled na současný stav českého zemědělství z ekonomického, politického a sociálního pohledu.

1 Evropeizace

1.1 Definice evropeizace

Již je tomu šedesát let od vzniku Evropského společenství uhlí a oceli (ESUO)⁶ a od tohoto okamžiku až doposud je zaznamenáno velké množství odlišných teoretických přístupů a koncepcí, které se snaží vysvětlit a co nejlépe teoreticky vystihnout evropský integrační vývoj. V souvislosti s pozdějším vznikem Evropského společenství se tak do popředí zájmu dostaly pojmy národní zájem⁷ a suverenita a jejich vztahy se stále rostoucími požadavky evropské integrace. Od devadesátých let minulého století se jedním z nejvíce používaných teoretických přístupů při zkoumání vlivu Evropské unie na politický a institucionální vývoj, stala teorie evropeizace⁸. Jednotná definice a vymezení konceptu evropeizace jsou však stále předmětem odborných diskuzí a stále jsou k dispozici její různá pojetí a vysvětlení.

Kromě postupného formování obsahu teorie evropeizace je nutné neopomenout její vývoj v historickém kontextu. Z pohledu antropologie se na proces evropeizace může nahlížet jako na přirozený důsledek první a druhé světové války a jako reakci na nové uspořádání Evropy po konci studené války.⁹ Podle Johna Bornemana a Nicka Fowlera je evropeizace fundamentálně utvořena na základě teritoriality a obyvatelstva, ale není přímo spojena s vytvářením identity občanů.¹⁰ Evropeizace tak neovlivňuje pouze samotné státy Evropské unie, ale může mít dopady i na nečlenské země jako je např. Norsko. Na teorii evropeizace je v určitých pojetích dokonce nazíráno jako na určitou

---

⁶ Evropské společenství uhlí a oceli se dá považovat za počátek dnešní Evropské unie. Toto sdružení bylo založeno v roce 1952 na základě podpisu Pařížské smlouvy mezi šesti státy (Francie, Německo, Belgie, Nizozemsko, Lucembursko a Itálie) na dobu padesáti let.

⁷ Pojmem „národní zájem“ se rozumí zájem státu a jeho občanů v souvislosti se vztahem k dalším státům a ostatním aktérům na poli mezinárodní politiky. Národní zájem tak vystihuje to, co je primárně „dobré“ pro samostatný stát ve sféře mezinárodních vztahů. In: ŠARADÍN, Pavel – ŠPIČANOVÁ, Lenka: *Teorie národních zájmů a suverenity*. In: FIALA, Vlastimil a kol.: *Teoretické a metodologické problémy evropské integrace*. Olomouc 2007, s. 216.

⁸ Spolu s nevyjasněností definice existují neshody i v samotném pojmenování této teorie. V českém prostředí se nejčastěji používá pojem „evropeizace“, „evropeanizace“, „evropeanizace“ či „evropeizace“. V anglosaské literatuře se lze setkat s označením „evropeization“ nebo „evropeanization“. Pro větší přehlednost bude v textu diplomové práce použito jednotné označení evropeizace. In: DANČÁK, Břetislav – FIALA, Petr – HLOUŠEK, Vít: *Evropeizace: Pojem a jeho konceptualizace*. In: DANČÁK, Břetislav – FIALA, Petr – HLOUŠEK, Vít (eds.): *Evropeizace. Nové téma politologického výzkumu*. Brno 2005, s. 12.

⁹ HLOUŠEK, Vít – PITROVÁ, Markéta: *Pojem evropeizace a jeho konceptualizace*. In: FIALA, Petr a kol.: *Evropeizace zájmů: politické strany a zájmové skupiny v České republice*. Brno 2009, s. 18.

¹⁰ BORNEMAN, John – FOWLER, Nick: *Europeanization*. *Annual Review of Anthropology*, 26, 1997, s. 487.

protiváhu k následkům globalizace, kdy se proti sílícím vlivům globalizace utvářela a posilovala různá uskupení, což je dokazováno na příkladu rozšiřující se Evropské unie a jejího působení na členské státy skrz koncept evropeizace.¹¹

Před samotnou definicí pojmu je nutné zdůraznit, že proces integrace není synonymum pro evropeizaci, nýbrž je považován za předpoklad jejího vzniku. Evropská integrace v sobě zahrnuje dva vzájemně se překrývající procesy, a to předávání politických kompetencí do supranacionální sféry a zadruhé vznik nových institucí s do té doby nepoužívanými pravomocemi a kompetencemi.¹² Na rozdíl od samotného směřování evropské integrace se právě způsob, jakým ovlivní nové kompetence vývoj v jednotlivých členských státech a dopady integračních procesů na vnitřní strukturu států a jeho politiky, jsou pro výzkum evropeizace klíčové. Předpokladem pro studium evropeizace je tak situace, kdy evropská integrace nějakým způsobem ovlivňuje domácí politiku státu ve sféře politics, polity a policy.¹³ Předchozí teorie integrace chápaly výsledky integračních procesů jako svou závislou proměnnou a dívaly se na ni pohledem „zdola“. Teorie evropeizace však toto tvrzení a vztah obrátila, vysvětluje vliv integračního procesu na národní politiky a přináší tak naopak pohled „shora“, který v pojetí konceptu evropeizace převažuje.¹⁴

Stejně jako není vyřešen přímý kauzální vztah mezi evropskou integrací a evropeizací, tak zde existuje názorová pluralita v souvislosti s definicí samotného pojmu evropeizace. Tento koncept v sobě zahrnuje zároveň poznatky z politologie, teorie mezinárodních vztahů a evropské integrace a politické ekonomie, a tak při kombinaci těchto postupů lze obecně evropeizaci označit jako reakci národních politik na změny v evropském prostředí.

T. Lawton dokonce navrhuje, aby se na evropeizaci názíralo dvěma způsoby, a to *de jure* jako na přenos suverenity států na evropskou úroveň a *de facto* jako na tzv. „Europeification“, což v jeho pojetí znamená sdílení moci mezi národními vládami a Evropskou unií.¹⁵

---

¹¹ KORPI, Walter: *Welfare-State Regress in Western Europe: Politics, Institutions, Globalization and Europeanization*. Annual Review of Sociology, 29, 2003, s. 602-603.

¹² DANČÁK, B. – FIALA, P. – HLOUŠEK, V.: *Evropeizace: Pojem a jeho konceptualizace*. In: DANČÁK, B. – FIALA, P. – HLOUŠEK, V. (eds.): c. d., s. 20.

¹³ Tamtéž, s. 19.

¹⁴ CÍSAŘ, Ondřej: *Evropeizace a obhajoba zájmů: základy analytického rámce*. In: DANČÁK, B. – FIALA, P. – HLOUŠEK, V. (eds.): c. d., s. 55.

¹⁵ RADAELLI, Claudio M.: *The Europeization of Public Policy*. In: FEATHERSTONE, Kevin – RADAELLI, Claudio M.: *The politics of Europeanization*. Oxford 2003, s. 29.

Pro větší přehlednost a snadnější orientaci v následné analýze problematických aspektů této teorie je jistě vhodné nejdříve uvést několik relevantních a považovaných definic evropeizace. Jako autor klasické definice tohoto pojmu je nejčastěji uváděn Claudio Maria Radaelli, který vysvětluje koncept evropeizace jako „*proces (a) utváření, (b) rozšiřování a (c) institucionalizaci formálních a neformálních pravidel, procedur, paradigmat politiky, stylů, způsobů „jak dělat věci“ a sdílených hodnot, které jsou nejprve definovány a konsolidovány v rámci utváření rozhodnutí EU a poté inkorporovány do logiky domácího diskursu, identit, politických struktur a veřejných politik*“¹⁶. Významný teoretik evropeizace Robert Ladrech popisuje evropeizaci jako „...*postupující proces reorientace směřování a obsahu politiky (politics) do stavu, kdy se politická a ekonomická dynamika ES stane součástí organizační logiky národní politiky a procesu vytváření politických rozhodnutí*“¹⁷.

Uznávaní odborníci Maria Green Cowlesová, James Caporaso a Thomas Risse charakterizují evropeizaci jako „*vznik a rozvoj výrazných struktur vládnutí na úrovni EU, tedy politických, právních a sociálních institucí, spojených s politickým řešením problémů a formalizujících vztahy mezi aktéry a politickými sítěmi, specializujícími se na vytváření autoritativních evropských pravidel chování*“¹⁸.

Z prezentovaných definic je možné konstatovat, že nezáleží na jejich přesném obsahu, ale spíše na identifikaci (ne)závislých proměnných, tj. v tomto případě evropská integrace a rovina domácí politiky. Z tohoto přístupu je odvozena tzv. top-down a bottom-up perspektiva, která řeší právě poměr vztahu výše uvedených proměnných a jejich vzájemné působení.¹⁹ Dlouhý čas používala evropská studia převážně bottom-up přístup, jež zkoumal poměr mezi rolí členských států a stále se vyvíjejících evropských institucionálních procesů.²⁰ U bottom-up perspektivy (zdola – nahoru) je tak nezávislá proměnná určena rovinou domácí politiky a naopak závislou je v tomto případě

---

¹⁶ HLOUŠEK, V. – PITROVÁ, M.: *Pojem evropeizace a jeho konceptualizace*. In: FIALA, P. a kol.: c. d., s. 23.

¹⁷ HAVLÍK, Vlastimil – VALTEROVÁ, Aneta: *Evropeizace českých politických stran: aplikace Ladrechova konceptu*. Slovenská politologická revue, 7, 2007, č. 4, s. 81.

¹⁸ ZEMANOVA, Štěpánka: *Výzkum evropaizace – aktuální problémy a perspektivy*. Mezinárodní vztahy, 4, 2007, s. 33

¹⁹ V odborné literatuře se někdy také navíc uvádí tzv. horizontální přístup, kdy jsou hlavními aktéry jednotlivé národní státy a jejich komunikace a Evropské unii je přisuzována pouze druhotná důležitost. V textu diplomové práce jsou však pro větší efektivitu vysvětlení konceptu evropeizace, použity nejčastěji zmiňované a pro účel práce nejdůležitější principy.

²⁰ BÖRZEL, Tanja A.: *Europeanization: How the European Union Interacts with its Member States*. In: BULMER, Simon – LEQUESNE, Christian: *The Member States of the European Union*. New York 2005, s. 46.

vytváření evropských institucionálních struktur. Výchozím bodem jakékoliv integrace je národní úroveň, která je současně počátkem procesů a konečně i místem, kde dochází ke zhodnocení důsledků evropské integrace v souvislosti se změnami v domácím prostředí členských států.²¹ Přístup top-down (shora-dolů) klade důraz na funkci Evropské unie jakožto nezávislého činitele a závislou proměnnou jsou v tomto podání národní státy a jejich vnitřní změny v jednotlivých politikách způsobené tlakem evropské integrace. Perspektiva top-down je v současné době více rozšířená a většina odborných prací z nedávného období ji využívá jako svůj teoretický základ. Tato diplomová práce se rovněž přidá na stranu těchto novějších prací a v rámci teorie evropeizace bude používat tzv. top-down přístup, kde na straně nezávislé proměnné bude stát Evropská unie a jako závislý aktér zde bude v dalších kapitolách analyzována česká zemědělská politika.

Výše zmiňované perspektivy jsou charakterizovány jako tzv. jednosměrný proces, tj. varianta zdola-nahoru nebo shora-dolů. Tento proces však může někdy působit poněkud problematičtěji a omezovat výklad jednotlivých autorů a jak bude později uvedeno, v praxi může jednoduše docházet k prolínání obou perspektiv.

Kombinací obou přístupů vzniká tzv. bottom-up-down model, při kterém začíná výzkum na domácí úrovni, kde jsou zachyceny změny při formování politik a institucí na evropské úrovni a poté je navíc proveden rozbor tlaků přicházejících z Evropské unie na domácí politiku.²² Kromě perspektivy bottom-up-down se navíc spojením a fungováním obou perspektiv zabývá víceúrovňové vládnutí, které je považováno za velmi vhodný doplněk výzkumu evropeizace.²³ Tento způsob vládnutí je tak chápán jako široký proces zahrnující více pojetí najednou (ať už formálních či neformálních pravidel a postupů) a jeho výhodou je jeho aplikace nejenom v souvislosti s Evropskou unií, ale v rámci jeho působení dochází navíc ke vzájemnému propojování národních, regionálních a nadnárodních struktur.

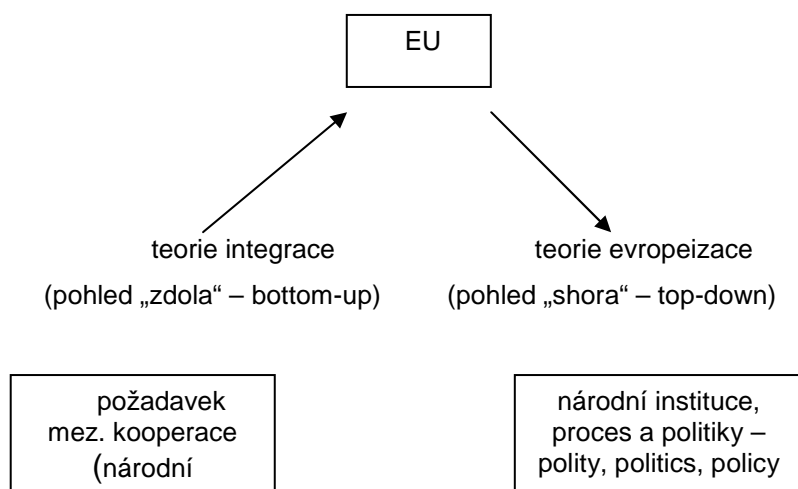
---

²¹ RADAELLI, Claudio M.: *Europeanization: solution or problem?* In: CINI, Michele – BOURNE, K. Angele: *European Union Studies*. New York 2006, s. 60-61.

²² HAVLÍK, V. – VALTEROVÁ, A.: c. d., s. 81.

²³ HLOUŠEK, V. – PITROVÁ, M.: *Pojem evropeizace a jeho konceptualizace*. In: FIALA, P. a kol.: c. d., s. 26-27.

Obrázek č. 1: Integrace a evropeizace

Zdroj: CÍSAŘ, Ondřej: *Evropeizace a obhajoba zájmů: základy analytického rámce*. In: DANČÁK, B. – FIALA, P. – HLOUŠEK, V. (eds.): c. d., s. 56.

S pomocí výše zmiňovaných přístupů lze blíže analyzovat uvedené definice autorů a jejich postoj k uvedeným perspektivám. Radaelliho definice je oceňována pro zmiňování se i o neformálních aspektech vytváření politiky a lze tvrdit, že preferuje spíše top-down přístup. Při pozdějším upřesnění své definice ovšem podotýká, že je nutné přijmout a neopomenout současně i bottom-up pojetí. Ve své pozdější práci Radaelli však upozorňuje na nebezpečí rozpínavosti konceptu evropeizace, který může být sice kvůli svému širokému záběru stále více flexibilní a aktuální, ale právě tato šířka a hloubka²⁴ se může stát pro tuto teorii sebedestruktivní, protože studium evropeizace začne zkoumat a pojmenovávat poznatky již dříve existující.

V Ladrechově popisu pojmu evropeizace je kladen důraz na vnitřní změny na domácí úrovni způsobené evropskou integrací, které, jak mimo tuto definici upozorňuje, mohou variovat podle povahy jednotlivých států.²⁵ Ladrech se řadí spolu s autory jako A. Héritier, Ch. Knikl a D. Lehmkuhl do skupiny vyznavačů top-down přístupu.²⁶

²⁴ RADAELLI, Claudio M.: *Whether Europeanization? Concept stretching and substantive change*. European Integration online Papers, 4, 2000, č. 8, s. 4.

²⁵ DANČÁK, B. – FIALA, P. – HLOUŠEK, V.: *Evropeizace: Pojem a jeho konceptualizace*. In: DANČÁK, B. – FIALA, P. – HLOUŠEK, V. (eds.): c. d., s. 18.

²⁶ Převzato z HLOUŠEK, V. – PITROVÁ, M.: *Pojem evropeizace a jeho konceptualizace*. In: FIALA, P. a kol.: c. d. s. 23-28.

Naopak mezi příznivce perspektivy bottom-up se řadí trojice autorů posledně citované definice. T. Risse, M. G. Cowles a J. Caporaso tento přístup formulují hlavně v první části své definice a druhou část je možné interpretovat z pohledu spíše top-down.²⁷ Stejně jako u Radaelliho se výzkum těchto autorů zaměřuje hlavně na efekty budování nové struktury v domácích politických prostředích, a tak je možné nahlížet na jejich výzkum jako na prolínání obou přístupů.²⁸

Kromě samotných definic evropeizace je možné pojmout koncept evropeizace ještě poněkud obecnější formou. První z nich je charakteristika evropeizace jako vládnutí, což je autory S. Goldsmithem a E. Gualinim dáváno do přímé souvislosti s víceúrovňovým vládnutím a B. Kohler-Koch a R. Eising zase považují evropeizaci jako proces měnící dosavadní způsoby vládnutí v Evropě na základě principu partnerství. Představitelé druhé roviny pojetí jsou M. G. Cowles, T. Börzel a T. Risse, podle kterých může být evropeizace synonymem pro institucionalizaci, při které dochází ke vzniku nových vládnoucích struktur na základě nesouladu a adaptačního tlaku. Třetí pojetí, jehož zastánci jsou B. Rosamond, C. Hay a M. Kallestrup, vnímá evropeizaci jako diskurz, který společně s použitím jazyka pomáhá politikům budovat Evropu a celkově je to bohatě myšlenkově podložený interaktivní proces.²⁹

1.2 Evropeizace a její působení ve sférách polity, politics a policy

Předchozí kapitola představila koncept evropeizace z definičního a teoretického hlediska. Nyní tak může být vysvětleno jeho konkrétnější působení v praxi, a to hlavně v souvislosti se třemi základními dimenzemi domácích politik.

Evropská integrace významně působí na rozvoj různých subsystémů, hledisek politických systémů, struktur a institucí na evropské úrovni. Jak již bylo výše upozorněno, tato diplomová práce bude vycházet z top-down přístupu, a tak se logicky tato část textu bude zabývat problematikou působení Evropské unie na domácí politiku z hlediska klasického trojdimenzionálního pojetí.

Podle T. Risse, M. G. Cowles a J. Caporasa evropeizace ovlivňuje národní státy a je iniciátorkou změny takovým způsobem, že dochází k interakci nových a starých prvků,

---

²⁷ ZEMANOVÁ, Š.: c. d., s. 36.

²⁸ ČÍSAŘ, Ondřej: *Evropeizace a obhajoba zájmů: základy analytického rámce*. In: DANČÁK, B. – FIALA, P. – HLOUŠEK, V.(eds.): c. d., s. 56.

²⁹ RADAELLI, Claudio M.: *Europeanization: solution or problem?* In: CINI, M. – BOURNE, K. A.: c. d., s. 62-65.

kteří mohou vést ke konvergenci nebo částečné divergenci domácích struktur.³⁰ Dochází tak ke vzniku nadnárodních struktur, jež mají vliv na budování nových struktur v samotných členských zemích a jejich domácím prostředí. Následky tohoto vývoje jsou zkoumány ve sféře jednotlivých politik (policy), politických systémů (polity) a institucionálních jednání (politics).³¹ Podle S. Hixe a K. H. Goetze lze dopady evropské integrace na domácí aktéry rozdělit na dva vzájemně propojené typy. Zaprvé to je předávání politických kompetencí na vyšší evropskou úroveň, jejichž následkem bude posilování politického a institucionálního vývoje a začátek mnoha změn v dalších oblastech. Zadruhé se během založení vyšších vládních institucí vytvoří nové možnosti pro obcházení domácích omezení, aby mohlo docházet k podporám určitých politik, či naopak k vetování jiných a k zajišťování výhod plynoucích ze specifické informovanosti.³² Pro další analýzu otázek souvisejících se změnami domácí roviny je nutné si nejprve podrobněji rozebrat jednotlivé dimenze.

Sféra *policies* je v souvislosti s působením evropeizace nejčastěji zmiňována a zároveň je i nejvíce vědecky zpracována. Důvodem tohoto zájmu je jistě neustálý nárůst oblastí, které spadají pod přímé rozhodovací pravomoci Bruselu. Každoročně je na půdě Evropské unie schváleno 500 rozhodnutí týkajících se dimenze policy a fungování a obsahy zemědělské a environmentální politiky jsou z osmdesáti procent určovány a tvořeny na evropské úrovni.³³ Tato informace tak koresponduje s definicí T. A. Börzel, která sleduje evropeizaci jako proces postupného přesunu domácích politik do Bruselu, což znamená plně do oblasti rozhodování Evropské unie.³⁴ Pokud dochází k implementaci evropských standardů na domácí úroveň, vždy je tento proces doprovázen určitou změnou dosavadního vedení národní politiky, aplikací nových politických prostředků a pozměněním dosavadních administrativních a právních struktur. Ačkoliv působení Evropské unie ve sféře *policies* se často děje podle jednotných pravidel a má relativně univerzální charakter, vnitropolitické instituce a výstupy v dimenzi *policies* se v jednotlivých členských zemích mohou velice významně

---

³⁰ HLOUŠEK, V. – PITROVÁ, M.: *Pojem evropeizace a jeho konceptualizace*. In: DANČÁK, B. – FIALA, P. – HLOUŠEK, V. (eds.): c. d. s. 28.

³¹ DÜRR, Jakub – MAREK, Dan – ŠARADÍN, Pavel: *Evropeizace české politické scény – politické strany a referendum o přistoupení k Evropské unii*. Mezinárodní vztahy, 1, 2004, s. 29.

³² GOETZ, Klaus H. – HIX, Simon: *Europeanised politics?: European integration and national political systems*. Londýn 2001, s. 10.

³³ BÖRZEL, Tanja A. – RISSE, Thomas: *When Europe Hits Home: Europeanization and Domestic Change*. European Integration online Papers, 4, 2000, č. 15, s. 3.

³⁴ RADAELLI, Claudio M.: *The Europeanization of Public Policy*. In: FEATHERSTONE, Kevin – RADAELLI, Claudio M.: c. d., s. 29.

odlišovat vlivem předchozí politické tradice, kultury či státního uspořádání, a proto nelze podle R. Ladrecha evropeizaci vnímat jako proces vedoucí výlučně ke konvergenci a harmonizaci institucí, procedur a politik.³⁵ Rovněž obsah této diplomové práce se z převážné části zaměří na výklad české zemědělské politiky a jejích změn po vstupu do Evropské unie z pohledu sféry *policy*, kdy budou analyzovány dopady a následky implementace evropských standardů a struktur na české prostředí. Konkrétnější vysvětlení sledovaného vztahu *policy* a zemědělské politiky bude specifikováno v poslední podkapitole této části, kde je věnován prostor přímo zemědělské politice v kontextu teorie evropeizace.

Pokud je dimenze *policies* stále více formována skrze evropskou úroveň, přirozeně i sféra *politics* se následkem tohoto procesu poněkud začíná přetvářet a přizpůsobovat. Evropa je tak stále více chápána jako místo pro agregaci, artikulaci a reprezentaci zájmů a této neprozkoumané rovině se otevírá možný prostor pro získávání jiných prostředků a výhod.³⁶ Podle T. A. Börzelové a T. Risse existuje mnoho studií o pronikání domácích aktérů a jejich zájmů na evropskou úroveň, ale už méně je zkoumán dopad evropeizace na stranickou politiku.³⁷ P. Mair je zastáncem názoru, že právě proces evropeizace přispěl k depolitizaci, úpadku politické angažovanosti a celkové politické vlačnosti. Naopak C. M. Radaelli a A. J. Hartcourt tvrdí, že Evropská unie má pozitivní vliv na politizaci národních států. Je nutné však připomenout, že výzkum v oblasti *politics* je ze všech tří dimenzí nejvíce podceňován a je mu věnována nejmenší pozornost. Výsledkem vztahu evropeizace a sféry *politics* je pak určitá specifická varianta internacionalizace politických aktérů znamenající výrazné rozšíření aktérů, požadavků, kapacit a nových strategií, což může být základem pro zájem o budoucí výzkum v této dimenzi.³⁸

Dimenzi *polity*, vyjadřující oblast národního politického systému a jeho norem, je věnována velká část pozornosti, protože poskytuje více prostoru pro faktický a snadněji uchopitelný výzkum. Většina studií zabývajících se *polity* vycházejí z prvotního zájmu o jednotlivé *policies* a v souvislosti s touto dimenzí následuje výzkum politických, legislativních a administrativních změn, které již logicky spadají pod oblast *polity*.

---

³⁵ DANČÁK, B. – FIALA, P. – HLOUŠEK, V.: *Evropeizace: Pojem a jeho konceptualizace*. In: DANČÁK, B. – FIALA, P. – HLOUŠEK, V. (eds.): c. d., s. 18.

³⁶ FIALA, Petr – HLOUŠEK, Vít – KRPEC, Oldřich: *Evropeizace českých odborových svazů: proměny strategie reprezentace zájmů a okruhu partnerů v procesu evropské integrace*. Politologický časopis, 2, 2007, s. 96.

³⁷ BÖRZEL, Tanja A. – RISSE, Thomas: c. d., s. 3.

³⁸ FIALA, Petr – HLOUŠEK, Vít – SUCHÝ, Petr: *Teorie a analýzy evropeizace politických stran a zájmových skupin*. In: FIALA, Petr a kol.: c. d., s. 46.

Obsahy těchto analýz tak tvoří problematika mezivládních vztahů, národní úřednické, regulační, justiční a administrativní struktury a otázky měnících se vztahů mezi legislativní a exekutivní mocí a rozsahu procesu evropeizace a jeho obecného vlivu na domácí politiku a instituce.³⁹

Obrázek č. 2: Domácí efekty evropeizace

Evropeizace		
politiky (policies)	politický proces (politics)	instituce (polity)
standards	formulace zájmů	politické instituce
instrumenty	agregace zájmů	mezivládní vztahy
způsoby řešení problémů	reprezentace zájmů	soudní struktury
politické diskurzy	veřejné diskurzy	veřejná správa
		státní tradice
		ekonomické instituce
		vztah státu a společnosti
		kolektivní identity

Zdroj: CÍSAŘ, Ondřej: Evropeizace a obhajoba zájmů: základy analytického rámce. In: DANČÁK, B. – FIALA, P. – HLOUŠEK, V.(eds.): *Evropeizace. Nové téma politologického výzkumu*. Brno 2005, s. 57.

Přítomnost změn následkem působení evropské úrovně je potvrzena ve všech třech dimenzích, a tak je potřeba si položit otázku, co je jejich hlavním iniciátorem a spouštěcím mechanismem. Relativně jasnou příčinou a logickým východiskem pro výskyt evropeizace je považován nesoulad právě mezi evropskou a domácí rovinou. T. Börzel a T. Risse se k potřebě evropeizace vyjadřují jako k následku určitého nesouladu v oblasti politics, politiky a policies mezi oběma výše uvedenými rovinami.⁴⁰ Dopadem této inkompatibility je určitý adaptační tlak a konečná změna. Logika těchto adaptačních snah je vysvětlena na základě dvou verzí. První z nich je racionalistická, při které se její aktéři chovají racionálně, tj. podle teorie racionální volby se snaží maximalizovat svůj zisk. V tomto pojetí je evropeizace vnímána jako proces plný

³⁹ FIALA, Petr – HLOUŠEK, Vít – SUCHÝ, Petr: *Teorie a analýzy evropeizace politických stran a zájmových skupin*. In: FIALA, Petr a kol.: c. d., s. 4.

⁴⁰ DANČÁK, B. – FIALA, P. – HLOUŠEK, V.: *Evropeizace: Pojem a jeho konceptualizace*. In: DANČÁK, B. – FIALA, P. – HLOUŠEK, V.(eds.): c. d., s. 21.

nových politických možností, jehož výsledkem je přeměna politiky a institucí v domácí sféře, kdy se jedinci snaží co nejvíce z této změny profitovat.⁴¹

Druhou verzí je sociologický institucionalismus, kdy se aktéři chovají podle předem stanovených legitimních a správných pravidel, což je považováno za důsledek sociálního učení obyvatel. Evropeizace tak na rozdíl od racionalistického vidění není chápána jako zdroj nových možností, ale jako soubor norem a očekávání, které je v budoucnu potřeba dodržovat.⁴²

Pro detailnější analýzu příčin evropeizace je však nutné se opět vrátit k pojmu nesoulad. Podle A. Héritier k počátku působení evropeizace vede nesoulad⁴³ (*misfit* či *mismatch*) mezi požadovanou evropskou úrovní a dosavadním domácím systémem, neboli vhodnost souladu (*goodness of fit*) mezi oběma prostředími.⁴⁴ Logicky tedy platí, že čím větší je nesoulad (*misfit*), tím silnější je adaptační tlak a v tomto případě dochází k určitým změnám na domácí úrovni, které jsou však ovlivněny existencí či absencí následujících faktorů.

Racionální institucionalismus, který jako základ bere v úvahu racionální chování aktérů, počítá s faktory přítomnosti četných možností (*multiple veto points*) v domácí struktuře, formálními institucemi, „*change agents*“ a politickou kulturou.⁴⁵ Termínem *multiple veto points* se vyjadřuje tvrzení, že čím více aktérů bude v systému přítomno, tak tím složitější bude prosadit a zavést nějakou změnu. Fungování formálních institucí je důležité z podpůrného hlediska, protože aktéry mohou zásobovat takovými zdroji, které jim napomohou zvýšit pravděpodobnost prosazení změn. *Change agents* v domácím prostředí pomáhají mobilizovat a přesvědčovat ostatní, aby zvážili a třeba nějakým způsobem přeformulovali svá dosavadní stanoviska a zájmy. Posledním faktorem ovlivňujícím změny v domácím prostředí je politická kultura a další formální instituce, jejichž smyslem je budování konsenzu a pocitu sdílení na domácí úrovni.

---

⁴¹ CÍSAŘ, Ondřej: *Evropeizace a obhajoba zájmů: základy analytického rámce*. In: DANČÁK, B. – FIALA, P. – HLOUŠEK, V. (eds.): c. d., s. 57.

⁴² Tamtéž, s. 57.

⁴³ G. Falknerová rozlišuje tři druhy nesouladu, a to konkrétně vysoký, střední a nízký. Následkem vysokého nesouladu v oblasti jednotlivých politik je přijímání úplně nových právních úprav dalekosáhlého charakteru s velice praktickým použitím. Povaha středního nesouladu je podobná vysokému, avšak s méně praktickými dopady. Nízký nesoulad výše uvedené změny nevyžaduje a praktický význam je velice omezený. In: ZEMANOVÁ, Štěpánka: c. d., s. 40.

⁴⁴ HLOUŠEK, V. – PITROVÁ, M.: *Pojem evropeizace a jeho konceptualizace*. In: FIALA, P. a kol.: c. d. s. 27.

⁴⁵ BÖRZEL, Tanja A. – RISSE, Thomas: *Conceptualizing the Domestic Impact of Europe*. In: FEATHERSTONE, Kevin – RADAELLI, Claudio M.: c. d., s. 58.

Sociální institucionalismus, jako opak racionálního přístupu, zařazuje mezi faktory ovlivňující změny v národní struktuře, proces kolektivního učení a socializaci, jejichž výsledkem je postupná shoda a internalizace norem.⁴⁶

Problémem schématu *mistif* je jeho předpoklad pouze jednosměrného procesu, tj. pohledu na evropeizaci s použitím přístupu top-down. Evropeizaci je stále častěji nutné vnímat spíše jako obousměrný proces, kdy dochází nejenom k ovlivňování národní úrovně ze strany EU, ale dochází zde i ke zpětným vazbám mezi těmito aktéry.⁴⁷ Sféra policie by tak neměla být opomenuta a nemělo by se zapomínat na její stále se rozvíjející potenciál a aktivitu domácích aktérů, což potvrzuje C. M. Radaelli svým tvrzením, že evropeizace je mnohem více dynamický než reaktivní proces, a proto existence adaptačních tlaků není v tomto případě rozhodující.⁴⁸

I přes polemiky ohledně účinnosti termínu *misfit* jako nutného předpokladu evropeizace, T. Börzel, s přihlédnutím k funkčnosti *mistif*, konceptualizovala soubor dopadů evropeizace na domácí sféru.⁴⁹ Prvním dopadem stanovila domácí vliv jako redistribuci zdrojů, kdy dochází k přerozdělování zdrojů uvnitř domácí politické struktury a jejích aktérů. Další uváděný dopad je domácí vliv jako proces socializace, při němž dochází k přizpůsobování se novým pravidlům, standardům a zvyklostem a posledním je domácí vliv jako institucionální adaptace, která se vysvětluje jako dlouhodobá a postupná reorganizace stávajících struktur a praktik a jejich nahrazování novými.

Stejně jako je diskutováno kdy a jakým způsobem Evropa působí a ovlivňuje své členské země, otázka poměřování hloubky vlivu evropeizace na výstupy domácí sféry je rovněž nejasná. S pokusem o rozčlenění a pojmenování těchto domácích „outcomes“ přichází autoři T. Börzel a A. Héritier se stupnicí s pěti hodnotami – *inertia*, *retrenchment*, *absorption*, *accommodation* a *transformation*.⁵⁰ První stupeň *inertia*, vyjadřující naprostou nečinnost a lhostejnost k působení evropeizace a druhý stupeň *retrenchment*, znamenající ohrazení a stažení se proti snaze zavést nové struktury, prezentují spíše negativní postoj k procesu evropeizace. Další tři druhy výstupů vliv

---

⁴⁶ BÖRZEL, Tanja A. – RISSE, Thomas: *Conceptualizing the Domestic Impact of Europe*. In: FEATHERSTONE, Kevin – RADAELLI, Claudio M.: c. d., s. 58.

⁴⁷ HLOUŠEK, V. – PITROVÁ, M.: *Pojem evropeizace a jeho konceptualizace*. In: FIALA, P. a kol. c. d. s. 35.

⁴⁸ LENSCHOW, Andrea: *Europeanisation of Public Policy*. In: RICHARDSON, Jeremy (eds.): c. d., s. 63.

⁴⁹ HLOUŠEK, V. – PITROVÁ, M.: *Pojem evropeizace a jeho konceptualizace*. In: FIALA, P. a kol.: c. d. s. 31.

⁵⁰ Pro větší přesnost jsou tyto slova záměrně ponechána v anglickém jazyce.

Evropské unie již akceptují a postupně ho přijímají jako součást domácího uspořádání. *Absorption* je vnímána jako proces přijímání evropských požadavků (avšak beze změn domácí struktury) a stupeň změny je tak ještě velice nízký. *Accommodation* znamená pomalou přeměnu domácí struktury se zachováním svých národních charakteristik v souladu se stupněm mírné přeměny.⁵¹ Poslední stupeň *transformation* popisuje významný posun na národní úrovni, při němž dochází k nahrazování původních domácích politik, procesů a institucí novou strukturou tohoto uspořádání a dochází tak např. ke změnám v politické kultuře, makroekonomické politiky či v měnových pravidlech.⁵²

1.3 Koncept evropeizace ve střední a východní Evropě

Odborná literatura se již delší dobu věnuje snahám o definici evropeizace a jejího působení na domácí sféru v členských státech. V souvislosti s rozšířením Evropské unie v květnu 2004 o deset nových zemí však výrazně vzrostlo množství studií, zaměřujících se právě na problém aplikace teorie evropeizace v zemích střední a východní Evropy. Podle H. Grabbe byl koncept evropeizace však relevantní pro nové členské státy již od devadesátých let, protože na kandidátské země byl od počátku⁵³ uplatňován stejný režim přizpůsobování se politikám EU jako u stávajících členských států a bylo tudíž pravděpodobné, že mechanismy evropeizace zde budou fungovat velice podobně.⁵⁴

Nové členské země přinesly svým vstupem do Evropské unie spoustu specifíků, se kterými neexistovaly žádné předchozí zkušenosti a tehdejší členské země tak předem vnímaly toto rozšíření jako dosti obtížné a složitěji uchopitelné. Většina kandidátských zemí s sebou přinesla svou reálněsocialistickou minulost, ale směřování k evropské integraci se pro ně v devadesátých letech z geopolitických, strategických a ekonomických zájmů stalo primárním cílem.⁵⁵ Obecně v těchto zemích existoval konsenzus mezi politickými aktéry a veřejným míněním ohledně principu přistoupení, ale zároveň s tímto souladem vyvstala obava související s plánovanými změnami a

---

⁵¹ LENSCHOW, Andrea: *Europeanisation of Public Policy*. In: RICHARDSON, J. (eds.): c. d., s. 62.

⁵² BÖRZEL, Tanja A.: *Europeanization: How the European Union Interacts with its Member States*. In: BULMER, Simon – LEQUESNE, Christian: c. d., s. 59.

⁵³ Vliv evropeizace začal být obzvláště znatelný v období formálního vyjednávání přístupových podmínek a v souvislosti s blížícím se vstupem do EU v květnu 2004. In: DÜRR, Jakub – MAREK, Dan – ŠARADÍN, Pavel: *Is Theory of Europeanization relevant for Central European countries?* In: CABADA, Ladislav – KRAŠOVEC, Alenka: *Europeanisation of National Political Parties*. Plzeň 2004, s. 39.

⁵⁴ DÜRR, Jakub – MAREK, Dan – ŠARADÍN, Pavel: c. d., s. 29-30.

⁵⁵ GRABBE, Heather – HUGHES, Kristy: *Enlarging the EU eastwards*. Londýn 2000, s. 70.

budoucími dopady tohoto členství. Tímto vývojem plným očekávání prošla každá kandidátská země a státy střední a východní Evropy tak v tomto nejsou nijak výrazně výjimečné. Co je však pro tuto geografickou oblast charakteristické, je vnímání demokratické tranzice a evropeizace jako vzájemně podmíněných a propojených procesů.⁵⁶ Do popředí odborných diskuzí se tak dostává problematika vztahů těchto dvou procesů, jejichž přítomnost velice ovlivnila vývoj v postkomunistických zemích střední a východní Evropy. Existují zde zastánci názoru, že právě evropeizace byla hybnou silou, která zapříčinila počátek procesu demokratizace a je s ní přímo i nepřímo ztotožněna. Druhou možností je oddělení těchto procesů, kdy nejdříve probíhala tranzice, jejíž povaha byla odvozená od specifického charakteru jednotlivých zemí. Vhodný moment pro počátek působení teorie evropeizace je až posun státu z fáze tranzice do období konsolidace. Problémem u tohoto přístupu však zůstává teoreticky nevyjasněné vnímání procesů tranzice a konsolidace, protože každá země může přijmout tyto procesy velice odlišně a při jejich průběhu nemusí být evropská integrace stanovena nutně jako primární cíl směřování. Na počátku devadesátých let tak v této oblasti hraje klíčovou roli spíše pojem *westernizace*, spojený s termínem „nevědomé“ evropeizace, při které bývalé komunistické země směřovaly k budování nových struktur a uspořádání podle západoevropských modelů.⁵⁷

Přímé a již prokazatelné působení Evropské unie je spojeno s druhou polovinou devadesátých let, kdy se tyto státy rozhodly pro evropskou integraci a začaly být označovány jako kandidátské země, což bylo považováno jako určitý významný předstupeň budoucího přistoupení k Evropské unii. Podle G. Pridhama jsou externí faktory a mezinárodní hledisko pro demokratizaci zemí střední a východní Evropy neopomenutelné a velice důležitá je rovněž příznivá zkušenost zemí jižní Evropy s úspěšnou demokratizací a integračním procesem, která se stala inspirací pro postkomunistické státy v devadesátých letech.⁵⁸ Zároveň však nesouhlasí s již výše zmiňovaným problémem ztotožnění procesu evropeizace a demokratizace, protože demokratizace začala dříve, než vzešla reálná myšlenka tzv. východního rozšíření, a tak je třeba rozlišovat bezprostřední demokratizační důsledky a zprostředkované v tomto

---

⁵⁶ HLOUŠEK, Vít – PITROVÁ, Markéta: *Pojem evropeizace a jeho konceptualizace*. In: FIALA, P. a kol.: c. d., s. 39.

⁵⁷ Tamtéž, s. 40-41.

⁵⁸ PRIDHAM, Geoffrey: *Democratic Transitions in theory and practise. Southern European lessons for Eastern Europe?* In: PRIDHAM, Geoffrey – VANHANEN, Tatu: *Democratization in Eastern Europe: domestic and international perspectives*. New York 1994, s. 29.

případě skrz Evropskou unii.⁵⁹ Pridham tuto problematiku uzavírá tvrzením, že vztah mezi demokratizací a procesem rozšiřování lze popsat jako interaktivní a obousměrný proces, což však vyvrací top-down přístup k tomuto tématu. Demokratické zřízení členských států je však nutnou podmínkou pro členství v Evropské unii, a tak lze najít určité propojení mezi demokratickým procesem a evropeizací. Otázkou však zůstává, do jaké míry spolu souvisejí fáze tranzice a evropeizace. I když mohou existovat různé výklady a pojetí, obecně lze konstatovat, že tyto procesy na sebe navazují a nelze je tak zaměňovat jako postupy stejného obsahu.⁶⁰ Hlavně v případě postkomunistických zemí byla otázka vstupu do Evropské unie nejprve velice nejistá a prvotním zájmem se tak stalo vybudování demokratického zřízení a struktur spadajících pod proces tranzice. Teprve po nějaké době, kdy byly jednotlivé země po ekonomické a politické stránce konsolidovány, je možné postupně hovořit o začínajícím působení evropeizace.⁶¹

Během příprav na východní rozšíření se však počítalo nejenom se změnami v zemích střední a východní Evropy, ale rovněž Evropská unie byla nucena provést ve svém dosavadním fungování a svých politikách mnoho přeměn s ohledem na rozšíření o deset nových členů. Pozice pasivního aktéra, který pouze určuje a plánuje další vývoj v jiných oblastech, byla v tomto případě nepravděpodobná, a tak se Evropská unie musela předem připravit na složité debaty o revizích rozpočtu, reformách společné zemědělské politiky a otázkách bezpečnosti a zahraniční politiky, protože právě v těchto oblastech se po vstupu nových zemí chystaly nejzásadnější změny. Všechny budoucí reformy na straně Evropské unie i kandidátských zemí však stále sledovaly jeden hlavní cíl, čímž byla transformace „*východoevropských států do evropských států*“.⁶²

Obecně však Evropská unie používá stejné institucionální a legislativní modely, asistenci, monitoring a ranking jednotlivých zemí a poradenství, a to pro všechny kandidátské země na stejné úrovni. Odborníci na oblast střední a východní Evropy, F. Schimmelfennig a U. Sedelmeier preferují názor, že na evropeizace v těchto zemích lze

---

⁵⁹ HLOUŠEK, Vít – PITROVÁ, Markéta: *Pojem evropeizace a jeho konceptualizace*. In: FIALA, P. a kol.: c. d., s. 41.

⁶⁰ Tamtéž, s. 42.

⁶¹ S pojmem evropeizace lze v případě tzv. východního rozšíření operovat od data, kdy byly vytvořeny přístupové podmínky pro kandidátské země. Výzkum evropeizace v zemích střední a východní Evropy tak může začít od oficiálního potvrzení zájmu kandidátských zemí o členství v Evropské unii skrz akceptaci přihlášky, konkrétně v České republice od roku 1996. In: Tamtéž, s. 43.

⁶² O'BRENNAN, John: *The Eastern Enlargement of the European Union*. New York 2006, s. 156.

nahlížet jako na přijímání pravidel hry (*rule adoption*) vzniklých v prostředí Evropské unie.⁶³

Před samotným rozbořením tohoto procesu je vhodné poukázat na modely tzv. *externí* a *interní transformace*. Vnitřní motivace společnosti je hlavním aspektem interní transformace, která je prvotně soustředěna na budování funkčního demokratického zřízení a tržní ekonomiky uvnitř postkomunistických států. Naopak externí transformace, která postupně navazuje na interní transformaci, reaguje na požadavky zvenčí, které naléhají na ekonomické, politické a právní přizpůsobení kandidátských států normám Evropské unie.⁶⁴

Evropeizace jako proces přijímání pravidel hry je tedy považována za součást externí transformace a podle Schimmelfenniga a Sedelmeiera může být řízena logikou vhodnosti či logikou následků. Podle tohoto předpokladu pak autoři definují odlišné mechanismy evropeizace.

Obrázek č. 3: Mechanismy evropeizace střední a jihovýchodní Evropy podle Schimmelfenniga a Sedelmeiera

Hlavní aktér v procesu přijímání pravidel	Logika přijímání pravidel	
	Logika následků	Logika vhodnosti
EU	model externích podnětů	model sociálního učení
Stát	model braní lekcí	

Zdroj: HLOUŠEK, Vít – PITROVÁ, Markéta: *Pojem evropeizace a jeho konceptualizace*. In: FIALA, Petr a kol.: *Evropeizace zájmů: politické strany a zájmové skupiny v České republice*. Brno 2009, s. 37.

Logika následků, vyznačující se tím, že aktéři se chovají racionálně s cílem maximalizovat svůj užitek, v sobě zahrnuje model externích podnětů (*external incentives model*), který vychází z podmínek, sankcí a odměn ze strany Evropské unie. Kandidátský stát tak počítá s vloženými náklady a konečnými výsledky unijních

⁶³ SCHIMMELFENNIG, Frank – SEDELMEIER, Ulrich: *Introduction: Conceptualizing the Europeanization of Central and Eastern Europe*. In: SCHIMMELFENNIG, Frank – SEDELMEIER, Ulrich: *The Europeanization of Central and Eastern Europe*. New York, 2005, s. 22.

⁶⁴ HLOUŠEK, Vít – PITROVÁ, Markéta: *Pojem evropeizace a jeho konceptualizace*. In: FIALA, P. a kol.: c. d., s. 39.

požadavků a na základě těchto kalkulací pak jedná. Způsoby, jakými jsou podmínky plněny, následně Evropská unie zhodnotí a podle toho budoucí členský stát odměňuje či sankcionuje.

Logika vhodnosti se vyznačuje přijímáním takových identit, norem a hodnot, o kterých jsou aktéři vnitřně přesvědčeni a nesledují tím tak prostředek vedoucí k vlastním ziskům. Pod tento druh logiky je zařazen model sociálního učení (*social learning model*), který počítá s pozvolnou a pozitivní identifikací kandidátských zemí s pravidly Evropské unie, které považuje za spravedlivé, vhodné a hlavně legitimní. Toto přizpůsobení podmínkám Evropské unie není vedeno maximalizací užítka a vlastní prosperitou, ale osobním přesvědčením aktérů o vhodnosti tohoto vývoje. Pravděpodobnost přijímání pravidel skrz model sociálního učení roste s jasností stanovených pravidel, jejich hierarchií na základě uznávaných unijních hodnot a norem a mezinárodním konsenzem.⁶⁵ Naopak omezení v přijímání pravidel nastává tehdy, když jsou nastolena speciální pravidla pro kandidátské země, která nejsou aplikovatelná pro všechny členské státy a neexistuje zde požadovaná územní a funkční shoda.

Model braní lekcí (*lesson-drawing model*) se od předchozích dvou modelů liší tím, že iniciačním aktérem je zde samotný stát, který přebírá taková pravidla Evropské unie, o kterých je přesvědčen, že pomohou vyřešit domácí problémy a situaci na národní úrovni.⁶⁶ Tento model ve své práci poprvé představil R. Rose v roce 1991 a považuje jej za vhodný koncept pro vznik „ideálního typu“ evropeizace.⁶⁷ Model braní lekcí je v tomto případě odpověď na domácí nespokojenost se *statusem quo* a samotné racionálně uvažující státy uznávají unijní pravidla jako správné řešení a postupně je aplikují na domácí prostředí, čímž vzniká kladný postoj k mechanismům Evropské unie, přizpůsobení se unijnímu systému a následkem toho je zahájen proces evropeizace.

Na závěr k tématu evropeizace zemí střední a východní Evropy je třeba souhlasit s tvrzením, že v této oblasti je opravdu koncept evropeizace jiný než v západních zemích Evropské unie. Příčinou jsou odlišné výchozí podmínky, se kterými se

---

⁶⁵ SCHIMMELFENNIG, Frank – SEDELMEIER, Ulrich: *Introduction: Conceptualizing the Europeanization of Central and Eastern Europe*. In: SCHIMMELFENNIG, Frank – SEDELMEIER, Ulrich: c. d., s. 19.

⁶⁶ HLOUŠEK, Vít – PITROVÁ, Markéta: *Pojem evropeizace a jeho konceptualizace*. In: FIALA, P. a kol.: c. d., s. 38.

⁶⁷ SCHIMMELFENNIG, Frank – SEDELMEIER, Ulrich: *Introduction: Conceptualizing the Europeanization of Central and Eastern Europe*. In: SCHIMMELFENNIG, Frank – SEDELMEIER, Ulrich: c. d., s. 21.

evropeizace střední a východní Evropy musela setkat. Specifikum tohoto procesu je spojené s fází ekonomické a politické tranzice, rozpory s rozsahem jednotlivých politik, důležitosti institucionálního budování a četností implementačních kontrol.⁶⁸ Ihned po politické a ekonomické transformaci zemí střední a východní Evropy však začal být teoretický mechanismus konceptu evropeizace totožný s dosavadním průběhem evropeizace v západních státech. Na působení evropeizace zde bylo nahlíženo z racionálního hlediska jako na koncept přinášející národní užitek a zároveň zde došlo k aplikaci modelu sociálního učení, který přinesl veřejnou shodu a akceptaci vhodnosti unijních podmínek a zásahů.⁶⁹ Počáteční politické a společenské odlišnosti v zemích střední a východní Evropy postupně začaly oslabovat, a tak lze konstatovat, že koncept evropeizace je v současnosti stejným způsobem aplikovatelný na původní členské státy Evropské unie a zároveň na země tzv. východního rozšíření.

1.4 Zemědělská politika v kontextu evropeizace

Teorie evropeizace je stále se rozvíjející téma uchopitelné z mnoha rovin. Z obsahu předchozích kapitol, které se zabývaly problematikou definice evropeizace, jejího působení ve sférách *politics*, *policies* a *polity* a v oblasti zemí střední a východní Evropy, bylo možné lehce odvodit diskutabilní, subjektivní a zároveň velice přizpůsobivou povahu tohoto konceptu. Po úvodu a teoretickém představení pojmu evropeizace je nutné přistoupit ke hlubší analýze a příkladu praktického působení této teorie. Tato diplomová práce se zabývá zemědělskou politikou, a tak je obsah této kapitoly logicky směřován k výkladu evropské společné zemědělské politiky v kontextu teorie evropeizace. Z hlediska trojdimenzionálního pojetí domácí politiky je kladen důraz na analýzu oblasti *policy* jako nejvíce vědecky zpracovanou a nejvíce evropsky formovanou sféru.

Přestože je zemědělská politika velice významnou součástí Evropské unie, evropeizace v této oblasti je velmi rutinně a nedostatečně zdokumentována. Podle Ch. Roederer- Rynning většina analýz, věnujících se zemědělské politice, začíná pojednáním o její politické významnosti v rámci integračního procesu a pokračuje

---

⁶⁸ SCHIMMELFENNIG, Frank – SEDELMEIER, Ulrich: *Introduction: Conceptualizing the Europeanization of Central and Eastern Europe*. In: SCHIMMELFENNIG, Frank – SEDELMEIER, Ulrich: c. d., s. 208.

⁶⁹ Tamtéž, s. 209.

výkladem o jejím vlivu na rozpočet a administrativní struktury.⁷⁰ Překvapivě pouze velice malá část výzkumů se věnuje změnám na národní úrovni spojeným s rozsáhlým přesunem kompetencí a přerozdělováním prostředků v rámci Evropské unie. Dopady evropské integrace jsou tak posléze zkoumány jen z nepatrného množství studií věnujících se zemědělskému lobbingu, protestům farmářů, změnám národních legislativ či rolí nadnárodních autorit. Všechny publikované texty se dotýkají hlavně tří základních témat, a to diskuzi o vztazích mezi státem a farmáři, polemikami nad národními strukturami a modelem evropského zemědělství.⁷¹

Vztahy mezi státem a farmáři představují hlavní oblast zkoumání ve sféře agrární politiky a do budoucna zde stále zůstává mnoho témat pro výzkum vlivu evropeizace. Rozhodujícím faktorem je v tomto případě vytvořené partnerství mezi státem a zemědělci, kdy si obě strany navzájem snaží vyhovět, ať už je to v podobě rozšiřování oblastí rozhodování, rozšíření odpovědnosti zemědělců či provádění reformy.⁷² Podle A. S. Milwarda bylo v poválečné době zemědělství státem řízeným zájmem, od kterého se očekával růst a podporování příjmové části rozpočtu.⁷³ Později se však význam zemědělství v národních ekonomikách snižoval a Milward tak vidí obrovský přínos evropeizace právě v udržení postavení národních zemědělských politik, protože právě kvůli zavedení ochranných režimů a subvencí zemědělský sektor předešel oslabování politické moci farmářů.⁷⁴

Charakteristika státní struktury je další z témat, které je z pohledu evropského zemědělství sledováno a podrobena analýze. Hlavním předmětem zájmu se stala otázka, jak je možné, že diferenciované státní struktury mohou zajistit efektivní výkon zemědělské politiky na národní a zároveň na evropské úrovni, což později souviselo i s výzkumem vztahů mezi státem a jeho regiony.⁷⁵ Jako úspěšný příklad evropeizace je uváděn případ Belgie, která zemědělské kompetence rozdělila mezi své regiony a centrum zde mělo pouze okrajové pravomoci a naopak nevydařený „kvazi federalismus“ v Itálii se pro tamější vývoj zemědělství stal problematickým. Nejviditelnějším znakem evropeizace ve státní struktuře se tak stala tzv. „Evropa

---

⁷⁰ ROEDER-RYNNING, Christilla: *Agricultural Policy*. In: GRAZIANO, Paolo – VINK, Maarten P.: *Europeanization: New Research Agendas*. Londýn 2008, s. 212.

⁷¹ Tamtéž, s. 212.

⁷² Tamtéž, s. 213.

⁷³ MILWARD, Alan S.: *The European rescue of the nation-state*. Oxford 2000, s. 31.

⁷⁴ ROEDER-RYNNING, Christilla: *Agricultural Policy*. In: GRAZIANO, Paolo – VINK, Maarten: c. d., s. 212.

⁷⁵ Tamtéž, s. 215.

regionů“, která měla za následek posílení regionů v rámci politik Evropské unie a jejich klíčovou pozici při organizaci evropských programů.⁷⁶

Model evropského zemědělství je předmětem rozsáhlých debat od poloviny devadesátých let. Podle stanovených cílů, nástrojů a přesvědčení se rozlišuje mezi státem řízeným zemědělstvím nebo liberálně orientovaným agrárnictvím.⁷⁷ Později se jako nejvhodnější paradigma ukázalo tzv. multifunkční zemědělství, které kombinovalo předchozí dva modely a jehož cílem nebyla pouze produkce potravin, ale také se k tomu přidalo zdůraznění významnosti environmentální složky, ochrana zdraví a venkova. Toto multifunkční zemědělství tak splňovalo všechny nároky a často probíhaly debaty o reformách odvozených od mezinárodního vyjednávání. Naproti tomu na národní úrovni se implementaci legislativy společné zemědělské politiky věnovala velice malá pozornost. Vzhledem k tomu, že evropský model zemědělství musí logicky vzniknout na koherenci národních zemědělských sektorů, bylo toto zjištění velmi překvapivé a vyvstala tak otázka do jaké míry Evropská unie fakticky proměnila jednotlivé národní zemědělské politiky. Mnoho autorů se přiklání k názoru, že přítomnost evropeizace v národním zemědělství je evidentní a často je zkoumána skrz práce dokumentující vztahy mezi národním a evropským zemědělstvím s důrazem na flexibilitu a odlišnosti jednotlivých domácích politik. Příkladem tohoto tvrzení je implementace dokumentu Agenda 2000, která poukázala na právní flexibilitu na evropské úrovni, která vedla ke vzniku odlišných národních strategií.⁷⁸ Hlubší systematická analýza implementace a vlivů těchto změn na formování evropského modelu zemědělství zde však podle odborníků stále chybí.

Všechny výše zmiňované diskuze se zabývaly výzkumem tématu zemědělských politik z pohledu Evropské unie. Z obecného hlediska zde však existují ještě tři problematické aspekty evropeizace působící na současnou situaci v zemědělské politice, a to definice evropeizace, specifikace jejich vztahů z teoretického hlediska a interpretace empirických dat.⁷⁹

Nedostatečná jasnost v definici pojmu evropeizace tak neumožňuje přesně určit konkrétní příklady jejího působení. Jako konkurenční pojmy, které k vyjasnění pojmu

---

⁷⁶ ROEDER-RYNNING, Christilla: *Agricultural Policy*. In: GRAZIANO, Paolo – VINK, Maarten: c. d., s. 217.

⁷⁷ Tamtéž, s. 217.

⁷⁸ Tamtéž, s. 218.

⁷⁹ Tamtéž, s. 219.

evropeizace v zemědělské politice nepřispívají, jsou označovány termíny „regionalizace“ a „renacionalizace“.

Oblast vztahů z teoretického hlediska zkoumá, do jaké míry domácí prostředí podporuje či naopak odmítá snahy o změnu ze strany Evropské unie. Nejasný však zůstává rozsah interakce mezi domácí a evropskou úrovní a obecný postoj Evropské unie ke změnám.

Interpretace empirických dat rovněž zůstává velice sporná, protože zde chybí konkrétnější specifikace do jaké míry je změna zapříčiněna unijními vlivy, což souvisí s nevyjasněnou definicí samotné evropeizace. Problémem je také nehomogenní charakter evropské zemědělské politiky, kdy všechny národní agrární politiky nespadají do stejného rámce a např. řešení sociálních otázek a vlastnictví půdy si každý stát určuje podle svého vlastního zhodnocení.⁸⁰ Z pohledu evropeizace je tak s ohledem na předchozí diskuzi nutné zdůraznit, že společná zemědělská politika nereprezentuje dvacet pět národních zemědělských politik, nýbrž slouží pouze jako jejich koordinátor.⁸¹

Podle Ch. Roeder-Rynning tak evropeizace v zemědělské politice neznamená nahrazení dosavadních domácích struktur a může být vnímaná spíše jako určitý spojenec pro národní zemědělské politiky. Na počátku dvacátého prvního století tuto politiku obklopovalo mnoho otázek, jejichž odpovědi stále nepřinášely požadovaný výsledek v podobě specifikace evropeizace a jejího působení v rámci společné zemědělské politiky. Důležitým momentem pro směřování a další výzkum efektů společné zemědělské politiky se stalo tzv. východní rozšíření v květnu 2004, při kterém se Evropská unie a její politiky rozšířily o deset nových členů, což bylo hlavně v evropském agrárním sektoru sledováno s obavami. Většina kandidátských zemí nebyla z pohledu jejich dosavadního stavu zemědělství plně připravena na vstup⁸², což vyvolalo další diskuzi o nutných změnách a reorganizaci zemědělské politiky.

Vstup nových členských zemí přinesl evropské zemědělské politice ještě větší heterogenitu. Do Evropské unie přistoupily státy s odlišnými typy agrárních systémů, administrativních tradic, jinými národními koncepcemi a postavením zemědělství ve

---

⁸⁰ ROEDER-RYNNING, Christilla: *Agricultural Policy*. In: GRAZIANO, Paolo – VINK, Maarten: c. d., s. 222.

⁸¹ Tamtéž, s. 223.

⁸² GRANT, Wyn: *The Common Agricultural Policy: challenges in the wake of Eastern enlargement*. In: CROCI, Osvaldo – VERDUN, AMY: *The European Union in the wake of Eastern enlargement. Institutional and policy-making challenges*. Manchester 2005, s. 58.

Společná zemědělská politika Evropské unie a její vliv na české zemědělství

společnosti. Toto rozšíření tak potvrdilo dosavadní povahu evropského zemědělství, jako odvětví s proměnlivou dynamikou, odlišnými typy řízení podle jednotlivých států a vnímavostí k národním tradicím a identitám.⁸³

---

⁸³ ROEDER-RYNNING, Christilla: *Agricultural Policy*. In: GRAZIANO, Paolo – VINK, Maarten: c. d., s. 225.

2 Společná zemědělská politika Evropské unie a tzv. východní rozšíření Evropské unie v roce 2004

Společná zemědělská politika (The Common Agricultural Policy – CAP) je již od svého počátku velice diskutované a dodnes aktuální téma v prostředí nejen Evropské unie. Evropská zemědělská politika je považována za jednu z nejdéle fungujících společných politik a stále představuje základní prvek činnosti a funkce Evropské unie. Do tohoto odvětví nespadá pouze zemědělská produkce, ale také navazující zpracovatelský průmysl, který zaměstnává a ovlivňuje podstatnou část evropského ekonomicky aktivního obyvatelstva, a proto tvoří neodmyslitelnou součást evropského hospodářství.⁸⁴

2.1 Vznik a počáteční vývoj společné zemědělské politiky

Evropské unie

Oblast zemědělství byla již od začátku evropského integračního procesu velice důležitá a dodnes hraje v prostředí Evropské unie významnou úlohu. Počátky vzniku společné zemědělské politiky jsou spojovány s obdobím po konci druhé světové války, kdy bylo potřeba zajistit poválečným evropským zemím potravinovou soběstačnost a nezávislost. Kromě ekonomických důvodů zde existoval i určitý politicko-strategický faktor.⁸⁵ Evropa se chtěla odpoutat od potravinové závislosti na Spojených státech amerických, které hrály po válce významnou roli světového vývozce zemědělských produktů a evropské prostředí se tak chtělo v této sféře stát konkurenčním partnerem.⁸⁶

Prvotní zmínka o společné zemědělské politice je datována do roku 1957, kdy byly v člancích 32-38 Římské smlouvy definovány základní principy a charakteristiky této politiky.⁸⁷ Praktické fungování společného zemědělství pak bylo více specifikováno

---

⁸⁴ KÖNIG, Petr a kol.: *Rozpočet a politiky Evropské unie: příležitost pro změnu*. Praha 2009, s. 199.

⁸⁵ FOJTÍKOVÁ, L. – LEBIEDZIK, M.: c. d., s. 4.

⁸⁶ Spojené státy americké disponují úplně odlišnými zemědělskými podmínkami oproti státům Evropské unie. Rozloha obdělávané americké půdy je třikrát větší než v Evropě, panují zde odlišné a různorodé přírodní podmínky a velikost průměrné americké farmy je zhruba desetkrát větší než v případě zemí Evropské unie. Oproti evropskému prostředí je ve Spojených státech vyvinuta silnější spolupráce mezi zemědělskými podniky, navazujícím zpracovatelským průmyslem a jejich distributory a rovněž úroveň marketingu a propagace zemědělských produktů je zde vyšší. Společné znaky jako zachování stability příjmů a cen na trhu, ochrana životního prostředí a zásobování potravinami jsou v americkém i evropském prostředí zachovány. In: KÖNIG, P. a kol.: c. d., s. 255-257.

⁸⁷ FOJTÍKOVÁ, L.– LEBIEDZIK, M.: c. d., s. 5.

během konání konference v italském městě Stresa v červenci roku 1958, kde se zúčastnění usnesli na vypracování konkrétnější dohody. Na základě stanovených cílů zemědělské politiky, mezi které patřily zvýšení produktivity výroby, přiměřená životní úroveň zemědělského obyvatelstva, stabilizace trhů, záruka dostatečného množství potravin pro evropské prostředí a přiměřené ceny, začala zmiňovaná dohoda platit od ledna roku 1962, čímž bylo oficiálně zahájeno praktické fungování společné zemědělské politiky.⁸⁸

Od tohoto okamžiku byl zaručen volný pohyb zboží pro zemědělské komodity, navrhovalo se vytvoření společných tržních organizací zvláště pro každou skupinu výrobků spojených se systémem garantovaných cen. Pro dohled nad finančními záležitostmi společné zemědělské politiky byl v roce 1962 zřízen Evropský zemědělský orientační a záruční fond (EAGGF – European Agricultural Guidance and Guarantee Fund), jenž byl do roku 1965 financován z příspěvků jednotlivých členských zemí.⁸⁹

2.2 Hlavní reformy společné zemědělské politiky

Společná zemědělská politika byla od počátku určena třemi základními principy, a to konkrétně jednotným trhem, preferencí Společenství a finanční solidaritou. Tyto principy měly jistě své opodstatnění v době poválečné Evropy, ale postupem času byla jejich realizace hodnocena jako velice problematická. Evropský trh jejich užitím snadno diskriminoval zemědělské producenty pocházející mimo země Společenství a plnění zmiňovaného principu finanční solidarity bylo stále více finančně náročné. Hlavním nástrojem společné zemědělské politiky byly již od počátku cenové regulace zemědělských komodit, jejichž výše a způsob přerozdělování se staly velice diskutabilními, a proto se téma nutné reformy začalo objevovat již v šedesátých letech minulého století.⁹⁰

2.2.1 Mansholtův plán

Prvním pokusem o změnu v dosavadním fungování zemědělské politiky se stal tzv. Mansholtův plán z roku 1968, pojmenovaný po tehdejší komisaři pro zemědělství

---

⁸⁸ LOSOSOVÁ, Jana – STŘELEČEK, František – ZDENĚK, Radek: *Vliv dotací na ekonomickou situaci českých zemědělských podniků*. České Budějovice 2009, s. 5.

⁸⁹ KÖNIG, P. a kol: c. d., s. 201.

⁹⁰ ACKRILL, Robert: *The Common Agricultural Policy*. Sheffield 2000, s. 49.

Sicco Mansholtovi. Na konci šedesátých let byl jako výrazný problém spatřován neúměrný nárůst produkce vzhledem k úrovni konzumace a tím vznikající přebytky zemědělských produktů. Společně s nedostatečnou technickou vybaveností zemědělců se hlavním cílem tohoto memoranda měla stát modernizace a zefektivnění zemědělského sektoru, které by následně vedly ke kvalitní a životnímu prostředí šetrné produkci.⁹¹ K navrhované celkové strukturální reformě byla navíc přidána i sociální problematika, která otevřela vážnou diskusi týkající se životních podmínek a úrovně samotných zemědělců. Realizace Mansholtova plánu byla kvůli nesouhlasu zájmových organizací farmářů⁹² nakonec odmítnuta, ale přesto je do historie reforem společné zemědělské politiky tento plán řazen pro svůj pokus upozornit na nutnou a neodkladnou reformu v tomto odvětví.

2.2.2 MacSharryho reforma

MacSharryho reformě z roku 1992 předcházel složitý vývoj zemědělské politiky, který vyústil v návrh v pořadí již druhé reformy. Sedmdesátá léta minulého století byla poznamenána finančními problémy souvisejícími s ropnou krizí a nestabilitou měn. Přes určité strukturální změny, jež byly v tomto odvětví provedeny, zůstávala nabídka zemědělských produktů neúměrná poptávce a finanční náročnost agrárního odvětví neustále stoupala. Problematický stav zemědělské politiky se vystupňoval v osmdesátých letech, kdy došlo k tzv. „jižnímu rozšíření“. Počet členských států Společenství se rozrostl po přijetí Řecka, Španělska a Portugalska, což byly země s výraznou zemědělskou orientací, a tak se čekalo další znatelné zatížení rozpočtu. O řešení této složité situace se pokusila v roce 1985 Evropská komise, která vydala Zelenou knihu s názvem *Perspektivy pro Společnou zemědělskou politiku*, a na jejím základě byl Radou odsouhlasen soubor reformních opatření, která se však opět nesečkala s výrazným úspěchem.⁹³

Přetrvávající nadprodukce, finanční zátěž a konflikty evropského zemědělství na mezinárodní scéně vedly k dalšímu reformnímu návrhu s názvem *MacSharryho reforma*. Počátky této reformy jsou spojovány s komisařem Jacquesem Delorse, který se velmi snažil o změny v zemědělské politice, a proto ve druhém funkčním období

---

⁹¹ GRANT, Wyn: *The Common Agricultural Policy*. Oxford 1997, s. 70.

⁹² PALÁN, Josef: *Reforma společné zemědělské politiky EU*. Praha 2007. In: <http://www.psp.cz/kps/pi/PRACE/pi-5-273.pdf> (6. 8. 2010).

⁹³ FOJTÍKOVÁ, L.–LEBIEDZIK, M.: c. d., s. 13.

Komise v letech 1989-1992 pověřil zodpovědností za řešení zemědělské problematiky irského komisaře Raye MacSharryho.⁹⁴ V tomto období bylo nutné zajistit od 1. ledna 1993 fungování vnitřního trhu, vyřešit problém rozdílných cen mezi evropskými a světovými trhy, zaujmout vzájemné postoje se sjednoceným Německem a zeměmi střední a východní Evropy, a tak bylo jisté, že musí dojít k radikálním a viditelným změnám, které však nijak neohrozí základní principy a zásady společné zemědělské politiky. Tato reforma byla schválena v červnu 1992 jako výsledek kompromisních řešení mezi politiky a samotnými zemědělci. Na základě navrhovaných reforem mělo dojít k postupnému snižování intervenčních cen a cenových podpor, což mělo do budoucna způsobit snížení cen zemědělských výrobků a úroveň světových trhů. Navyšování zemědělské produkce měly zabránit přímé platby zemědělcům a rovněž bylo podporováno využití zemědělské půdy pro účely agroturistiky, zalesňování či ponechávání půdy ladem.⁹⁵ Ačkoliv se realizací reforem podařilo omezit nadprodukcí potravin, kdy nebyla poprvé finanční podpora farmářů vázaná na produkci, kritici těchto změn poukazovali na fakt, že zavedené přímé a kompenzační platby zemědělcům budou do budoucna stále výrazně zatěžovat výdajovou stránku rozpočtu.⁹⁶

2.2.3 Agenda 2000

V souvislosti s ekonomickými a politickými změnami v devadesátých letech minulého století, spojenými s plánovaným vstupem zemí střední a východní Evropy do Evropské unie a přechodem na společnou měnu euro, se jako nevyhnutelná jevila další reforma společné zemědělské politiky. V roce 1999 Evropská rada odsouhlasila další reformu zemědělství v dokumentu Agenda 2000, která měla za cíl pokračovat v prohlubování již započatých reforem. Nová opatření zahrnutá v Agendě 2000 se měla týkat finančního rámce pro období 2000-2006, kdy se zároveň s přijetím nových členských zemí plánovalo rozšířit rozměr zemědělské politiky i o neekonomické aspekty jako rozvoj venkovských oblastí, ochrana životního prostředí, sociální úroveň farmářů a kvalita a nezávadnost zemědělských produktů.⁹⁷ Výsledkem této reformy navazující na změny započaté v roce 1992 měl být flexibilnější, jednodušší,

---

⁹⁴ SWINBANK, Alan: *Direct Payments in the EU and their Treatment in the WTO*. In: SWINBANK, Alan – TRANTER, Richard (eds.): *A bond scheme for common agricultural policy reform*. Trowbridge 2004, s. 5.

⁹⁵ LOSOSOVÁ, J. – STŘELEČEK, F. – ZDENĚK, R.: c. d., s. 7.

⁹⁶ GRANT, W.: c. d., s. 78.

⁹⁷ FOJTÍKOVÁ, L. – LEBIEDZIK, M.: c. d., s. 14.

srozumitelnější, efektivnější a méně byrokratický systém řízení společné zemědělské politiky, který se měl v budoucnu snadněji přizpůsobovat aktuálnímu světovému vývoji a vybudovat si tak postavení plnohodnotného partnera v oblasti mezinárodního obchodu se zemědělskou produkcí.⁹⁸ Navíc Agenda 2000 přichází s rozdělením společné zemědělské politiky do dvou pilířů. První z nich je tvořen cenovými mechanismy, systémy kvót, environmentálními požadavky a sociální politikou. Obsahem druhého pilíře je venkovský rozvoj, který se stal neoddělitelnou složkou současné evropské zemědělské politiky a jeho úkolem je napomáhat zachování přírody, podporovat mladé farmáře, rozvíjet agroturistiku a obecně podporovat modernizaci a diverzifikaci tohoto odvětví.⁹⁹ V souvislosti s dokumentem Agenda 2000 se poprvé objevuje tzv. „evropský model zemědělství“, který měl zajistit multifunkčnost tohoto odvětví a zároveň zachování zakládajících principů.

2.2.4 Reforma společné zemědělské politiky z roku 2003

Rok před očekávaným rozšířením Evropské unie o deset nových zemí se ministři zemědělství tehdejších členských států dohodli na konkrétnějších úpravách v oblasti vyplácení podpor zemědělcům, které se měly přizpůsobit tzv. východnímu rozšíření a zohlednit tak odlišnou situaci v zemědělské struktuře těchto zemí. Navrhovaná reformní opatření vstoupila oficiálně v platnost od roku 2005, ale členské státy měly možnost odložit jejich plnění až do roku 2007.¹⁰⁰ Nejzásadnější změny spočívaly v odstranění vazby podpor na zemědělskou produkci (decoupling), kdy došlo k zavedení jednotné platby na farmu a zemědělci se tak mohli podle poptávky na trzích flexibilněji rozhodovat o zaměření své zemědělské činnosti.¹⁰¹ Veliký prostor byl rovněž věnován obecným standardům, jejichž plnění podmiňuje vyplácení přímých podpor. Farmáři musí povinně respektovat standardy na úrovni farmy, jako jsou ochrana životního prostředí, kvalita potravin, bezpečnost zvířat a celkově tak dodržovat zásady správné zemědělské praxe (cross-compliance). Nově se v této reformě objevuje povinnost

---

⁹⁸ PĚLUCHA, Martin – VIKTOROVÁ, Dana: *Uplatnění a evaluace předvstupní pomoci Evropské unie ve venkovských oblastech České republiky v kontextu vývoje zemědělské a venkovské politiky v Evropě*. Praha 2005, s. 15.

⁹⁹ ROBERTS, Deborah – SHUCKSMITH, Mark – THOMSON, Kenneth J. (eds): *The CAP and the regions: the territorial impact of the Common Agricultural Policy*. Trowbridge 2005, s. 28.

¹⁰⁰ FOJTÍKOVÁ, L.–LEBIEDZIK, M.: c. d., s. 14.

¹⁰¹ MACHÁLEK, Emil – PĚLUCHA, Martin a kol.: *České zemědělství v podmínkách reformy SZP EU a nástroje k její realizaci: přímé platby a cross-compliance, zvyšování konkurenceschopnosti (Program rozvoje venkova, VaV)*. Praha 2008, s. 8.

zavedení zemědělského poradenského systému každou členskou zemí a systém modulace, který zavazuje příjemce přímých plateb vyčleňovat určité procento z jejich produkce na podporu zemědělského rozvoje.

V dalších reformách společné zemědělské politiky se pokračovalo i v programovém období 2007-2013, kde se opět nejčastěji diskutovalo o snížení finančních prostředků vynakládaných na tuto politiku a její celkové zefektivnění. Evropská komise v roce 2007 představila svůj plán, který si vytyčil tři zásadní oblasti pro budoucí řešení, a to zjednodušení systému přímých podpor, přepracování systému podpor podle aktuálního počtu členských zemí a postup, jakým se přizpůsobit novým výzvám jako změny klimatu, biopaliva, ochrana biologické rozmanitosti či vodní hospodářství.¹⁰²

2.3 Finanční rámec a hlavní mechanismy společné zemědělské politiky

Již od svého počátku byla společná zemědělská politika financována ze zdrojů společného rozpočtu Společenství. Pro účely přímého čerpání financí vznikl v roce 1962 Evropský zemědělský záruční a orientační fond, který plně fungoval a financoval evropskou zemědělskou politiku od roku 1970 do roku 2006.¹⁰³ Prostředky zde přicházely z variabilních poplatků, daní a odvodu zemědělců a fond se dělil na záruční a orientační sekci. Záruční sekce vznikla s účelem pokrytí asi 90 % výdajů společné zemědělské politiky skrz úhrady intervenčních opatření, přímých plateb a financování programů. Naproti tomu orientační sekce vznikla za účelem podpory dlouhodobých strukturálních změn v zemědělské politice a snižování regionálních rozdílů v Evropě.

Od roku 2007 jsou finanční záležitosti zemědělské politiky řešeny dvěma novými fondy, a to Evropským zemědělským záručním fondem a Evropským zemědělským fondem pro rozvoj venkova.

2.3.1 Rozpočet a finanční náročnost evropského zemědělství

Od svého vzniku byla společná zemědělská politika finančně zajištěna z rozpočtu tehdejšího Společenství, kde jednotlivé členské státy přispívaly podle své velikosti a ekonomické situace. Tento systém se však dočkal výrazné nespokojenosti ze strany

---

¹⁰² MACHÁLEK, Emil – PĚLUCHA, Martin a kol.: c. d., s. 10.

¹⁰³ FOJTÍKOVÁ, L.– LEBIEDZIK, M.: c. d., s. 10.

takto znevýhodněných států, a tak je od roku 1970 rozpočet tvořen z tzv. vlastních zdrojů, jako jsou výnosy z cel, odvody z daní či hrubého národního produktu. I přesto je však společná zemědělská politika kritizována za svou vysokou finanční náročnost, která do osmdesátých let minulého století narůstala a výdaje na zemědělskou politiku tvořily tehdy až 70 % z celkového rozpočtu. Během dalších desetiletí se tyto výdaje však postupně snižovaly a např. v roce 2005 dosáhly výdaje na zemědělství 46,2 % z evropského rozpočtu.¹⁰⁴ V této souvislosti je ovšem nutné zdůraznit, že společná zemědělská politika byla více než čtyřicet let jednou z nejvýznamnějších evropských politik, rozhodnutí o jejím vývoji byla přenechána na úroveň Společenství, a tak v této oblasti převzala úlohu i vnitrostátních politik členských zemí. Výdaje určené k dalšímu rozvoji evropského zemědělství se v současnosti v rámci HDP Evropské unie snižují, společná zemědělská politika stojí každý rok přibližně 55 miliard eur, což v dnešní době představuje asi 40 % unijního rozpočtu, tj. méně než 0,5 % HDP Evropské unie a náklady na zemědělství jsou tak podle některých odborníků v porovnání s ostatními veřejnými výdaji přiměřené.¹⁰⁵

2.3.2 Regulační mechanismy

Úspěšnost společné zemědělské politiky je od začátku založena na působení mnoha regulačních nástrojů, jejichž cílem bylo vytvoření vlastního vnitřního trhu pro odbyt zemědělských produktů, snížení dovozu a zvýšení vývozu. Tato politika je jednotně organizována na úrovni Evropské unie, avšak metody a nástroje se liší podle skupiny výrobků. Mezi tyto nástroje se řadí cenové regulace, intervenční nákupy, produkční kvóty, zvláštní prémie, vývozní dávky, přímé platby či podpora skladování.¹⁰⁶

Nejběžnější regulační formou je regulace skrz dané typy cen. Prvním typem je cílová cena, která zemědělce a veřejnost informuje o základní hodnotě daného zboží a má tak každému farmáři zajistit určitou stabilitu příjmu. Pokud nastane situace, kdy je nabídka větší než poptávka, dochází k použití intervenční ceny, což je minimální výkupní cena, za kterou intervenční agentury nakupují produkty a zajišťují tak zemědělcům pravidelný odbyt. Pro mezinárodní obchodování je důležitá prahová cena vyjadřující nejnižší hodnotu, za kterou je možné přivést produkt ze zemí mimo Evropskou unii.

---

¹⁰⁴ KÖNIG, P. a kol: c. d., s. 246.

¹⁰⁵ MACHÁLEK, Emil – PĚLUCHA, Martin a kol.: c. d., s. 7.

¹⁰⁶ KÖNIG, P. a kol: c. d., s. 204.

Naopak největší podíl na rozpočtu v současné době tvoří přímé platby, jejichž vyplácení je dnes zaměřeno na kvalitu zemědělských produktů a nikoliv na kvantitu, jak tomu bylo v minulosti, kdy bylo jejich proplácení podmíněné objemem produkce způsobující pak následnou nadvýrobu a přebytky.¹⁰⁷ Jejich vyplácení v nových členských státech je však založeno na poněkud odlišném systému, čemuž se budou následně věnovat kapitoly související přímo s tzv. východním rozšířením a případem České republiky.

Regulaci zemědělské politiky zajišťují jednotná pravidla, opatření a společné tržní organizace (STO), které se postupně staly hlavním nástrojem pro řízení produkce, zemědělských trhů a příjmů zemědělců.¹⁰⁸ V současnosti existuje celkem 22 společných tržních organizací a každá z nich se týká daného zemědělského výrobku či produktu. Dále se dělí podle způsobu uplatňování svých regulačních opatření na čtyři druhy, a to konkrétně na STO zaručující skrz své minimální ceny odbyt, dále STO s vnější ochranou proti nižším cenám a zahraniční konkurenci, pak STO pro specifické produkty a poslední skupina STO kombinuje podporu cen a vnější ochranu. Celkově tyto organizace působí jako protiváha proti principům volného trhu, protože jejich úkolem je zaručit relativní stabilitu cen a zamezit kolísání nabídky a poptávky.

2.4 Východní rozšíření Evropské unie

Vstup deseti nových členských zemí z oblasti střední a východní Evropy do Evropské unie se v květnu 2004 stal bezesporu zásadním momentem ve fungování této instituce. Historicky znamenalo východní rozšíření zcela netradiční okamžik, kdy do Evropské unie přistoupil najednou veliký počet států s nedávnou komunistickou minulostí. Během integračních procesů bylo nutné těmto zemím pomáhat s konsolidací demokratického režimu a při přechodu na tržní hospodářství. Výrazné obavy z tohoto v pořadí pátého rozšíření panovaly kvůli agrárnímu zaměření těchto zemí. V zemích střední Evropy se hlavní zemědělská produkce soustřeďuje na maso, mléčné výrobky a obilí, což jsou odvětví způsobující v evropském zemědělství největší potíže. Složitě začlenění těchto komodit do společné zemědělské politiky se potvrdilo v souvislosti

---

¹⁰⁷ KÖNIG, P. a kol: c. d., s. 214.

¹⁰⁸ FOJTÍKOVÁ, L.–LEBIEDZIK, M.: c. d., s. 8.

s uvalením produkčních kvót na produkci mléka a cukru, které v nových členských zemích způsobily mezi farmáři výraznou vlnu nespokojenosti.¹⁰⁹

Stanovení konkrétnějších prognóz týkajících se ekonomických následků východního rozšíření však bylo relativně obtížné kvůli nedostatečnému množství dat z kandidátských zemí a také pro stále nejasné informace ohledně přesného časového vymezení oficiálního vstupu do Evropské unie, rychlosti a úspěšnosti implementace společné zemědělské politiky a jejích reforem.¹¹⁰

Následkem východního rozšíření mělo zcela jistě dojít ke zvětšení jednotného vnitřního trhu, počet spotřebitelů se měl zvýšit na 492 milionů a k původním šesti milionům zemědělců z dosavadních členských zemí mělo přibýt dalších více než devět milionů farmářů z nových členských států.¹¹¹ Územní rozloha a charakter zemědělství se navíc v každé z deseti nových členských zemí velice lišily, což je důsledek rozdílných přírodních podmínek a z toho plynoucího specifického agrárního zaměření. Nejvyšší podíl na celkové rozloze zemědělské půdy všech zemí východního rozšíření zaujímá Polsko, a to konkrétně necelou jednu třetinu.¹¹² Poté následuje Rumunsko s podílem zhruba jedné čtvrtiny na celkové zemědělské ploše, státy Pobaltí tvoří asi jednu osminu a země Visegrádské čtyřky tvoří každá zvlášť přibližně jednu desetinu z podílu.¹¹³

Pro země střední a východní Evropy nebyl vstup do společné evropské zemědělské politiky nijak jednoduchý, protože se ihned setkaly s tvrdou konkurencí původních členských států v rámci jednotného vnitřního trhu, který se pro nové země stal plně přístupný až po jejich oficiálním vstupu do Evropské unie a navíc nebyly oprávněny čerpat přímé platby v takovém rozsahu jako původních patnáct členských zemí. Rovněž se jako negativní důsledek pro nové země očekával nárůst cen zemědělské půdy a obtížná implementace environmentálních standardů a opatření.¹¹⁴ Významné rozdíly jsou znatelné v povaze a struktuře zemědělství v zemích tehdejší evropské patnáctky oproti státům východního rozšíření. Před rokem 2004 se evropské zemědělství

---

¹⁰⁹ BEGHIN, John C. – FULLER, Frank H. (eds.): *European Agriculture: Enlargement, Structural Change, CAP Reform and Trade Liberalization*. New York 2007, s. 60.

¹¹⁰ ARDY, Brian: *Agricultural, Structural Policy, the Budget and eastern enlargement of the European Union*. In: HENDERSON, Karen (ed.): c. d., s. 118.

¹¹¹ FOJTÍKOVÁ, L.– LEBIEDZIK, M.: c. d., s. 23.

¹¹² WITZKE, Von H. – TANGERMANN, S. (eds.): *Economic Transition in Central and Eastern Europe, and the Former Soviet Union: Implications for International Agricultural Trade*. Berlín 1998, s. 116.

¹¹³ Tamtéž, s. 116.

¹¹⁴ GRANT, Wyn: *Agriculture*. In: CARR, Fergus – MASSEY, Andrew (eds.): *Public Policy and the New European Agendas*. Cheltenham 2006, s. 275.

Společná zemědělská politika Evropské unie a její vliv na české zemědělství

tehdejších členských států vyznačovalo poklesem zemědělských podniků, počtem osob v tomto odvětví zaměstnaných a naopak nárůstem velikosti farem, jejichž charakter je doposud spíše rodinný se specifickými vlastnickými a mezigeneračními souvislostmi.¹¹⁵ Taktéž jsou tyto země typické svými různorodými podmínkami pro zemědělskou činnost, které se vyvinuly na základě větší hustoty zalidnění a navazujícím nedostatkem zemědělské půdy, což tvoří hlavní odlišnosti od farmářů nových členských zemí.

Naopak v zemích střední a východní Evropy zemědělská produkce v důsledku růstu produktivity stoupá a až 50 % půdního fondu je zde využíváno pro zemědělské účely.¹¹⁶ Podíl zemědělské zaměstnanosti je zde rovněž vyšší, ačkoliv se postupně snižuje z důvodů odchodu farmářů do důchodu či stěhování do městských oblastí. Celkový počet farem v této části Evropy klesá, avšak jejich rozloha roste, a proto dochází k větší koncentraci a specializaci zemědělské výroby.

Obrázek č. 4: Vybrané zemědělské ukazatele v zemích střední a východní Evropy

Stát	Obyvatelstvo (% z EU-15) údaje z roku 1995	Zemědělská půda (% z EU-15) údaje z roku 1993	Orná půda (% z EU-15) údaje z roku 1993	Zaměstnanost v zemědělství (%) údaje z roku 1995
1. Česká republika	2,8	3,1	4,2	6,3
2. Estonsko	0,4	1,0	1,3	13,1
3. Maďarsko	2,7	4,4	6,1	8,0
4. Polsko	10,4	13,5	18,5	26,9
5. Slovinsko	0,5	0,7	0,3	7,1
Součet 1. – 5.	16,8	22,7	30,4	-
6. Bulharsko	2,3	4,5	5,2	23,2
7. Lotyšsko	0,7	1,8	2,2	18,5
8. Litva	1,0	2,5	3,0	23,8
9. Rumunsko	6,1	10,6	12,1	34,4
10. Slovensko	1,5	1,7	1,9	9,7
Součet 6.-10.	11,5	21,2	24,4	-
SOUČET 1.-10.	28,3	43,9	54,9	22,5

Zdroj: vlastní tabulka, data převzata z ARDY, Brian: *Agricultural, Structural Policy, the Budget and eastern enlargement of the European Union*. In: HENDERSON, Karen (ed.): *Back to Europe: Central and Eastern Europe and the European Union*. London 1999, s. 116.

¹¹⁵ PĚLUCHA, M. – VIKTOROVÁ, D.: c. d., s. 47.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 48.

Společná zemědělská politika Evropské unie a její vliv na české zemědělství

Myšlenka politické a ekonomické spolupráce zemí střední Evropy vznikla ihned na počátku devadesátých let, když v lednu 1990 tehdejší československý prezident Václav Havel navštívil Varšavu a Budapešť s cílem zkoordinovat návrat těchto později čtyř samostatných zemí do demokratické Evropy.¹¹⁷ V únoru 1991 došlo k podpisu Visegrádské deklarace, kde se Československo společně s Polskem a Maďarskem zavázalo ke spolupráci v mnoha různorodých oblastech. Z důvodů rozšíření kooperace v ekonomické sféře byla v roce 1992 v polském Krakově založena Středoevropská zóna volného obchodu (CEFTA – Central European Free Trade Agreement), která pokrývala obchodování s průmyslovými i zemědělskými produkty a pro zakládající státy se stala určitým prostředkem vedoucím k efektivnější přípravě těchto zemí na budoucí vstup do Evropské unie.

Obrázek č. 5: Růst přímých zahraničních investic v Polsku, Maďarsku a Československu (\$ US)

	1989	1990	1991	1992	Celkem
Polsko	100	252	328	1320	2000
Maďarsko	550	910	1540	1300	4300
Československo	256	180	664	1000	2100
Celkem	906	1342	2532	3620	8400

Zdroj: vlastní tabulka, data převzata z BARNES, Ian – BARNES, Pamela M.: *The enlarged European Union*. London 1995, s. 400.

Dalším prostředkem napomáhajícím ke snadnějšímu ekonomickému přechodu států střední Evropy na úroveň západoevropských ekonomik se staly Evropské dohody podepsané v roce 1993 mezi Evropskou unií, Českou republikou, Maďarskem, Polskem a Slovenskou republikou. Tyto dohody měly zároveň ekonomickou a politickou dimenzi, protože zavazovaly své signatářské země k budování pluralistické demokracie, tržní ekonomiky a uznání jejich budoucího směřování mezi plnohodnotné členské země Evropské unie.¹¹⁸ Důležitý okamžik slibující reálné začlenění zemí střední Evropy do této instituce se odehrál na zasedání Evropské rady v Kodani v červnu 1993, kde bylo potvrzeno, že k rozšíření o další státy může dojít okamžitě po splnění jejich závazků a povinností k Evropské unii.¹¹⁹ Zásadním tématem se již tehdy stala právě zemědělská politika, kde se očekávaly složité diskuze ohledně nevyhnutelné finanční náročnosti a

¹¹⁷ BARNES, Ian – BARNES, Pamela M.: *The enlarged European Union*. London 1995, s. 399.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 402.

¹¹⁹ BARNES, I. – BARNES, P. M.: c. d., s. 405.

implementace evropských nástrojů a zásad do kandidátských zemí. Hlavní problém, kterému čelily vlády zemí střední Evropy, souvisel s uznáním potřeby chránit a zásadně pozměnit zemědělský sektor takovým způsobem, aby se odstranily potíže se snižující se produkcí, dezorganizovaným marketingem a distribucí, klesajícím exportem a vytvořila se tak nová produktivní a konkurenceschopná agrární politika.¹²⁰

---

¹²⁰ GARDNER, Brian: *European Agriculture: policies, production and trade*. Londýn 1996, s. 192.

3 Situace českého zemědělství do roku 2004

Obsah předchozí kapitoly se věnoval obecným informacím z historie a fungování společné zemědělské politiky Evropské unie a jejímu východnímu rozšíření v květnu roku 2004. Země střední a východní Evropy se tehdy vyznačovaly podobnými ekonomickými a politickými zkušenostmi, kvůli nimž se předvstupním jednáním a fází příprav na vstup do Evropské unie věnovala velká pozornost, očekávání a také obavy. Ačkoliv se z výše zmíněných hledisek zdály tyto země být velice podobné, každá z nich se s přizpůsobováním svých politik evropským nárokům vypořádala odlišným způsobem. Jedním z nejnáročnějších úkolů byla příprava na vstup do evropsky velice důležité společné zemědělské politiky, jejíž požadavky a mechanismy byly do té doby zemím střední a východní Evropy neznámé. Nejinak tomu bylo v případě České republiky, která, vlivem politických událostí na začátku devadesátých let a poté plánovaným vstupem do Evropské unie, prošla v oblasti zemědělství mnoha zásadními transformačními změnami, jež výrazně ovlivnily podobu a stav české zemědělské politiky v současnosti.

3.1 Vývoj zemědělství do roku 1989

Po změně politického systému v roce 1989 prošlo české zemědělství několika vlnami transformačních procesů, jejichž původ je možné hledat právě v období před rokem 1989. Před druhou světovou válkou se Československo řadilo mezi nejvíce industrializované země střední Evropy, kde zemědělství hrálo poněkud marginální roli kvůli relativně omezeným přírodním zdrojům.¹²¹ Agrárnictví však bylo technicky velice dobře vyvinuté, živočišná výroba byla na stejné úrovni jako v zemích západní Evropy, ale i přesto bylo Československo považováno spíše za importéra zemědělských produktů.¹²²

---

¹²¹ CSAKI, Csaba – DEBATISSE, Michel – HONISCH, Oskar: *Food and Agriculture in the Czech Republic: From a „Velvet“ Transition to the Challenges of EU Accession*. Washington 1999, s. 11.

¹²² Česká republika se dodnes ve srovnání s okolními evropskými státy vyznačuje horšími přírodními předpoklady pro zemědělskou produkci. Většina území je totiž tvořena pahorkatinami a vrchovinami, což následně ovlivňuje půdní a klimatické podmínky. Charakter reliéfu související s nadmořskými výškami, svažitostí terénu či půdními typy přirozeně formuje rozsáhlou vnitřní diferenciaci přírodních podmínek pro agrární výrobu. In: BIČÍK, Ivan – JANČÁK, Vít: *Transformační procesy v českém zemědělství po roce 1990*. Praha 2005, s. 17.

Pod vlivem vlády komunistické strany prošlo od roku 1948 zemědělství mnoha reformami, jejichž důsledkem došlo ke konfiskacím půdy, organizovaným víceletým plánům, združstevňování vesnic, kolektivizaci zemědělství a zakládání Jednotných zemědělských družstev (JZD) a Československých státních statků (ČSS). Tato socializace venkova ve své praxi znamenala téměř úplné omezení soukromého zemědělství, vymizení rodinných farem a jejich nahrazení zemědělskými podniky většího rozsahu, centrálně řízenými státem.¹²³ Období socializace způsobilo zásadní dopady na kvalitu a strukturu zemědělství a také na sociální stránku zemědělců a jejich způsob života.

Hlavním cílem té doby byla potravinová soběstačnost státu, které pomáhaly státní úvěry, odpouštění dluhů zemědělcům, monopolní postavení podniků a předem zajištěný odběr produktů. Pro tehdejší farmáře výhodný systém sebou však nesl mnoho negativ, mezi která patřily výstavba velkých objektů, středisková soustava osídlení, vylidňování a stárnutí venkovského obyvatelstva a hlavně k životnímu prostředí nešetná zemědělská politika.¹²⁴ Totalitní období, při kterém stát celoplošně podporoval zemědělce předem zajištěnou mzdou, nereagoval na aktuální požadavky trhu, neakceptoval žádné ekologické standardy, vystřídalo po roce 1989 transformační období, kdy bylo nutné kompletně změnit dosavadní způsob fungování zemědělství, aby bylo plně funkční, konkurenční a efektivní v tržním hospodářství evropských zemí.

3.2 Transformační proces v období 1989-1995

Po pádu komunistického režimu v roce 1989 se najednou samostatné Československo ocitlo v novém evropském prostředí suverénních demokratických států, kde plně fungovaly integrační principy spolu s mechanismy tržní ekonomiky. Hned na počátku devadesátých let začalo Československo navazovat mezinárodní kontakty, a to nejdříve na úrovni států tzv. Visegrádské čtyřky a poté se jeho směřování začalo ubírat směrem k integraci se západní Evropou. Tyto snahy se projevily hned v roce 1990, kdy byla mezi Československem a Společenstvím podepsána Dohoda o obchodu a obchodní a hospodářské spolupráci, která se stala prvním historickým mezníkem v budoucím

---

¹²³ BIČÍK, Ivan – JANČÁK, Vít: c. d., s. 76.

¹²⁴ Tamtéž, s. 76.

budování ekonomicko-obchodních vztahů.¹²⁵ Vyvrcholením prvotních politických snah nového demokratického Československa byla tzv. Evropská dohoda z roku 1991 a poté zasedání Evropské rady v Kodani v roce 1993, kde byly ustaveny základní ekonomické a politické zásady, jejichž splnění podmiňovalo vstup už tehdy samostatné České republiky do Evropské unie.

Vývoji po roce 1989 se musela postupně přizpůsobovat veškerá výrobní odvětví. Zásadní změnou se stal razantní přechod na úplně odlišný systém ekonomiky, což otevřelo prostor pro obrovské množství nových opatření. Ekonomické podmínky v devadesátých letech ovlivnily privatizace, změny v cenové a kurzové politice, nové principy vlastnických vztahů a nárůst působení zahraničního obchodu.¹²⁶ Přechod z centrálně řízené ekonomiky k tržnímu hospodářství výrazně postihl také zemědělské odvětví.

Synonymem pro vývoj zemědělské politiky na počátku devadesátých let je proces rychlé a radikální transformace, jejímž okamžitým cílem bylo vyřešení struktury vlastnických práv k půdě a dalšímu zemědělskému majetku, problematiky produkce a zaměstnanosti v agrárním odvětví.¹²⁷ Celoplošná státní podpora zemědělské produkce byla nahrazena velmi omezenou podporou neprodukčních a nevýznamných funkcí zemědělství a celkově byla snížena intenzita a objem produkce.¹²⁸ Tyto postupy znamenaly výrazný pokles stavu hospodářských zvířat, snížení spotřeby průmyslových hnojiv, pokles zaměstnanosti v zemědělství, což v krátké době vyústilo v radikální zhoršení hospodářských výsledků zemědělských podniků a v prohlubování platové nerovnosti mezi zemědělským odvětvím a ostatními výrobními oblastmi.¹²⁹

Vývoj zemědělství od roku 1989 byl následkem přijetí zcela nových legislativních norem, jejichž hlavním úkolem bylo nastavit vhodné podmínky základních reformních procesů. Inovaci zemědělského sektoru vymezovaly tři hlavní pojmy, a to restituce, transformace a privatizace. Restituce spočívala v navrácení majetku vlastníkům, které stát před rokem 1989 vyvlastnil. Ovšem jen zlomek nových majitelů, kterým bylo

---

¹²⁵ DÜRR, Jakub – MAREK, Dan: *Předvstupní očekávání a realita plného členství: Zkušenosti členských zemí EU a jejich relevance pro ČR.* Olomouc 2002, s. 86.

¹²⁶ FOJTÍKOVÁ, L – LEBIEDZIK, M.: c. d., s. 26.

¹²⁷ BAUN, Michael – KOUBA, Karel – MAREK, Dan: *Evaluating the Effects of the EU Common Agricultural Policy in a New Member State: The Case of the Czech Republic.* Journal of Contemporary European Studies, 17, 2009, č. 2, s. 273.

¹²⁸ BIČÍK, Ivan – JANČÁK, Vít: c. d., s. 76.

¹²⁹ FOJTÍKOVÁ, L – LEBIEDZIK, M.: c. d., s. 27.

vyhověno v jejich restitučních nárocích, dnes využívá půdu k vlastnímu podnikání. Nejčastěji je tato půda pronajímána větším zemědělským podnikům a tradice malých, středních či rodinných farem je zde zatím vyvinuta jen minimálně. V dnešní době přibližně 90 % zemědělské půdy patří soukromým vlastníkům, ale tato půda je z větší části pronajímána zemědělským podnikům.¹³⁰ Proces transformace byl velice úzce spojen právě s restitucemi, protože řešil majetkový přechod zemědělských družstev na jiné právnické osoby a v této souvislosti se řešily majetkové nároky v rámci restitucí. Privatizace souvisela s privatizací kolektivních a státních zemědělských podniků, přičemž se zde opět uplatňovaly restituční nároky bývalých vlastníků. Tento proces se však setkal s velikou kritikou, kdy byl kvůli nedostatku či nepřesnosti právních předpisů a absenci důvěryhodných dohlížejících autorit hodnocen jako velice neprůhledný a v mnoha případech i nezákonný.¹³¹

Po roce 1993 zaznamenala zemědělská produkce v rostlinné i živočišné výrobě poněkud zpomalený vývoj a zisk zemědělských podniků přestal rapidně klesat.¹³² Pozvolna pokračovaly procesy restituce a privatizace a české zemědělství si postupně zvykalo na fungování podle principů nového režimu. Přílišné zaměření se na transformaci a procesy s tím spojené dávaly pouze minimální prostor pro harmonizaci s mechanismy společné zemědělské politiky a větší důraz byl více kladen na obecné přizpůsobení podmínkám vytvořeným po roce 1989.¹³³

3.3 Transformační proces v období 1996-2004

Z hlediska úspěšnosti ekonomické transformace do roku 1996 byla mezinárodními odborníky hodnocena jako nejúspěšnější země střední a východní Evropy právě Česká republika.¹³⁴ Podle zprávy Světové banky Česká republika od počátku disponovala příznivými podmínkami pro transformaci a relativní ekonomická stabilita země byla dosažena do několika let po pádu komunistické vlády. Tento tzv. český zázrak, který se obešel bez výrazného nárůstu nezaměstnanosti a hyperinflace, se stal vzorem pro vývoj v ostatních postkomunistických státech. Takto příznivě nastartovaný rozvoj se však pod

---

¹³⁰ PĚLUCHA, Martin a kol.: *Rozvoj venkova v programovacím období 2007-2013 v kontextu reform SZP EU*. Praha 2006, s. 35.

¹³¹ BAUN, M. – KOUBA, K. – MAREK, D.: c. d., s. 273.

¹³² FOJTÍKOVÁ, L. – LEBIEDZIK, M.: c. d., s. 27.

¹³³ CSAKI, C. – DEBATISSE, M. – HONISCH, O.: c. d., s. 13.

¹³⁴ *Czech Republic Toward EU Accession*. Summary Report, The International Bank for Reconstruction and Development/The World Bank 1999, s. 1.

Společná zemědělská politika Evropské unie a její vliv na české zemědělství

vlivem složitých politických událostí zabrzdil v roce 1997, kdy rezignoval tehdejší premiér Václav Klaus, a v roce 1998 proběhly předčasné parlamentní volby. Vlivem těchto neočekávaných politických změn začal do té doby příznivý stav ekonomiky obecně poněkud stagnovat.

Z integračního hlediska je možné toto období pokládat za velice důležité. V lednu 1996 podala Česká republika oficiální žádost o členství v Evropské unii a dalším zlomovým okamžikem byl rok 1997, kdy došlo k přijetí tzv. Agendy 2000 a rozhodnutí Lucemburského summitu začít vyjednávat s do té doby nejlépe připravenými zeměmi, mezi které se zařadila i Česká republika.¹³⁵ Z pohledu teorie evropeizace se stalo významným momentem vypracování Národního programu pro přípravu České republiky na členství v Evropské unii¹³⁶, který reagoval na právní rámec procesu rozšiřování v tzv. Přístupovém partnerství. Cílem tohoto programu mělo být časové rozvržení integračního procesu včetně harmonogramu plnění evropských požadavků. V dubnu 1998 začala první oficiální část rozhovorů mezi Českou republikou a Evropskou unií v rámci tzv. screeningu, což byl proces srovnávání legislativy kandidátské země s evropským právem (acquis).¹³⁷ Předvstupní proces byl ukončen v prosinci 2002 v Kodani, kde došlo k uzavření všech vyjednávacích diskuzí a Evropská rada rozhodla o přijetí deseti kandidátských zemí mezi členské země Evropské unie k datu 1. 5. 2004.

Jednou z nejkontroverznějších a zároveň nejdůležitějších oblastí předvstupních vyjednávání se stala právě oblast zemědělství, jehož reformy a transformace velice úzce souvisely s přípravou vstupu České republiky do Evropské unie. Po roce 1996 již byla dokončena větší část privatizací a restitucí, došlo k výrazné restrukturalizaci agrokomplexu a intenzita s objemem produkce se postupně stále snižovaly.¹³⁸ České agrárnictví od roku 1996 lze definovat jako částečně stabilizované, kdy oproti předchozímu období rychlé transformace dochází k méně razantnímu vývoji hodnot jako je zaměstnanost v zemědělství, objem zemědělské výroby či jeho produktivita.

---

¹³⁵ DÜRR, J. – MAREK, D.: c. d., s. 88.

¹³⁶ Při hodnocení efektivity Národního programu pro přípravu ČR na členství v EU, byly Nejvyšším kontrolním úřadem shledány vážné nedostatky při jeho realizaci. V mnoha případech se prokázalo, že nebyly stanovovány konkrétní činnosti pro jeho plnění, jeho požadavky byly nadhodnocovány a finance na tento program určené byly vynakládány i na nesouvisející účely. Od roku 2003 však již Národní program nebyl sledovaným ukazatelem státního rozpočtu a jeho nezrealizované úkoly byly plněny během běžného chodu jednotlivých ministerstev. In: *Realizace Národního programu přípravy České republiky na členství v Evropské unii v resortu zemědělství*. Tisková zpráva Nejvyššího kontrolního úřadu, 10. 5. 2004, <http://www.nkeu.cz/scripts/detail.php?id=764> (9. 8. 2010).

¹³⁷ *Vstup ČR do EU*. In: Euroskop, <http://www.euroskop.cz/803/sekce/vstup-cr-do-eu/> (9. 8. 2010)

¹³⁸ BIČÍK, Ivan – JANČÁK, Vít: c. d., s. 78.

Dochází tak k relativní stabilitě zemědělských hodnot bez prudkých změn a větší pozornost je tak naproti tomu věnována přípravě na vstup do systému evropského zemědělství.¹³⁹

I přes rychlý vývoj a mnoho provedených změn, které české zemědělství pár let po pádu komunismu prodělalo, se české agrárnictví před vstupem do Evropské unie stále vyznačovalo typickými a pro vstup velmi problematickými charakteristikami. Často kritizovaný se stal extrémně vysoký podíl pronajaté půdy, který činil v České republice v průměru 92 % a naproti tomu v Evropské unii dosahoval hodnoty asi 40 %.¹⁴⁰ S tím souviselo dominantní postavení právnických osob, jejichž působení omezovalo rozvoj rodinných farem a podle statistik pouze pět největších podniků obdělávalo asi 75 % zemědělské půdy. České zemědělství se stále nemohlo zbavit až třígenerační zadluženosti podniků, absencí kapitálu, rapidně odlišné výkonnosti jednotlivých podniků, nízké technické vybavenosti a nízkých cen u mnoha faktorů jako cena půdy či mzda zemědělců.¹⁴¹ Zahraniční odborníci vyhodnotili jako největší problém českého zemědělství pomalé přijímání reformních opatření, v mnoha případech nedořešené vlastnické vztahy a příliš diverzifikovaný potravinový průmysl.¹⁴² Na základě těchto nedostatků navrhla Světová banka v roce 1999 zefektivnění podpor plynoucích pro zemědělce ze státního rozpočtu, vznik většího množství různorodých podpůrných programů, přizpůsobení evropským cenám a jejich nástrojům a mechanismům a neopomenout sociální zabezpečení zaměstnanců v agrárnictví.¹⁴³

Následkem těchto doporučení přijala v roce 2000 česká vláda Koncepti rezortní politiky Ministerstva zemědělství na období před vstupem ČR do EU, jejíž priority jsou odvozeny od Evropského modelu zemědělství¹⁴⁴, obecně založeném na multifunkčnosti agrárního odvětví.¹⁴⁵ Koncepte agrární politiky rozděluje dobu před vstupem do Evropské unie na etapu revitalizace a adaptace. Etapa revitalizace fungovala od roku

---

¹³⁹ BAUN, M. – KOUBA, K. – MAREK, D.: c. d., s. 274.

¹⁴⁰ FOJTÍKOVÁ, L.– LEBIEDZIK, M.: c. d., s. 29.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 29.

¹⁴² *Czech Republic Toward EU Accession. Summary Report, The International Bank for Reconstruction and Development/The World Bank 1999*, s. 25-27.

¹⁴³ Tamtéž, s. 27.

¹⁴⁴ Tzv. Evropský model zemědělství je založen na čtyřech základních pilířích. Prvním z nich je multifunkční, celoplošně provozované, konkurenceschopné a k životnímu prostředí šetrné zemědělství. Základem dalších pilířů jsou zásady zemědělství založené na malém a středním podnikání, komplexitě rozvoje venkova a zemědělství a produkce kvalitních potravin při zachování standardů a bezpečnosti. In: *Agrární politika ČR po vstupu do EU*. In: *Zemědělský týdeník*, 23. 2. 2005, <http://www.zemedelskytydenik.cz/webmagazine/articles.asp?id=1716&idk=614> (9. 8. 2010)

¹⁴⁵ FOJTÍKOVÁ, L.– LEBIEDZIK, M.: c. d., s. 30.

2000 do 2001 včetně a jejím hlavním úkolem byla stabilizace zemědělství a zajištění institucionální připravenosti pro vstup do Evropské unie. Naproti tomu etapa adaptace tyto snahy ještě více posilovala a výsledkem mělo být plošné přizpůsobení českého zemědělství podmínkám společné zemědělské politiky ve všech oblastech.¹⁴⁶ Mezi hlavní mezníky této etapy může být zařazen vznik Státního zemědělského intervenčního fondu (SZIF) v roce 2000, postupný nárůst ekologicky zaměřeného zemědělství a realizace vyplácení předvstupních podpor v rámci programu SAPARD.

Na vstup do Evropské unie v květnu 2004 se tak chystalo české zemědělství charakteristické dlouhodobým zeštíhlováním zemědělského sektoru, nedávným přijetím zásad tržního hospodářství a nezanedbatelnými rezervami v agroenvironmentální a environmentální politice.¹⁴⁷

3.4 Programy předvstupní pomoci

Obsah předchozích kapitol se zabýval vysvětlením složité ekonomické situace a obecných specifických charakteristik v zemích východního rozšíření, na které byly před vstupem do Evropské unie kladeny vysoké požadavky v různorodých oblastech. Jejich splnění se nemohlo obejít bez zřízení podpůrných nástrojů a programů, jejichž smyslem bylo nejen čerpání finančních prostředků. Následkem jejich realizace se země střední a východní Evropy seznámily také se správným vedením evropské administrativy, novými pracovními postupy a metodami a celkově načerpaly důležité zkušenosti do období, kdy se již budou řadit mezi plnohodnotné členy Evropské unie.

3.4.1 PHARE

V pořadí první předvstupní nástroj má své počátky již v roce 1989, kdy vznikl z důvodu poskytnutí nenávratné hospodářské půjčky Polsku a Maďarsku. Postupně se PHARE¹⁴⁸ zařadil mezi hlavní finanční předvstupní programy a později podporoval již všechny kandidátské země střední a východní Evropy. a co do objemu vynaložených

---

¹⁴⁶ FOJTÍKOVÁ, L.–LEBIEDZIK, M.: c. d., s. 30.

¹⁴⁷ *Zemědělství a životní prostředí v zemích OECD od roku 1990: Česká republika*. OECD, Paříž 2008. In: <http://www.oecd.org/dataoecd/24/47/40762259.pdf> (9. 8. 2010).

¹⁴⁸ Název a zkratka tohoto programu původně pochází z francouzštiny a je odvozena od původního záměru hospodářské pomoci Polsku a Maďarsku, tj. Pologne – Hongrie Assistance à la reconstruction des économies (Pomoc při hospodářské obnově Polska a Maďarska).

finančních prostředků se stal tím nejrozsáhlejším.¹⁴⁹ Činnost programu PHARE se nejprve zabývala restrukturalizací a rozvojem podnikatelských aktivit, ale později se jeho význam zaměřil na budování institucionálního zázemí a investiční podporu přístupujícím zemím. Ministerstvo zemědělství České republiky z tohoto programu v průběhu období 1992-2002 vyčerpalo skrz realizované projekty přibližně 37 mil. eur.¹⁵⁰ S nárůstem podporovaných zemí se však ukázal jeden předvstupní program jako nedostačující a s přijetím dokumentu Agenda 2000 se rozšířil počet podpůrných finančních programů o další dva nástroje s názvy ISPA a SAPARD.¹⁵¹

3.4.2 ISPA

Program ISPA (Předvstupní nástroj strukturální politiky - Instrument for Structural Policies for Pre-Accession) vznikl za účelem finanční podpory kandidátským zemím v oblasti budování infrastruktury a životního prostředí. Ve sféře dopravní politiky byl kladen důraz na zlepšování a budování udržitelné mobility a postupný rozvoj propojenosti národních železničních a silničních sítí s evropskou soustavou Trans-evropských koridorů.¹⁵² Ke zlepšování kvality životního prostředí sloužily projekty zaměřené na ochranu vod a ovzduší a odpadové hospodářství. Minimální hranice hodnoty projektu v rámci ISPA byla 5 mil. eur a pro Českou republiku bylo v období 2000-2006 každoročně vymezena částka ve výši 70 mil. eur.¹⁵³

3.4.3 SAPARD

Z hlediska podpory českého zemědělství byl nejdůležitější program SAPARD (Zvláštní předvstupní program pro rozvoj zemědělství a venkova – Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development). Následkem čerpání finanční podpory z tohoto programu mělo být v deseti kandidátských zemích zvýšení konkurenceschopnosti zemědělství a navazujícího zpracovatelského průmyslu a také trvale udržitelný rozvoj venkovských oblastí. Konkrétněji mělo dojít ke zlepšení

---

¹⁴⁹ *Vznik a vývoj programu PHARE*. In: Ministerstvo financí České republiky, http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/pom_eu_ukonprogr_phare.html (9. 8. 2010)

¹⁵⁰ BIČÍK, Ivan – JANČÁK, Vít: c. d., s. 57.

¹⁵¹ ROBERTS, D. – SHUCKSMITH, M. – THOMSON, K. J. (eds): c. d., s. 42.

¹⁵² *OECD: Territorial Reviews: Czech Republic*. Paříž 2004, s. 88.

¹⁵³ *ISPA: Obecné informace*. In: Ministerstvo financí České republiky, http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/pom_eu_ukonprogr_ispa.html (9. 8. 2010)

standardů produkce a struktury nákladů, aby se nové země snadněji přizpůsobily úrovni potravinové produkce na evropském trhu.¹⁵⁴ Kromě zkvalitnění celkové produkce přinášel SAPARD i další neméně významný přínos, což byla pomoc při zavádění *Acquis communautaire* souvisejících se společnou zemědělskou politikou.

V České republice byl program SAPARD oficiálně spuštěn od dubna 2002 a proplácení projektů z jeho finančních zdrojů bylo ukončeno ke dni 30. listopadu 2005, kdy byla vyčerpána finanční alokace na období 2000-2003.¹⁵⁵ Z celkového počtu tří tisíc projektů bylo se žadateli sjednáno 1692 smluv v hodnotě 4,5 mld. Kč.

Na projekty týkající se programu SAPARD uvolnila Evropská unie každý rok částku 520 mil. eur pro všech deset kandidátských zemí, což pro Českou republiku znamenalo každoroční čerpání financí do maximální výše 22 mil. eur.¹⁵⁶ Podpora plynoucí z tohoto nástroje však ve většině případů nebyla úplná a česká strana určitý podíl projektů spolufinancovala, a to přesně podílem 12,5 % u projektů vytvářejících výnosy a 25 % u projektů bez následných výnosů. V rámci podpory environmentálního rozměru evropského zemědělství byla podpora určena pouze zemědělcům, kteří přijali minimálně roční zemědělsko-ekologický závazek.¹⁵⁷

Pověřeným orgánem pro implementaci programu SAPARD v České republice byla zřízena tzv. Agentura SAPARD¹⁵⁸, spadající pod ministerstvo zemědělství. Tato agentura nesla společně s ministerstvem pro místní rozvoj veškerou zodpovědnost za příjem žádostí, jejich administraci, monitorování, kontroly a řadu dalších postupů souvisejících s konečnou realizací projektu. Unikátním jevem byla decentralizace tohoto programu, kdy Evropská komise akreditovala Agenturu jako kompetentní orgán prvotně zodpovědný za fungování tohoto nástroje v českém prostředí.¹⁵⁹

---

¹⁵⁴ PĚLUCHA, M. – VIKTOROVÁ, D.: c. d., s. 30.

¹⁵⁵ *Závěrečná zpráva o programu SAPARD v České republice*. In: Státní zemědělský intervenční fond., s. 4,

http://www.szif.cz/irj/portal/anonymous/CmDocument?rid=/apa_anon/cs/dokumenty_ke_stazeni/sapard/1160392614859.pdf (9. 8. 2010)

¹⁵⁶ *SAPARD: Obecné informace*. In: Ministerstvo financí České republiky, http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/pom_eu_ukonprogr_sapard.html (9. 8. 2010)

¹⁵⁷ PĚLUCHA, M. – VIKTOROVÁ, D.: c. d., s. 31.

¹⁵⁸ Agentura SAPARD se od 1. 1. 2004 stala i se svými regionálními pracovišti součástí Státního zemědělského intervenčního fondu.

¹⁵⁹ *SAPARD: Obecné informace*. In: Ministerstvo financí České republiky, http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/pom_eu_ukonprogr_sapard.html (9. 8. 2010)

Společná zemědělská politika Evropské unie a její vliv na české zemědělství

Po skončení programu SAPARD se jeho české institucionální zázemí přeneslo pro následnou implementaci navazujícího Operačního programu Rozvoj venkova a multifunkční zemědělství a Horizontálního programu rozvoje venkova.

Hlavní priority programu SAPARD v České republice byly stanoveny v Plánu rozvoje zemědělství a venkova a byly rozděleny do tří následujících částí.

Priority programu SAPARD¹⁶⁰

Priorita 1: Zlepšení konkurenceschopnosti zemědělství

- 1.1 Investice do zemědělského majetku
- 1.2 Zlepšení zpracování a marketingu zemědělských produktů a produktů rybolovu
- 1.3 Zlepšování struktur pro kontrolu kvality, pro kvalitu potravin a ochranu spotřebitele
- 1.4 Meliorace a pozemkové úpravy

Priorita 2: Trvale udržitelný rozvoj venkovských oblastí

- 2.1 Obnova a rozvoj vesnic a venkovské infrastruktury
- 2.2 Rozvoj a diverzifikace hospodářských činností, zajišťující rozmanitost aktivit a alternativní zdroje příjmů

Priorita 3: Příprava podmínek pro plné využití programu

- 3.1 Zlepšování profesního vzdělávání
- 3.2 Technická pomoc

Nejvíce projektů bylo v konečném součtu vyplaceno v rámci první priority, a to konkrétně 1148 z celkového počtu 1610. Poté následovalo 409 projektů spadajících pod druhou prioritu a jen 0,8 % bylo realizováno pod prioritou číslo tři.¹⁶¹

Z hlediska teorie evropeizace lze představní program SAPARD považovat za určitý důkaz jejího působení. Při jeho průběhu prakticky došlo k zavedení a přesunu evropských pravidel a norem do přirozené logiky českého politického prostředí. Kromě mimořádného přínosu v podobě finanční podpory měl tento představní program

---

¹⁶⁰ *Přínos programu SAPARD pro ČR*. In: Státní zemědělský intervenční fond, 2006, s. 3, http://www.szif.cz/irj/portal/anonymous/CmDocument?rid=/apa_anon/cs/dokumenty_ke_stazeni/sapard/160392614859.pdf (9. 8. 2010)

¹⁶¹ Tamtéž, s. 19.

příznivý dopad na českou úřednickou praxi, kdy se domácí úředníci naučili běžné unijní administrativní postupy a získali zkušenosti, které se v souvislosti se vstupem do Evropské unie a zapojením do společné zemědělské politiky dodnes používají.

3.5 Institucionální zázemí české zemědělské politiky

Pro zefektivnění harmonizace mezi orgány Evropské unie a kandidátskými zeměmi bylo nutné založit příslušné kompetenční orgány, které by zajišťovaly spolupráci hlavně ve finanční oblasti. Evropská komise nařídila zřídit platební agentury v souladu s kritérii Evropské unie, jejichž cílem bude dohled nad finančními prostředky společné zemědělské politiky a administrace všech úkonů s touto politikou spojených.¹⁶²

V červenci 2000 byl na základě zákona č. 256/2000 Sb. založen Státní zemědělský intervenční fond (SZIF), který byl akreditován jako Agrární platební agentura a nahradil tak předchozí Státní fond tržní regulace. Za provádění společné zemědělské politiky jsou tak oficiálně v České republice odpovědné Ministerstvo zemědělství ČR a právě SZIF.¹⁶³ Fond je právnickou osobou, jež v právních vztazích vystupuje pod svým jménem na vlastní zodpovědnost, ale celkově spadá pod působnost Ministerstva zemědělství ČR.¹⁶⁴ V roce 2004 došlo navíc ke sloučení SZIF s platební agenturou SAPARD a Sekcí pro platební agenturu (APA), což potvrdilo výlučné postavení Fondu jako nejdůležitější platební agentury v zemědělském odvětví.¹⁶⁵

Úkolem SZIF je zprostředkovávat evropskou finanční podporu pro české zemědělce, která je poskytována z národních zdrojů, z Evropského zemědělského záručního fondu (EAGF) a v programovacím období 2007-2013 také z Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova (EAFRD), Evropského rybářského fondu (EFF).¹⁶⁶ Na základě těchto finančních zdrojů patří mezi nejdůležitější činnosti Fondu rozhodování o poskytování dotací, kontrola plnění podmínek pro poskytnutí dotace, prodej intervenčně

¹⁶² *Certifikace a akreditace Ministerstva financí v roli Kompetentního orgánu na programové období 2007-2013.* In: Ministerstvo financí České republiky,

http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/zem_politika_46687.html (9. 8. 2010)

¹⁶³ *Zemědělství.* In: Euroskop, <http://www.euroskop.cz/8924/17093/clanek/zemedelstvi/> (9. 8. 2010)

¹⁶⁴ *Statut Státního zemědělského intervenčního fondu.* Vláda České republiky, Příloha k usnesení vlády ze dne 18. ledna 2010 č. 65, s. 2. In:

http://www.szif.cz/irj/portal/anonymous/CmDocument?rid=/apa_anon/cs/dokumenty_ke_stazeni/systemova_navigace/o_nas/legislativa/1265729203156.pdf (9. 8. 2010)

¹⁶⁵ *SZIF, APA a SAPARD se slučují do jedné platební agentury.* In:

<http://www.euractiv.cz/zemedelstvi0/clanek/szif-apa-a-sapard-se-sluuj-do-jedn-platebn-agentury> (9. 8. 2010)

¹⁶⁶ *Co je SZIF.* In: Státní zemědělský intervenční fond, <http://www.szif.cz/irj/portal/anonymous/o-nas/co-je-szif> (9. 8. 2010)

nakoupených zemědělských výrobků, zajištění skladování a činností spojených se systémem produkčních kvót, provádění opatření plynoucích z mezinárodních smluv a také zajištění dostatečného marketingu a propagace zemědělských produktů. Naproti tomu je Fond povinen každoročně předkládat svůj rozpočet a výroční zprávy o své činnosti. Hlavní finanční prostředky pro rozpočet a hospodaření Fondu plynou skrz dotace ze státního rozpočtu, podpor z Evropské unie či jiných mezinárodních subjektů, příjmů z prodeje zemědělských výrobků a potravin či z vrácených dotací a penále.¹⁶⁷

Pomocným nástrojem pro efektivní fungování Fondu je integrovaný administrativní a kontrolní systém (IACS), který provádí evidenci dat a registrů. Zavedení tohoto systému v roce 2004 bylo vyžadováno Evropskou unií, avšak každá země si jeho konečnou podobu měla možnost z velké části přizpůsobit národním podmínkám a standardům.

Nejvlivnějším zemědělským sdružením v českém prostředí je Agrární komora České republiky ustavená podle zákona č. 301/1992 Sb. Komora sdružuje podnikatele v zemědělství (právnícké i fyzické osoby) a jejím hlavním cílem je podpora podnikatelských aktivit v zemědělství, potravinářství, lesnictví a ochrana zájmů a potřeb svých členů.¹⁶⁸ Svým členům Komora poskytuje poradenské a konzultační služby, organizuje vzdělávací programy, vydává stanoviska a vyjádření a spolupracuje s dalšími svazy a sdruženími. Agrární komora je rozhodující nevládní zemědělská organizace, jež sdružuje 103 tisíc dobrovolně přijatých členů.¹⁶⁹

Administrativní připravenost a institucionální zázemí byly jednou z podmínek úspěšné integrace zemí střední a východní Evropy. Vlivem Evropské unie tak postupně ve všech zemích východního rozšíření došlo k založení mnoha institucí a nových administrativních struktur, které se pro předvstupní fázi a hlavně pro období po roce 2004 staly klíčové. Česká republika se s touto novou administrativní zátěží dokázala relativně úspěšně vyrovnat a institucionální a právní stránky implementace společné zemědělské politiky zde netvořily žádné zásadní problémy.¹⁷⁰

---

¹⁶⁷ *Statut Státního zemědělského intervenčního fondu*. Vláda České republiky, Příloha k usnesení vlády ze dne 18. ledna 2010 č. 65, s. 10, http://www.szif.cz/irj/portal/anonymous/CmDocument?rid=/apa_anon/cs/dokumenty_ke_stazeni/systemova_navigace/o_nas/legislativa/1265729203156.pdf (9. 8. 2010)

¹⁶⁸ *Statut Agrární komory České republiky*. In: Agrární komora České republiky Praha, Nové znění po Sněmu AKČR – březen 2002, <http://www.agrocr.cz/statut.htm> (9. 8. 2010)

¹⁶⁹ *Agrární komora České republiky*. In: Agrární komora České republiky, <http://www.agrocr.cz/> (9. 8. 2010)

¹⁷⁰ BAUN, M. – KOUBA, K. – MAREK, D.: c. d., s. 276.

4 Stav českého zemědělství po vstupu do Evropské unie

Od 1. května 2004, kdy vstoupila Česká republika do Evropské unie, se začaly budovat základy novodobé historie českého zemědělství, které se tímto okamžikem stalo součástí společné zemědělské politiky. Jak bylo v předchozích kapitolách vysvětleno, předvstupní vyjednávání pro dosažení co největší harmonizace zemědělských politik byla dlouhá a složitá, a proto se v souvislosti s východním rozšířením objevovala různorodá očekávání vzhledem k budoucímu fungování agrárního sektoru v jednotlivých zemích.

Pro co nejsrozumitelnější vývoj české zemědělské politiky od roku 2004 vypracovala česká vláda Koncepti agrární politiky ČR, jejíž cílem byla určitá formulace, organizace a specifikace plánovaných aktivit v rámci společné evropské politiky pro období 2004-2013. Tato Koncepce vycházela ze situace českého zemědělství na konci předvstupního období a navázala tak na Koncepti agrární politiky pro období před vstupem do EU vydanou v roce 2000. Obsahově se Koncepce skládá ze čtyř základních částí. V první části jsou formulovány základní strategie pro současní i budoucí výzvy a problémy na domácí, evropské i světové úrovni.¹⁷¹ Druhá část se zabývá konkrétní formulací Agrárního politického rámce pro zemědělství ČR v prostředí EU a ve třetí části jsou přímo podrobněji rozvedeny etapy, pilíře a programy českého agrárnictví. Poslední čtvrtá část se věnuje popisu očekávaných dopadů a rizik spojených s realizací této Koncepce. V rámci postupného přijímání reformních opatření společné zemědělské politiky jsou v Koncepci definována tři časová období. První je zde nazváno Vstupním obdobím (2004-2006), druhé dostalo pojmenování Přizpůsobovací období (2007-2010) a poslední z nich je Období vyrovnávací (2010-2013). Vstupní období skončilo již před čtyřmi lety, a proto jej lze již dnes relativně přesně vyhodnotit a na jeho základě se pokusit odhadnout další vývoj v ostatních obdobích.

Etapa vývoje českého zemědělství od roku 2004 se z velké části odvíjela z obsahu Reformy společného zemědělské politiky evropské unie z roku 2003 a hlavně také ze summitu v Kodani v roce 2002, kde se vyjednávaly zásadní přístupové podmínky pro státy střední a východní Evropy.

---

¹⁷¹ *Koncepce agrární politiky po vstupu ČR pro období po vstupu do EU (2004-2013)*. In: *Ministerstvo zemědělství České republiky*, s. 2, http://eagri.cz/public/eagri/file/26240/Koncepce_agrar_politiky_CR_pro_obdobi_po_vstupu_do_EU.pdf (9. 8. 2010)

4.1 Hlavní podmínky vstupu do Evropské unie vyjednané pro české zemědělce

Rozšíření Evropské unie o země střední a východní Evropy bylo podmíněno vyjednáváním mnoha specifických podmínek, jejichž cílem bylo přizpůsobení se charakteru a stavu jejich dosavadního zemědělství. Nejobsáhlejší debaty se již tradičně vedly v oblasti finančních podpor. Názor tehdejšího komisaře pro zemědělství Franze Fischera obsahující výrok, že se nejvyšší představitelé kandidátských zemí mohou kvůli výhodně vyjednaným podmínkám vrátit domů se vztyčenou hlavou,¹⁷² nebyl však budoucími členskými zeměmi plně sdílen a naopak poukazovali na neustálé zvýhodňování původních členských zemí. Výsledky těchto jednání v Kodani završující dlouhodobý proces příprav České republiky na vstup od roku 1997 se také setkaly s nesouhlasem představitelů zastupujících české zemědělské zájmy.

4.1.1 Přímé platby

Nové členské státy kritizovaly silné konkurenční prostředí původních zemí Evropské unie, způsobené mimo jiné ziskem vyšších přímých plateb než země východního rozšíření. Právě problematika vyplácení přímých plateb se stala ve vyjednávacím období předmětem časté a mnohdy i ostré kritiky. Vzhledem k faktu, že přímé platby tvoří stále největší podíl na zemědělských výdajích z rozpočtu Evropské unie, se objevilo již mnoho pokusů o změnu jejich vyplácení. Nejprve byly přímé platby vázány k zemědělské produkci, což však způsobovalo nadvýrobu, a proto reforma z roku 2003 zavedla platbu na hektar zemědělské půdy. Tento systém režimu jednotné platby (Single Payment Scheme, SPS) tak umožnil farmářům vlastní rozhodnutí co pěstovat, protože platbu měli zajištěnou za plochu své půdy a nikoliv za množství zemědělských komodit zde vyprodukovaných.¹⁷³

Novým členskými státy byla již v Přístupových dohodách nabídnuta možnost využívat místo systému SPS tzv. Zjednodušený systém přímých plateb, a to po dobu tří let po přistoupení s možností prodloužení o dva roky.¹⁷⁴ Tento odlišný způsob přijalo osm z deseti nových členských zemí včetně České republiky (nevyužilo ho Slovinsko

---

¹⁷² PUSCA, Anca: *European Union: Challenges and Promises of a New Enlargement*. New York 2004, s. 211.

¹⁷³ KÖNIG, P. a kol: c. d., s. 214.

¹⁷⁴ FOJTÍKOVÁ, L.–LEBIEDZIK, M.: c. d., s. 24.

a Malta), čímž bylo dosaženo delší období pro přizpůsobení se stanoveným zásadám pro ověřování žádostí farmářů o dotace.¹⁷⁵

Daleko závažnějším problémem se v oblasti přímých plateb stal způsob jejich vyplácení pro nové členské státy. V první fázi vyjednávání Evropská unie odmítla vyplácet jakékoliv platby pro své nové členy, se kterými ve svém rozpočtu nepočítala.¹⁷⁶ Nakonec však došlo ke kompromisnímu řešení, kdy Evropská komise navrhla postupné navyšování přímých plateb v nových členských zemích po dobu deseti let. Zemím východního rozšíření bylo pro rok 2004 přiznáno vyplácení podpor ve výši 25 % úrovně přímých plateb v původních patnácti členských zemích. Do roku 2007 by se jejich hodnota navyšovala o 5 %, od roku 2007 by stoupaly o 10 % a v roce 2013 by došlo již ve všech zemích Evropské unie ke srovnání objemu plateb. Tyto přímé platby jsou pak ještě navíc dorovnávané platbami z národních rozpočtů podle stanovených limitů. Pro rok 2010 se však v České republice kvůli rozpočtovým úsporám očekávalo snížení příspěvků ze státního rozpočtu, který měl původně činit 7 mld. Kč.¹⁷⁷

Obrázek č. 6: Nárůst přímých plateb v EU-10 v letech 2004-2013 (%)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Fondy EU	25	30	35	40	50	60	70	80	90	100
Národní zdroj	+30	+30	+30	+30	+30	+30	+30	+20	+10	-

Zdroj: vlastní tabulka, data převzata z FOJTÍKOVÁ, L.– LEBIEDZIK, M.: c. d., s. 24.

Česká republika si navíc vyjednala doplňkové platby k přímým podporám v oblasti platby na len na vlákno, dále na chmel, přežvýkavce, plodiny na orné půdě a na brambory na výrobu škrobu.¹⁷⁸ Tyto platby jsou k uvedeným plodinám propláceny až po přiznání dotace SAPS a jsou výhradně svázané s produkcí. V roce 2008 byly rozšířeny o další oblasti jako platba na chov ovcí a koz či chov krav bez tržní produkce mléka.¹⁷⁹

¹⁷⁵ BIČÍK, Ivan – JANČÁK, Vít: c. d., s. 59.

¹⁷⁶ MACHÁLEK, Emil – PĚLUCHA, Martin a kol.: c. d., s. 10.

¹⁷⁷ Veleba: *Doplňkové přímé platby zemědělcům zůstanou, ale budou nižší.* In: *Ihned.cz*, 21. 8. 2009, <http://ekonomika.ihned.cz/c1-38119410-veleba-doplňkove-prime-platby-zemedelcum-zustanou-ale-budou-nizsi> (9. 8. 2010)

¹⁷⁸ KÖNIG, P. a kol: c. d., s. 215.

¹⁷⁹ LOSOSOVÁ, J. – STŘELEČEK, F. – ZDENĚK, R.: c. d., s. 21.

4.1.2 Přechodná období a sjednané výrobní kvóty

Mezi další vyjednávací úspěchy České republiky patří dvě přechodná období. První se týká 52 podniků zpracovatelského průmyslu (jatká a podniky masného průmyslu), které do konce roku 2006 získaly prodloužený termín na zavedení hygienických parametrů požadovaných v Evropské unii. Druhé období platí do 31. 12. 2009 a v jeho průběhu musí 9 podniků upravit klecové systémy pro nosnice, protože původní nesplňovaly evropské standardy.¹⁸⁰

V oblasti výše výrobních kvót pro české zemědělství byly dojednány limity vycházející z objemu zemědělské produkce z roku 2001, které byly ve všech případech vyšší než navrhovala Evropská komise.

4.1.3 Přechodné období pro nákup nemovitostí

Kvůli nedokončenému procesu privatizace, nízkým cenám zemědělské půdy a obavám o její zkupování obyvateli z původních patnácti členských zemí Evropské unie, si Česká republika vyjednala speciální přechodné období, která nejsou v souladu s principy volného pohybu kapitálu na unijním trhu. Pro zemědělské a lesní pozemky na území České republiky má tak platit sedmileté přechodné období, jehož účelem je snížení nákupů nemovitostí na českém území cizinci.¹⁸¹ Pokud si jednotlivec či firma pocházející ze zahraničí chtějí zakoupit tuzemskou nemovitost, musí splňovat poněkud náročnější požadavky a podmínky vznesené českou stranou.

4.2 Operační program Rozvoj venkova a multifunkční zemědělství (OP Zemědělství)

Tento základní programový dokument pro období 2004-2006 plynule navázal na projekty financované z předvstupního nástroje SAPARD. Stal se hlavním nástrojem dotační politiky ministerstva zemědělství po vstupu do Evropské unie a jeho činnost byla realizována prostřednictvím orientační sekce Evropského zemědělského a záručního a orientačního fondu a z Finančního nástroje pro orientaci rybolovu.¹⁸² OP

---

¹⁸⁰ HAD, Miloslav – STACH, Stanislav – URBAN, Luděk: *Česká republika v Evropské unii: členství, přínosy, výzvy*. Praha 2006, s. 119.

¹⁸¹ *Nemovitosti: Pro občany EU platí omezení*. In: *Ihned.cz*, 6. 8. 2004, <http://finweb.ihned.cz/c1-14728390-nemovitosti-pro-obcany-eu-plati-omezeni> (9. 8. 2010)

¹⁸² PĚLUCHA, M. – VIKTOROVÁ, D.: c. d., s. 31.

Zemědělství byl postaven na třech nejdůležitějších prioritách, a to konkrétně podpora zemědělství, zpracování zemědělských produktů a lesního hospodářství; rozvoj venkova, rybářství a odborné vzdělávání; technická pomoc.¹⁸³

Kromě orientace na předchozí projekty v rámci SAPARD se OP Zemědělství zaměřuje i na jiné a nové priority. Zásadním cílem je zlepšení konkurenceschopnosti tohoto odvětví a s tím související zajištění blahobytu hospodářských zvířat, ochrana životního prostředí, podpora vzniku nových pracovních míst a důraz je rovněž kladen na dodržení požadavku zajištění trvale udržitelného rozvoje venkova.¹⁸⁴ Plněním těchto priorit se české agrárníctví blíží začlenění do tzv. evropského modelu zemědělství, jehož cílem je mimo jiné budování pozice na světových trzích a přizpůsobení stále se zvyšujícím nárokům evropských spotřebitelů. Konečný finanční objem pro realizaci projektů v rámci tohoto programu byl 250, 6 mil. eur, přičemž státní rozpočet České republiky se na této částce podílel příspěvím 76,7 mil. eur.¹⁸⁵ Nejprve se předpokládalo, že OP Zemědělství se využije především jako restrukturalizační nástroj v rámci druhé priority, ale později se potvrdilo jeho využití zejména prostřednictvím první priority, tj. podpora investic.¹⁸⁶ Takový vývoj rozdělování prostředků se však jevil jako nesprávný, protože velký počet investic zvýší produktivitu práce, což může mít jako následek úbytek pracovních pozic v zemědělství a nebude tak splněna hlavní priorita rozvoje venkova.¹⁸⁷ Ke dni 31. prosince 2006 bylo celkem proplaceno 1566 projektů a OP Zemědělství se obecně hodnotil jako úspěšný, žadateli vyhledávaný, a i po roce 2006 se předpokládalo pokračování realizace podobných projektů.¹⁸⁸

Z hlediska rozvoje venkova a pro rozlohou menší obce má největší význam podopatření typu LEADER+, což je program Evropské unie pro období 2000-2006 založený na předchozích zkušenostech s programy LEADER 1 a LEADER 2. Tento program vznikl za účelem připravit Českou republiku do roku 2007 na příslušné aktivity v rozvoji venkova, a to skrz venkovské mikroregiony¹⁸⁹ či místní subjekty.¹⁹⁰

---

¹⁸³ BIČÍK, Ivan – JANČÁK, Vít: c. d., s. 58.

¹⁸⁴ PĚLUCHA, M. – VIKTOROVÁ, D.: c. d., s. 32.

¹⁸⁵ FOJTÍKOVÁ, L. – LEBIEDZIK, M.: c. d., s. 33.

¹⁸⁶ *Čeští zemědělci a společná zemědělská politika Evropské unie*. Informační příručka europoslance Hynka Fajmona, http://www.ods.cz/eu/download/docs/zemedelci_a_politika_EU.pdf (9. 8. 2010), s. 32.

¹⁸⁷ PĚLUCHA, M. – VIKTOROVÁ, D.: c. d., s. 33.

¹⁸⁸ Výroční zpráva o operačním programu Rozvoj venkova a multifunkční zemědělství v České republice za rok 2006. Ministerstvo zemědělství ČR, s. 21.

¹⁸⁹ Mikroregiony mohou ležet na jakémkoliv území České republiky kromě Prahy, nesmí se překrývat, minimální počet obyvatel musí splňovat hranici 10 tis. a maximální počet může dosáhnout až 100 tis. obyvatel.

Společná zemědělská politika Evropské unie a její vliv na české zemědělství

Předpokladem pro LEADER ČR je existence Místních akčních skupin (MAS), které projekt iniciují a následně jsou pak odpovědné za jeho administrativní úkony.

Obrázek č. 7: Proplacené projekty k 31. 12. 2006 v Kč za období 2004-2006

Opatření	Počet proplacených projektů	Veřejné spolufinancování v Kč	Z veřejného spolufinancování podíl EU v Kč
1.1.	977	1 484 883 613	946 449 493
1.2.	44	107 580 469	75 306 323
1.3.	69	86 083 969	62 957 508
2.1.	374	685 823 153	541 794 264
2.2.	8	6 322 041	4 749 029
2.3.	55	36 224 515	25 357 152
3.1.	39	8 790 148	6 592 602
Celkem	1566	2 415 717 908	1 663 206 371

Zdroj: Výroční zpráva o operačním programu Rozvoj venkova a multifunkční zemědělství v České republice za rok 2006. Ministerstvo zemědělství ČR, s. 14.

4.3 Horizontální plán rozvoje venkova ČR pro období 2004-2006 (HRDP)

Horizontální plán rozvoje venkova je vedle OP Zemědělství druhým dokumentem ministerstva zemědělství, který řeší problematiku rozvoje venkova, a opět zde platí zásada spolufinancování, kdy se na projektech finančně spolupodílí Evropská unie dohromady se členským státem. Horizontální programy jsou společně s agroenvironmentálními programy neinvestičního charakteru v protikladu s investiční povahou projektů v rámci OP Zemědělství.¹⁹¹ Na realizaci opatření Horizontálního plánu rozvoje venkova přispívá Evropská unie podílem 80 % ze svých fondů (ze záruční sekce Evropského zemědělského záručního a orientačního fondu) a zbylých 20 % pochází ze státního rozpočtu České republiky.¹⁹²

Hlavním cílem tohoto programu je stabilizovat zemědělskou výrobu i v oblastech s méně příznivými přírodními podmínkami, a tím zajistit udržitelný rozvoj venkova i do budoucích let. Na základě tohoto cíle se Horizontální program soustřeďoval především na podporu mimoprodukčních funkcí zemědělství, jejichž přínosy měly být v oblasti

¹⁹⁰ Čeští zemědělci a společná zemědělská politika Evropské unie. Informační příručka europoslance Hynka Fajmona, http://www.ods.cz/eu/download/docs/zemedelci_a_politika_EU.pdf (9. 8. 2010), s. 36.

¹⁹¹ BIČÍK, Ivan – JANČÁK, Vít: c. d., s. 58.

¹⁹² FOJTÍKOVÁ, L.– LEBIEDZIK, M.: c. d., s. 33.

Společná zemědělská politika Evropské unie a její vliv na české zemědělství

venkova a zemědělství spatřovány spíše z dlouhodobějšího hlediska. Horizontální plán se skládal z celkem šesti opatření, přičemž jako nejvíce žádané byly projekty podávané v rámci priority agroenvironmentálních opatření a méně příznivých oblastí pro zemědělství. Agrární odvětví tak čerpalo finanční prostředky na opatření řešící odtok vody z krajiny, erozi půdy, zachování a zvyšování biologické diverzity a v sociální sféře došlo s pomocí podpor mladým zemědělcům ke snahám o zlepšení nepříznivé věkové struktury farmářů.¹⁹³ Souhrnná finanční částka na projekty v rámci Horizontálního programu v období 2004-2006 činila 678,5 mil. eur, z čehož přesně 542,8 mil. přicházelo z prostředků Evropské unie.¹⁹⁴

Od roku 2007 budou podpory pro žadatele převedeny do Programu rozvoje venkova ČR na období 2007-2013.¹⁹⁵ S pomocí Horizontálního plánu byla v českém prostředí zdůrazněna potřeba zachovávat rozvoj venkova a neupřednostňovat pouze zemědělskou produkci. Mezi součást kvalitní a efektivní zemědělské výroby rovněž patří vyvinutá infrastruktura, podpora mladých zemědělců, modernizace potravinářské výroby, pěstování plodin na výrobu energie a celková péče o krajinu a životní prostředí.¹⁹⁶

Obrázek č. 8: Hlavní priority a alokace prostředků z HRDP v letech 2004-2006 (mil.eur)

Priority/Opatření	EU (EAGGF)	ČR (Mze)	CELKEM
1. Předčasné ukončení zemědělské činnosti	7,1	1,8	8,9
2. LFA (Méně příznivé oblasti)	243,7	60,9	304,7
3. Agro-environmentální opatření	268,0	67,0	335,0
4. Lesnictví	16,5	4,1	20,6
5. Zakládání skupin výrobců	4,6	1,2	5,8
6. Technická pomoc	2,8	0,7	3,5
CELKEM	542,8	135,7	678,5

Zdroj: vlastní tabulka, data z FOJTÍKOVÁ, Lenka – LEBIEDZIK, Marian: *Společné politiky Evropské unie: historie a současnost se zaměřením na Českou republiku*. Praha 2008, s. 33.

¹⁹³ PĚLUCHA, M. – VIKTOROVÁ, D.: c. d., s. 34.

¹⁹⁴ PĚLUCHA, M. a kol.: c. d., s. 65.

¹⁹⁵ *Výroční hodnotící zpráva o programu Horizontální plán rozvoje venkova ČR za rok 2006*, Ministerstvo zemědělství České republiky, s. 3.

¹⁹⁶ FOJTÍKOVÁ, L.– LEBIEDZIK, M.: c. d., s. 33.

4.4 Dopady společné zemědělské politiky na české politické prostředí

Oproti ostatním zemím střední a východní Evropy se Česká republika vyznačuje velmi nízkým podílem zájmu o zemědělskou problematiku v politické sféře.¹⁹⁷ České zemědělství v porovnání s ostatními státy zaměstnává malé procento obyvatel a patří spíše k méně významným výrobním sektorům. Právě z těchto důvodů se ani česká politika a její vládní politické strany často k situaci v agrárním sektoru nevyjadřují a téma zemědělské politiky zastává v politice spíše marginální roli. Příčinou této situace jsou jistě i méně konkrétní politické vize a chybějící kontinuita v českém zemědělství, kdy se od roku 2002 do roku 2008 vystříдалo na pozici ministra zemědělství ČR šest různých politiků.¹⁹⁸ Nízká publicita zemědělských témat způsobila, že se čeští obyvatelé o tuto oblast spíše nezajímají a nemají o ní dostatečné znalosti.

Podle nedávného průzkumu statistiky Eurobarometru se zjistilo, že 57 % obyvatel celé Evropské unie nikdy neslyšelo o programu společné zemědělské politiky a pouze 13 % z respondentů vědělo o co přesně jde.¹⁹⁹ Češi ve srovnání s ostatními dotazovanými dosáhli průměrných hodnot, když 92 % z nich tvrdilo, že společná zemědělská politika je důležitá, ale šest z deseti oslovených o ní nikdy neslyšelo.

4.4.1 České předsednictví Evropské unie a postoj českých politických stran k zemědělské politice

V první polovině roku 2009 předsedala Česká republika Radě Evropské unie a mezi priority tohoto předsednictví patřila i otázka reformy společné zemědělské politiky, kterou čeští politici zdůrazňovali jako nevyhnutelnou. Pokud v České republice nedojde ke snížení výdajů na zemědělství z evropského rozpočtu, tak se toto odvětví dlouhodobě nemůže udržet na světových trzích jako konkurenceschopné.²⁰⁰ Finanční prostředky by se podle vizí českého předsednictví měly přesunout do druhého pilíře, a to do rozvoje venkova. Do budoucna by se rovněž měla vyřešit otázka rovných podmínek všech členských států, zejména v oblasti přímých plateb. Naopak pochváleno bylo českou

---

¹⁹⁷ BAUN, M. – KOUBA, K. – MAREK, D.: c. d., s. 284.

¹⁹⁸ Tamtéž, s. 284.

¹⁹⁹ JEMELKA, Petr: *Zemědělskou politiku EU lidé neznají, ale schvalují ji*. In: *aktualne.cz*, <http://aktualne.centrum.cz/ekonomika/penize/clanek.phtml?id=665014> (9. 8. 2010)

²⁰⁰ KÖNIG, P. a kol: c. d., s. 234.

stranou prodloužení zjednodušeného schématu platby na plochu (SAPS) pro země východního rozšíření až do roku 2013.²⁰¹

Zajímavým tématem, ve kterém si Česká republika udržuje v prostředí Evropské unie určité prvenství je ochrana kvalitních produktů, kterému se již dlouhodobě ČR věnuje a z nových členských zemí podala nejvíce přihlášek pro evidenci svých výrobků s registrovanými názvy zeměpisných označení či označení původu.²⁰² Právě výrobky s označením původu a statusu se mohou svou kvalitou a specifičností dlouhodoběji udržet na trhu a udržet tak konkurenceschopnost evropského zemědělství. Další oficiální prioritou českého předsednictví byly návrhy řešení vedoucích ke zjednodušení legislativního a administrativního rámce společné zemědělské politiky. V oblasti rozvoje venkova se měl hlavní zájem soustředit na podporu zkvalitnění života na vesnici, diskuzi o obnovitelných zdrojích energie a také na téma budoucího nového vymezení tzv. méně příznivých oblastí, které bylo České republice blízké a rozhodně zde nechtěla být nijak znevýhodněna.

Na formulaci priorit v oblasti zemědělství mělo české předsednictví krátkou dobu a případný konsenzus v otázce reformy evropského zemědělství by se považoval za výrazný úspěch.²⁰³ Vzhledem k tehdejšímu neplánovému událostem souvisejících s ekonomickými událostmi a mezinárodním děním, muselo české předsednictví řešit aktuálnější problémy, a tak se stanovené priority společné zemědělské politiky alespoň pokusily otevřít debatu o její budoucí reformě.

V současném českém politickém prostředí neexistuje žádná politická strana, která by byla typická svým agrárním zaměřením, ale všechny uznávají důležitou zemědělství a ve svých programech se k tomuto odvětví vyjadřují. Naprostá shoda všech parlamentních politických stran panuje v otázce zajištění rovnocenných a srovnatelných podmínek pro všechny členské státy Evropské unie a také v legislativním zjednodušení této politiky. Poslankyně za Věci veřejné, Lenka Andrýsková vystihuje vlastnosti zemědělské politiky velice stručně, přitom však jasně. Evropské zemědělství by podle ní mělo být zelenější, férovější, udržitelnější a jednodušší.²⁰⁴ Kromě již neparlamentní

---

²⁰¹ Priority českého předsednictví. In: eu2009.cz, <http://www.eu2009.cz/cz/eu-policies/agriculture-and-fisheries/priorities-of-the-czech-eu-presidency/priority-ceskeho-predsednictvi-715/> (9. 8. 2010)

²⁰² Tamtéž, (9. 8. 2010).

²⁰³ PALÁN, J.: c. d., s. 13.

²⁰⁴ PŘIBÍK, Oldřich: *Jak vidí strany zemědělskou politiku EU*. In: agroweb.cz, 4. 5. 2010, http://www.agroweb.cz/zpravodajstvi/Jak-vidi-strany-zemedelskou-politiku-EU_s43x46145.html (10. 8. 2010)

Strany zelených, která klade důraz navíc ještě na ekologičnost a multifunkčnost, se postoje českých politických stran k vývoji evropského zemědělství nijak zásadně neliší

4.4.2 Reprezentace zemědělských zájmů v České republice

Evropská unie může být považována za určitý prostor pro artikulaci, agregaci a reprezentaci zájmů. Kromě národní úrovně je také možné působit a ovlivňovat události skrz činnosti různých organizací.²⁰⁵

V devadesátých letech minulého století zaznamenala česká reprezentace zemědělských zájmů výrazné změny. V souvislosti s poklesem obyvatel zaměstnaných v agrárnictví a celkovou transformací a modernizací agrárnictví, rozsah této reprezentace prudce klesal. Ke konci devadesátých let se podle ekonomů Tomáše Douchy a Zdeňka Sokola dostalo české zemědělství do etapy degresivní tendence, jehož následkem došlo k radikalizaci postojů a požadavků zemědělců a jejich organizací.²⁰⁶ Po pádu komunismu se začaly objevovat pokusy o formování samostatné politické strany, která by reprezentovala zájmy farmářů. Z důvodů bipolárního stranického systému přebírající si středové voliče a sestupného vývoje zemědělství se žádná agrární politická strana neprosadila a jedinou stranou, která byla veřejností kdy považována za reprezentanta zemědělských zájmů byla považována KDU-ČSL.²⁰⁷

V České republice je nyní registrováno několik ekonomických zájmových organizací, z nichž nejvýznamnější postavení zaujímají od roku 2001 Zemědělský svaz České republiky a Asociace soukromého zemědělství, kde je členství založeno na dobrovolném principu. Specifického postavení dosáhla v předchozích kapitolách již zmiňovaná Agrární komora ČR, která byla založena jako nevládní organizace na základě zákona č. 301/1992 Sb. a jako přesnější označení jejího postavení se používá výraz veřejnoprávní korporace.²⁰⁸

---

²⁰⁵ FIALA, Petr – HLOUŠEK, Vít – KRPEC, Oldřich: *Evropeizace českých odborových svazů: proměny strategie reprezentace zájmů a okruhu partnerů v procesu evropské integrace*. Politologický časopis, č. 2, 2007, s. 96.

²⁰⁶ BLAŽEK, Petr: *Reprezentace zemědělských zájmů v politickém systému České republiky: ekonomické (profesní) zájmové skupiny*. Politologická revue, 2002, č. 1, s. 27.

²⁰⁷ Tamtéž, s. 29.

²⁰⁸ Tamtéž, s. 33.

4.5 Dopady společné zemědělské politiky na sociální podmínky českých farmářů

S realizací programů předvstupní pomoci a pozdějších finančních plateb plynoucích do českého zemědělství, se očekávaly změny v sociálním postavení farmářů a vzestupu hodnot jejich pracovních podmínek. Již během devadesátých let se však potvrdilo, že obecně u nás není agrární oblast tak hospodářsky důležitá jako v ostatních zemích střední a východní Evropy a i dnes lze tvrdit, že sociální postavení českých zemědělců ve společnosti není stále dostatečně ohodnoceno.²⁰⁹

Vlivem evropských finančních podpor došlo po vstupu do Evropské unie k určité stabilizaci a mírnému zlepšení situace farmářů. Průměrná mzda českého zemědělce činila v roce 2003 12 930 Kč, což znamenalo meziroční nárůst o 9,9 % a celkově se rozdíl mezd mezi zemědělskou a nezemědělskou výrobní činností snížily.²¹⁰ Stále je však hodnota mezd oproti národnímu hospodářství výrazně pod svým průměrem a v roce 2009 se mzdy farmářů snižovaly o 10-20 %.²¹¹ Podle Českého statistického úřadu byla mzda zemědělců v prvním pololetí roku 2009 o šest tisíc menší než průměrná mzda v celé České republice.

Dalším sledovaným faktorem je vývoj zaměstnanosti v zemědělství. V roce 2009 pracovalo v celé Evropské unii dohromady 11,2 mil. zemědělců na plný úvazek, z toho 5,8 mil. ve dvanácti nových členských zemích.²¹² V období 2000-2009 poklesl počet pracujících v zemědělství ve všech státech Unie, a to nejvíce v nových členských zemích. Tento trend snižování zaměstnanosti v zemědělství platí i v České republice, když např. v roce 2008 ubylo oproti předchozímu roku 3,1 % zaměstnanců.²¹³

Mezi dlouhodobé problémy českého zemědělství neustále patří zvyšující se věk zemědělců spojený s odchodem obyvatel do měst, závislost na finančních prostředcích plynoucích z Evropské unie a neustále přetrvávají obrovské sociální a ekonomické rozdíly mezi farmáři a zaměstnanci dalších odvětví. Podle prezidenta Agrární komory Jana Veleby se právě nedostatek mladých lidí v oboru stane v budoucnu jedním

---

²⁰⁹ BAUN, M. – KOUBA, K. – MAREK, D.: c. d., s. 281.

²¹⁰ HAD, M. – STACH, S. – URBAN, L.: c. d., s. 121.

²¹¹ Počet zaměstnanců v zemědělství letos klesne až o deset tisíc. In: novinky.cz, 22. 10. 2009, <http://www.novinky.cz/kariera/182355-pocet-zamestnancu-v-zemedelstvi-letos-klesne-az-o-deset-tisic.html>, (10. 8. 2010)

²¹² ALTEROVÁ, Libuše: Zaměstnanost v zemědělství klesá. In: agroweb.cz, 14. 5. 2010, http://www.agroweb.cz/Zamestnanost-v-zemedelstvi-klesa_s43x46284.html (10. 8. 2010)

²¹³ Počet zaměstnanců v zemědělství letos klesne až o deset tisíc. In: novinky.cz, 22. 10. 2009, <http://www.novinky.cz/kariera/182355-pocet-zamestnancu-v-zemedelstvi-letos-klesne-az-o-deset-tisic.html> (10. 8. 2010)

z největších problémů českého zemědělství. Tato situace je podle jeho názoru důsledkem podprůměrných mezd v agrárnictví, nízké společenské prestiže zemědělců a dosud nevyjasněné koncepce zemědělské politiky státu.²¹⁴ Řešením této situace by mohla být změna stanoviska státu, který by zdůraznil významnost a potřebnost zemědělství jako neopomenutelné součásti domácího hospodářství a také znovuotevření některých zemědělských škol a učilišť.

4.6 Dopady společné zemědělské politiky na stav české ekonomiky

Ekonomické aspekty českého zemědělství po přistoupení do Evropské unie byly bezesporu neočekávanější ukazatele, které měly hodnotit reálný vliv společné zemědělské politiky na podmínky českých zemědělců.

Obecně lze tvrdit, že se celková hospodářská situace v zemědělství v krátkém okamžiku po vstupu do Evropské unie významně zlepšila.²¹⁵ Ihned za rok 2004 byly ekonomické výsledky velice příznivé snad ve všech zemědělských kategoriích. Dlouhodobě však platí, že objem rostlinné a živočišné výroby je v České republice stále pod průměrem hodnot Evropské unie.²¹⁶ Vstupem do Evropské unie se významně zlepšily obchodní podmínky, protože mezi všemi členskými státy již byly odstraněny cla a vývozní subvence.²¹⁷ V prvním roce po přistoupení vzrostly hodnoty agrárního obchodu na straně dovozu i vývozu, kdy se meziroční hodnota zvýšila u vývozu o 31,9 % a u dovozu to byla hodnota 20 %.²¹⁸ Nejdůležitější obchodní partneři stále zůstávají státy Evropské unie, kam Česká republika exportuje zhruba 80 % svých zemědělských výrobků a stejná hodnota tvoří unijní import do českého prostředí.²¹⁹ V období od 1. 5. 2004 do 30. 4. 2006 vzrostl agrární obchod České republiky o více než 44 % ve srovnání s obdobím před vstupem.²²⁰ Objem produkce zemědělských produktů se tedy nijak závažně nezměnil a více než Evropskou unii je ovlivněn spíše přírodními faktory.

---

²¹⁴ V zemědělství chybí mladí lidé, krize přijde už za pár let. In: novinky.cz, 11.8. 2008, <http://www.novinky.cz/kariera/146997-v-zemedelstvi-chybi-mladi-lide-krize-prijde-uz-za-par-let.html> (10. 8. 2010)

²¹⁵ PALÁN, J.: c. d., s. 10.

²¹⁶ Present and Future of Common Agricultural Policy in Visegrad. In: visegrad.info, 21. 5. 2010, <http://www.visegrad.info/agriculture-and-cap-reform/factsheet/present-and-future-of-common-agricultural-policy-in-visegrad.html> (10. 8. 2010)

²¹⁷ HAD, M. – STACH, S. – URBAN, L.: c. d., s. 121.

²¹⁸ Tamtéž, s. 121.

²¹⁹ BAUN, M. – KOUBA, K. – MAREK, D.: c. d., s. 278.

²²⁰ FOJTÍKOVÁ, L. – LEBIEDZIK, M.: c. d., s. 41.

Souhrnná zpráva o stavu českého zemědělství za rok 2006 potvrzuje, že vstup do Evropské unie znamenal pro české agrárníky významné zvýšení příjmů a stabilizaci podnikatelského důchodu, tj. celkový hospodářský výsledek zemědělství.²²¹ Zároveň tato zpráva tvrdí, že privatizace státního majetku v zemědělství je téměř dokončena, vyřizování restitučních nároků nadále pokračuje a rok 2006 je významným mezníkem pro rozvoj ekologického zemědělství, protože došlo k navýšení počtu ekologických farmářů a rozsahu ekologickým způsobem obhospodařovaných ploch.

Podnikatelský důchod za rok 2005 zaznamenal druhý nejlepší hospodářský výsledek v českém zemědělství od devadesátých let.²²² Na této hodnotě se výrazně podílely finanční podpory od státu a ze strukturálních fondů Evropské unie. U tohoto vývoje je však nutné upozornit na nebezpečné zvyšování závislosti na evropských dotacích, jejichž vyplácení se postupně do roku 2013 bude snižovat a jejich příznivý efekt se tak již dnes hodnotí spíše z krátkodobého hlediska.

Naopak negativním dopadem vstupu do Evropské unie je považován pokles hrubé zemědělské produkce, a to hlavně v odvětví živočišné výroby, které je oproti rostlinné výrobě technicky více náročné a složitěji splňuje povinné unijní standardy.

Prvotní relativně příznivé ekonomické výsledky českého zemědělství po vstupu do Evropské unie však nelze brát jako konečné. Do budoucna existuje mnoho okolností, které tento vývoj mohou velmi negativně narušit. Zejména přílišná závislost zemědělců na finančních prostředcích z Evropské unie, které se postupem času budou snižovat a následná možná stagnace cen, se může jevit jako impuls pro větší zefektivnění českého zemědělství, které by bylo více konkurenceschopné i bez vysokých unijních podpor.

„Růst přímých plateb nevyřeší některé problémy související nejen s realitou a legislativními požadavky zemědělské politiky EU, ale i s realitou našeho legislativního prostředí, politické kultury, minulosti českého zemědělství či s ekonomicko-obchodní realitou otevřeného trhu pětadvacítiky. Nevyřeší celkově záporné saldo českého zemědělského obchodu, které se po vstupu spíše prohlubuje, ani problémy některých komodit, způsobené jednak "uměle", vlivem legislativních reforem EU, do jejichž podoby mohla ČR a další nové členské státy mluvit jen omezeně (cukr), jednak "přirozenějším" působením kombinace otevřeného trhu, rozdílných výrobních nákladů v

---

²²¹ Souhrnná zpráva 2006, Ministerstvo zemědělství ČR, s. 7.

²²² FOJTÍKOVÁ, L.–LEBIEDZIK, M.: c. d., s. 45.

jednotlivých členských státech a vlivu obchodních řetězců, na jejichž pultech "levnější vyhrává" (ovoce a zelenina).²²³

4.7 Programovací období 2007 – 2013

Do programovacího období od roku 2007 již vstupovaly státy východního rozšíření s určitou zkušeností z předchozích tří let členství v Evropské unii a společně s dalšími členskými zeměmi se připravovaly se na nové výzvy a témata společné zemědělské politiky od roku 2007. Toto programovací období si jako svůj hlavní cíl vytyčilo podporu rozvoje venkova, který byl vnímán jako komplexní prostor, v němž dochází k zemědělské produkci a zároveň ochraně životního prostředí a udržitelnosti krajiny. Samotná Česká republika má vysoký potenciál kulturního a přírodního dědictví. Stále zde však není dostatečně vyvinutá venkovská agroturistika, míra propagace a kvalita infrastruktury a doprovodných služeb stále neodpovídají standardům Evropské unie.²²⁴ Pro účely rozvoje venkova a zemědělství v programovacím období 2007-2013 byly založeny dva hlavní fondy Evropské unie, a to Evropský zemědělský garanční fond (EAGF) a Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova (EAFRD). Mimo tyto fondy budou jako nástroje hospodářské politiky a sociální soudržnosti dále existovat Evropský fond pro regionální rozvoj (ERDF) a Evropský sociální fond (ESF).²²⁵

Činnost operačních programů Rozvoj venkova a multifunkční zemědělství a Horizontální plán rozvoje venkova ČR skončila rokem 2006 a v novém období byly jejich opatření zahrnuty do Programu rozvoje venkova ČR na období 2007-2013, který byl schválen v Bruselu v květnu 2007 jako první z programů předložených členskými státy a ČR se navíc setkala s jeho pozitivním hodnocením.²²⁶ Hlavní evropské priority v oblasti rozvoje venkova bylo zlepšování konkurenceschopnosti, životního prostředí, kvality života na venkově a podpora diverzifikace zemědělských aktivit. Z těchto cílů vychází druhý důležitý dokument pro Českou republiku, a to konkrétně Národní

---

²²³ KUCHYŇKOVÁ, Petra: *Kterak komisařka Boelová hledala pravdu v moravském víně*. Revue Politika, 2006, č. 10, <http://www.cdk.cz/rp/clanky/331/kterak-komisarka-boelova-hledala-pravdu-v-moravskem-vine/> (10. 8. 2010)

²²⁴ *Program rozvoje venkova České republiky na období 2007-2013*. Ministerstvo zemědělství České republiky, In: SZIF, s. 28, http://www.szif.cz/irj/go/km/docs/apa_anon/cs/dokumenty_ke_stazeni/eafrd/1180428724933.pdf, (10. 8. 2010)

²²⁵ PĚLUCHA, M. a kol.: c. d., s. 85.

²²⁶ LOSOSOVÁ, J. – STŘELEČEK, F. – ZDENĚK, R.: c. d., s. 68.

Společná zemědělská politika Evropské unie a její vliv na české zemědělství

strategický plán rozvoje venkova ČR na období 2007-2013. Tento plán pak následně vymezuje strategické priority pro stanovené osy podle specifík jednotlivých krajů. Faktická realizace Národního strategického plánu je pak prováděna právě skrz Programu rozvoje venkova ČR, který pro období 2007-2013 obsahuje následující intervenční osy.

<p>Osa I: Zlepšení konkurenceschopnosti zemědělství a lesnictví</p> <p>Minimální povinné priority EU: Přenos znalostí, modernizace, inovace a kvalita v celém potravinovém řetězci a v prioritních sektorech pro investice do fyzického a lidského kapitálu.</p> <p>Priority NSP a PRV ČR: Modernizace, inovace a kvalita, přenos znalostí s cílem vytvoření silného a moderního zemědělsko-potravinářského průmyslu a prostředí.</p>
<p>Osa II: Zlepšování životního prostředí a krajiny</p> <p>Minimální povinné priority EU: Biologická rozmanitost, zachování a rozvoj zemědělských a lesnických systémů s vysokou přírodní hodnotou a tradičních zemědělských krajin, voda, klimatické změny.</p> <p>Priority NSP a PRV ČR: Biologická rozmanitost, zachování a rozvoj zemědělských a lesnických systémů s vysokou přírodní hodnotou a tradičních zemědělských krajin, ochrana vody, zmírňování klimatických změn, metody práce přívětivé k životnímu prostředí a rozvoji diverzity, využití obnovitelných zdrojů energie.</p>
<p>Osa III: Kvalita života ve venkovských oblastech a diverzifikace hospodářství venkova</p> <p>Minimální povinné priority EU: Zastřešující priorita tvorby pracovních příležitostí a podmínky růstu</p> <p>Priority NSP a PRV ČR: tvorba pracovních příležitostí, zvýšení růstu a kvality života na venkově, vzdělávání a místní partnerství, diverzifikace podnikatelských aktivit, podpora agroturistiky a cestovnímu ruchu, pomoc již existujícím živnostem a mikropodniků, budování služeb.</p>
<p>Osa IV: LEADER</p> <p>Minimální povinné priority EU: Příspěvek k prioritám os I, II, a zvláště osy III a horizontální priorita zlepšení řízení a mobilizace přirozeného vnitřního rozvojového potenciálu venkovských oblastí</p> <p>Priority NSP a PRV ČR: zlepšení řízení a mobilizace přirozeného vnitřního rozvojového potenciálu venkovských oblastí. LEADER bude implementován v rámci všech tří os.</p>

Zdroj: vlastní tabulka, data převzata z PĚLUCHA, Martin a kol.: *Rozvoj venkova v programovacím období 2007-2013 v kontextu reformy SZP EU*. Praha 2006, s. 92-93; MACHÁLEK, Emil – PĚLUCHA, Martin a kol.: *České zemědělství v podmínkách reformy SZP EU a nástroje k její realizaci: přímé platby a cross-compliance, zvyšování konkurenceschopnosti (Program rozvoje venkova, VaV)*. Praha 2008, s. 33-34.

Po odsouhlasení Programu rozvoje venkova ČR Evropskou komisí byla Česká republika na období 2007-2013 přiznána finanční pomoc ve výši 3 615 mil. eur, přičemž Evropská unie se na této částce bude podílet 78 %.²²⁷ Zbývajících 22 % bude proplaceno z národních zdrojů. Zásadní pozornost bude věnována ose II, na jejíž projekty má být vynaloženo 1945 mil. eur a hned poté následuje v objemu financí osa I s částkou 840 mil. eur.²²⁸

Obrázek č. 9: Alokace finanční pomoci v rámci Programu rozvoje venkova v ČR v letech 2007-2013 (mil. EUR, %)

Osy	Veřejné výdaje (mil. EUR)	Příspěvky z EAFRD (%)	EAFRD (mil. EUR)	Podíl na EAFRD (%)
Osa I	840	75,00	630	22,39
Osa II	1 945	79,88	1 554	55,20
Osa III	635	75,00	477	16,93
LEADER	175	80,00	140	5,00
Technická pomoc	18	75,00	13	0,48
CELKEM	3 615	77,87	2 815	100

Zdroj: FOJTÍKOVÁ, Lenka – LEBIEDZIK, Marian: *Společné politiky Evropské unie: historie a současnost se zaměřením na Českou republiku*. Praha 2008, s. 35.

4.8 Názory odborníků z praxe

Většina studií pojednávající o situaci současného českého zemědělství přistupuje k hodnocení často spíše teoreticky a podle statistických ukazatelů. Mnohdy jsou tak jejich závěry odlišné od názorů zemědělských odborníků, kteří mají naopak zkušenosti z praktického fungování tohoto odvětví. Z tohoto důvodu patří poslední kapitola diplomové práce odpovědím a názorům oslovených zemědělských odborníků, a to konkrétně Ing. Čestmíru Tomášovi zastávající funkci předsedy představenstva společnosti Agro Odersko, a.s. a ekonomovi Ing. Janu Kudělkovi, kterým byly kladeny otázky související s následky začlenění českého agrárnictví do společné evropské zemědělské politiky. (viz. přílohy).

²²⁷ FOJTÍKOVÁ, L.– LEBIEDZIK, M.: c. d., s. 35.

²²⁸ MACHÁLEK, E. – PĚLUCHA, M. a kol.: c. d., s. 35.

Společná zemědělská politika Evropské unie a její vliv na české zemědělství

Obsah první otázky se soustředil na vliv plánovaného vstupu do Evropské unie na vývoj a reformy českého zemědělství v devadesátých letech. Oba dotazovaní se shodli, že změny v tomto odvětví nastaly převážně jako reakce na aktuální problémy, výzvy a národní zájmy, ačkoliv působení Evropské unie zde byl rovněž prokazatelný.

Druhý dotaz řešil vliv chystané evropské integrace a s tím souvisejících předvstupních programů a vyjednaných podmínek na pokrok českého agrárnictví a otázku zda je možné tvrdit, že by se bez plánovaného vstupu do Evropské unie vývoj zemědělství nějak lišil. Ing. Kudělka v této souvislosti tvrdí, že vyjednané podmínky jsou v současnosti pro zemědělce přímo likvidační a bez plánovaného východního rozšíření by záleželo pouze na postoji vládních činitelů a veřejnosti jak by se k této problematice postavili. Pokud by však nedošlo k zásadní změně a tato politika by se řídila stejným způsobem jako před obdobím vstupu, byl by podle něj stav českého zemědělského sektoru hodně špatný. Taktéž Ing. Tomáš zastává názor o negativních dopadech sjednaných předvstupních podmínek, a to hlavně v objemu produkce, kdy je dnešní české zemědělství nekonkurenceschopné a soběstačné pouze ve výrobě mléka a pěstování obilovin.

Poslední otázka se týkala zhodnocení situace současného českého zemědělství a obecných vyhlídek do budoucna. Ing. Kudělka se vyjádřil, že pozitivní vývoj existoval pouze dočasně a jako stále přetrvávající hlavní negativa vidí snížení české zemědělské produkce a zvyšování dovozu potravin. Zastává názor, že společná zemědělská politika nepotřebuje naše produkty, ale trhy a pokud tento trend bude pokračovat, tak se agrárnictví stále více bude dostávat do role udržovatele krajiny a nikoliv producenta. Podobné odpovědi na tuto otázku poskytl Ing. Tomáš, který dokonce nic pozitivního na vývoji českého zemědělství nespatřuje, protože čeští zemědělci jsou neustále znevýhodňováni, snižují se hodnoty produkce a saldo agrárního obchodu se zhoršuje. Další vývoj bude podle jeho názoru záviset na politických rozhodnutích na národní a evropské úrovni a shodně s Ing. Kudělkou varuje před převahou krajinytvorné funkce zemědělství nad produkční.

Hodnocení názorů těchto dvou odborníků není jistě pro budoucnost českého zemědělství nijak příznivé. V odpovědích však byly potvrzeny již zmiňované informace o určitém nezájmu politiků a společnosti o zemědělství, obavách ze snižování české zemědělské produkce, nerovných podmínkách všech členských zemí Evropské unie a zajímavé je jistě upozornění na nebezpečí omezení funkce zemědělství jen na krajinytvorného činitele.

Mediálně známější analytik zemědělství a novinář Petr Havel se již dlouhodobě věnuje problematice českého a evropského zemědělství a ve svých názorech na tuto oblast je v souvislosti se svými vědomostmi a zkušenostmi, velmi kritický. Upozorňuje na již uvedenou nebezpečnou míru závislosti českých zemědělců na evropských dotacích, ve které zaujímá Česká republika hned druhé místo za Irskem.²²⁹ Následkem tohoto údaje je české zemědělské podnikání významně závislé na politických rozhodnutích, což jistě není z ekonomického hlediska dlouhodobě příznivé. Jako určité východisko shledává vytvoření reálné koncepce českého a zároveň evropského zemědělství, které bude reflektovat skutečné podmínky a možnosti tohoto odvětví. Vzhledem k zaostalosti evropské produkce, vysokým nákladům na výrobu, byrokracii a nízkou tržní flexibilitu však nejsou možnosti na funkční koncepci podle Havla do budoucna nijak pozitivní.²³⁰ Evropské zemědělské výrobky jsou v porovnání s cenami na světových trzích příliš drahé, nekonkurenceschopné a lepší budoucí vyhlídky na odbyt své produkce má Asie a Jižní Amerika. Z pohledu institucionálního zázemí zemědělské politiky je Petr Havel zastáncem propojení dvou či dokonce tří stávajících ministerstev (ministerstvo místního rozvoje, životního prostředí a popřípadě i ministerstvo zemědělství) do jednoho společného ministerstva, což by podle jeho názoru mělo za následek samá pozitiva.²³¹

Poněkud kladněji se vyjadřuje ředitel SZIF Tomáš Révész, který zdůrazňuje, že na rozdíl od většiny států Evropské unie nemusí Česká republika vracet neoprávněně čerpané dotace. SZIF se podle něj oproti ostatním přibližně dvaceti zemím dokázal vyvarovat slabému kontrolnímu a administrativnímu prostředí, nezpůsobilým výdajům a nákladům či překročením finančních limitů. Těmito argumenty obhajuje podle mnohých nadbytečné požadavky a pravidla při administraci vyplácení evropských finančních prostředků.²³²

Nedávné červencové setkání politiků v Bruselu se při svém dialogu shodlo na posunu od intenzivní formy zemědělství spíše k trvale udržitelnému modelu.

---

²²⁹ HAVEL, Petr: Paradoxy zemědělské bilance. In: blog.aktualne.cz, 1. 8. 2010, <http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/petr-havel.php?blogid=27&archive=2010-08> (10. 8. 2010)

²³⁰ HAVEL, Petr: Zemědělství potřebuje koncepci, ale reálnou. In: blog.aktualne.cz, 4. 12. 2009, <http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/petr-havel.php?itemid=8264> (10. 8. 2010)

²³¹ HAVEL, Petr: *Blíží se naplnění vize o „Ministerstvu venkova“ ?* In: blog.aktualne.cz, 22. 3. 2010, <http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/petr-havel.php?blogid=27&archive=2010-03> (10. 8. 2010)

²³² Rozhovor s Tomášem Révéšem, ředitelem Státního zemědělského intervenčního fondu v týdeníku Zemědělec. In: SZIF, 6. 4. 2010,

http://www.szif.cz/irj/portal/anonymous/CmDocument?rid=/apa_anon/cs/obecne_informace/zpravy_o_fo_ndu/tiskove_zpravy/archiv/2010/1270725615406.xml (10. 8. 2010)

Společná zemědělská politika Evropské unie a její vliv na české zemědělství

Propagovat by se měla určitá kulturní a lokální rozdílnost odrážející se v zemědělské produkci jednotlivých členských zemí, která podle belgické ministryně zemědělství Sabine Laruelle měla přispět k budoucí prosperitě.²³³

Otázka rozpočtu společné zemědělské politiky v kontextu jeho plánovaných reforem by se měla vyjednávat po prázdninách a diskuze o konkrétních návrzích budoucího finančního rámce společně s legislativními návrhy Evropské komise jsou plánovány k projednání v červenci 2011. Harmonogram jednání o společné zemědělské politice je předem stanovený, ovšem reálné výsledky se jen těžko předpovídají. Současný evropský komisař pro zemědělství Daciana Ciola však již teď předpovídá rok 2013 za významný milník historie společné zemědělské politiky Evropské unie.²³⁴

---

²³³ *EU urged to promote „territorial vision“ of farming.* In: euractiv, 23. 7. 2010.

<http://www.euractiv.com/en/cap/eu-urged-promote-territorial-vision-farming-news-496580> (10. 8. 2010)

²³⁴ *The Common Agricultural Policy after 2013 – Public debate.* Evropská komise.

Závěr

Členství v Evropské unii bylo v devadesátých letech minulého století jedním z politických cílů postkomunistických zemí střední a východní Evropy. Integrace mezi demokratické evropské státy měla sloužit jako určitá záruka politické a ekonomické stability, která byla v devadesátých letech minulého století pro státy s komunistickou minulostí tou největší prioritou. Nejinak tomu bylo v případě České republiky, jejíž političtí představitelé zastávaly k procesu bližší evropské integrace velice pozitivní postoje a po uzavření tzv. Evropské dohody o plánovaném přidružení k tehdejšímu Evropskému společenství v roce 1991, se členství v této instituci začalo reálněji přibližovat. S přibývajícím množstvím jednání a uzavíraných dohod v souvislosti s chystaným přistoupením se o přínosech členství v Evropské unii začala kromě české politické sféry informovat i česká veřejnost, protože toto tzv. východní rozšíření Evropské unie o země střední a východní Evropy bylo vnímáno jako nejrozsáhlejší a zároveň nejsložitější a mělo ovlivnit fungování všech dosavadních politik v kandidátských zemích. Významná pozornost byla věnována hlavně oblasti zemědělství, které v Evropské unii zastávalo pozici jedné z nejdůležitějších a finančně nejnáročnějších politik.

Následkem příprav na přijetí společné evropské zemědělské politiky bylo v jednotlivých kandidátských zemích zrealizováno několik předvstupních nástrojů a programů, byla přijata nová legislativní a reformní opatření a vznikaly nové administrativní organizace. Na základě tohoto vývoje byla Evropská unie vnímána jako instituce, která měla obrovský a nepřehlédnutelný vliv na formování českého agrárnictví. Toto tvrzení položilo základ pro obsah předkládané diplomové práce, jejíž cílem byla analýza vývoje českého zemědělství prostřednictvím teorie evropeizace. V souvislosti s tímto tématem bylo položeno několik výzkumných otázek napomáhajících k následnému potvrzení či vyvrácení stanovených hypotéz.

První z otázek se zabývala vysvětlením a definováním teorie evropeizace a jejím obecným vlivem na fungování politik členských států Evropské unie. Počátky konceptu evropeizace se objevují ihned po založení Evropského společenství uhlí a oceli v souvislosti se začínajícím evropským integračním procesem. Je však nutné zdůraznit, že pojem integrace a evropeizace nejsou totožné. Integrace, která se považuje za předchůdce evropeizace, vyjadřuje předávání politických kompetencí na vyšší úroveň a následný vznik nových institucí a organizací s do té doby nepoužívanými nástroji a

kompetencemi. Naopak evropeizace zkoumá způsob jak právě tyto nové kompetence ovlivní vnitřní strukturu a fungování politik jednotlivých členských států Evropské unie, a to ve sférách politics, polity a policy. I přes významný rozvoj konceptu evropeizace v devadesátých letech minulého století pro tuto teorii stále neexistuje jednotná definice. Mezi nejvýznamnější teoretiky evropeizace lze zařadit Claudia Maria Radaelliho, Marii Green Cowlesovou, Jamese Caporasa, Thomase Risseho či Roberta Ladrecha. Právě posledně zmiňovaný autor přináší klasickou definici, která charakterizuje evropeizaci jako proces, při němž se politické a ekonomické směřování Evropské unie stane součástí národních politik a ovlivňuje vznik politických rozhodnutí již na národní úrovni. Konkrétní vliv evropeizace na fungování členských států je vysvětlován na základě trojdimenzionálního pojetí, kdy jsou dopady Evropské unie zkoumány ve sféře jednotlivých politik (policy), politických systémů (polity) a institucionálních jednání (policies). Nejvíce studií je věnováno analýzám dopadů evropeizace v posledně zmiňované sféře policies, která popisuje změny ve fungování domácích politik a hledá příčiny těchto změn právě v působení Evropské unie. Tato diplomová práce rovněž vychází z pojetí české zemědělské politiky skrz sféru policy, protože právě zemědělská a environmentální politika patří mezi oblasti, které jsou rozhodováním na evropské úrovni nejvíce ovlivňovány a dochází tak k určitému stupni harmonizaci pravidel a používaných mechanismů. I přes různá pojetí konceptu evropeizace je obsahem jejich vysvětlení vždy přítomnost změn následkem působení Evropské unie ve všech výše uvedených sférách. T. Börzel a T. Risse jako prvotní příčinu pro výskyt evropeizace považují nesoulad (*misfit*) mezi domácí a evropskou sférou, jejíž následkem je adaptační tlak a následná změna. Čím větší je nesoulad mezi oběma rovinami, tím silnější adaptační tlaky a zásadnější změny jsou prováděny. Existencí nesouladu a jeho následků je tak prokázána přítomnost určitého vlivu evropeizace na fungování států, ačkoliv hloubka tohoto vlivu na domácí sféru se může často zásadně lišit a je třeba ji posuzovat na základě individuálních charakteristik a tradic jednotlivých států. Nesoulad zde tak funguje spíše jako prvotní činitel změn a jeho důsledky jsou odvozeny na základě přítomných faktorů a jejich reakcí na adaptační tlaky.

Druhá z otázek se tázala, jaké konkrétní dopady měl koncept evropeizace na fungování českého zemědělství v předvstupním období a po samotném vstupu do Evropské unie. Oproti ostatním zemím střední a východní Evropy nepředstavuje agrární sektor v hospodářství České republiky nijak zásadní podíl. Vzhledem k rozsahu společné zemědělské politiky a finančním prostředkům, které se na její realizaci v rámci

Evropské unie vynakládají, nemohl obsah předvstupních jednání vynechat diskuze o podmínkách zapojení České republiky do jejího fungování. Tradiční mechanismy a nástroje společné zemědělské politiky byly obecně v zemích východního rozšíření neznámé a neexistovala zde žádná zkušenost s jejich užíváním. S použitím pojmu nesoulad lze tvrdit, že zde došlo k určitému rozporu mezi standardy Evropské unie a kandidátských zemí, jejichž následkem byl vyvíjený adaptační tlak ze strany unijních institucí, kterému se nové země musely nějakým způsobem přizpůsobit.

Před vstupem do Evropské unie byly z adaptačního hlediska pro Českou republiku nejvýznamnější programy předvstupní pomoci, z jejichž finančních prostředků mohlo české zemědělství čerpat finanční podporu na projekty napomáhající zlepšit konkurenceschopnost a podpořit trvale udržitelný rozvoj venkova. Pozitivní zkušenosti s implementací zásad společné zemědělské politiky načerpala Česká republika prostřednictvím programu SAPARD (Zvláštní předvstupní program pro rozvoj zemědělství a venkova) fungujícího v období 2002-2004. S časovým odstupem je realizace tohoto programu v českém prostředí hodnocena jako velmi úspěšná, a to hlavně z institucionálního hlediska. Pro správnou administrativu tohoto nástroje vznikla tzv. Agentura SAPARD, která byla pověřena řízením a správnou implementací tohoto programu do českého prostředí. Výzvou pro české úředníky podílející se na jeho organizaci byla jistě i decentralizace programu SAPARD znamenající předání plné odpovědnosti české administrativě. Dalším viditelným dopadem konceptu evropeizace na českou zemědělskou politiku bylo vytvoření zcela nového institucionálního zázemí s cílem plnit administrativní a legislativní požadavky kladené Evropskou unií. V červenci 2002 došlo k založení Státního zemědělského intervenčního fondu, který dodnes plní funkce platební agentury s povinností zprostředkovávat finanční podporu pro české zemědělce. Následkem tohoto vývoje v předvstupním období lze tvrdit, že koncept evropeizace se zde plně projevil. Finanční podpora plynoucí z programu SAPARD, přizpůsobení institucionálního zázemí a vznik Státního zemědělského intervenčního fondu byly jasným důkazem vlivu Evropské unie na české zemědělství před rokem 2004. Velice kladně bylo hodnoceno využití a působení programu SAPARD a úspěšná legislativní a institucionální implementace společné zemědělské politiky skrz nově vzniklé administrativní prostředí.

I po vstupu do Evropské unie se české zemědělství ve své obvyklé činnosti setkalo praktickými následky konceptu evropeizace. Od roku 2004 se čeští farmáři již plně museli přizpůsobit podmínkám, které si pro vstup do společné zemědělské politiky na

summitu v Kodani v roce 2002 vyjednali. Nejzásadnější debaty probíhaly ohledně problematiky způsobu vyplácení přímých plateb novým členským zemím. Vlivem rozhodnutí Evropské unie musely státy východního rozšíření pro rok 2004 přijmout podpory ve výši 25 % z celkového podílu, který běžně čerpá původních patnáct členů. Každoročně se přímé platby navyšují, v roce 2013 dojde k jejich úplnému srovnání a finanční podmínky evropských farmářů by se tak měly vyrovnat. Od počátku byl tento nerovný podíl kritizován a nové členské země poukazovaly na snižování své konkurenceschopnosti a vytvoření poněkud diskriminačních podmínek. Kromě přímých plateb si Česká republika s již větším úspěchem sjednala dvě přechodná období týkající se hygienických předpisů, dále pak speciální období omezující nákup české půdy cizinci a konečná výše limitů výrobních kvót zemědělských produktů byla nakonec založena na úspěšném jednání českých zemědělců a nikoliv původních požadavcích Evropské komise.

Na finanční programy předvstupní pomoci navázaly od roku 2004 operační programy Rozvoj venkova a multifunkční zemědělství a Horizontální plán rozvoje venkova ČR pro období 2004-2006. Původní cíle programu SAPARD se navíc rozšířily o neinvestiční programy zdůrazňující multifunkční charakter zemědělství, rozvoj venkova, podporu vzdělanosti a agroenvironmentální opatření. Po ukončení těchto programů v roce 2006 se jejich priority a stanovené zásady přesunuly do Programu rozvoje venkova na období 2007-2013, který opět mimo jiné klade důraz na ochranu životního prostředí a krajiny, diverzifikaci zemědělských aktivit a zlepšování kvality života na venkově. Mezi projevy působení evropeizace společné zemědělské politiky po vstupu do Evropské unie lze bezesporu zařadit čerpání finančních prostředků prostřednictvím projektů v rámci stanovených programů a zemědělskou produkci odvíjející se od stanovených výrobních kvót. Za poněkud méně příznivý vliv konceptu evropeizace na fungování českého zemědělství v praxi je možné považovat relativní neúspěch sjednané výše přímých plateb, který je dodnes zdůrazňován jako jeden z nejvíce negativních přínosů společné zemědělské politiky.

Cílem třetí položené otázky je zjistit, zda-li byl vývoj českého zemědělství během devadesátých let dvacátého století plně ovlivněn přípravou na vstup do Evropské unie, nebo jestli více než na plánovanou integraci reagoval na aktuální ekonomické a sociální požadavky. Po roce 1989 prošlo české zemědělství velikou změnou rozdělenou do několika transformačních procesů. Během vlády komunistické strany v tomto sektoru vymizelo soukromé vlastnictví a menší farmy rodinného charakteru, byly vytvořeny

Jednotná zemědělská družstva a Československé statky, které byly centrálně řízeny státem, což se následně negativně projevovalo na kvalitě zemědělských produktů. Cílem tehdejšího politického systému byla potravinová soběstačnost, produkce nebyla odvozena od poptávky, monopolní postavení zemědělských družstev bylo běžným jevem a rovněž samotní zemědělci byli velice zvýhodňovanou skupinou pracujících, která měla předem zajištěný odbyt svých výrobků a stálou výši mzdy nezávislou na produktivitě práce. Státem řízené zemědělství v tomto období nemělo žádné zkušenosti s tržním hospodářstvím a ekologií a ochraně životního prostředí nebyla věnována skoro žádná pozornost. Po pádu komunismu v roce 1989 se výše uvedený charakter zemědělství v nové demokratické zemi s tržním hospodářstvím nemohl žádným způsobem uplatnit, a proto v první polovině devadesátých let nastalo období radikální transformace, jehož hlavními znaky se staly procesy restituce a privatizace. Tyto kompletní změny sebou přinesly snížení objemu a intenzity zemědělské produkce, pokles zaměstnanosti v zemědělství, dominantní postavení větších zemědělských podniků a stále přetrvávala nízká technická vybavenost a odlišná výkonnost zemědělců. V průběhu transformačního období většina pozornosti směřovala právě k procesům restituce a privatizace a byl zde jen minimální prostor pro přípravu na vstup českého zemědělství do Evropské unie, což se postupně začalo měnit v důsledku oficiálního podání žádosti České republiky o členství v Evropské unii v roce 1996. Odpověď na třetí otázku tak nemůže být jednoznačná. Následkem situace, ve které se české zemědělství nacházelo po pádu komunismu se veškeré činnosti v tomto odvětví musely nejprve zaměřit na jeho zásadní transformaci a přizpůsobení aktuálním politickým a ekonomickým podmínkám tehdejšího Československa. Přizpůsobení se požadavkům Evropské unie lze sledovat až ke konci minulého století, kdy byly vnitřní majetkové a legislativní procesy českého zemědělství relativně skončeny a bylo nutné se plně zaměřit na plánovaný vstup do Evropské unie. Na rozvoji českého zemědělství se tak po roce 1989 nejprve podílely aktuální politické, ekonomické a společenské požadavky a s blížícím se členstvím v Evropské unii se české agrárnictví více zaměřilo na plnění unijních požadavků pro vstup do společné zemědělské politiky.

Čtvrtá a poslední otázka se zabývá zhodnocením českého zemědělství po vstupu do Evropské unie, jeho případnými konceptuálními změnami v souvislosti s tímto členstvím a ptá se rovněž na postoj politických stran k zemědělské politice a hodnocení současného agrárnictví samotnými zemědělci. Již v předvstupním období čeští zemědělci využívali finanční programy zaměřující se na rozvoj venkova,

konkurenceschopnosti a multifunkčnost zemědělství. Po vstupu do Evropské unie české zemědělství ve využití těchto unijních finančních prostředků pokračovalo a navíc se muselo přizpůsobit sjednaným přístupovým podmínkám jako jsou výrobní kvóty či způsob čerpání přímých plateb. Mimořádný rozdíl v konceptu zemědělské politiky po vstupu do Evropské unie nenastal kvůli návaznosti na předvstupní období, které již tehdy úspěšně položilo základ legislativním a institucionálním změnám související se vstupem a zemědělci v jeho průběhu získali určité zkušenosti s evropskými programy, kterých využívali i po roce 2004. Mnoho odborníků však již teď upozorňuje na nutné změny či opatření ve struktuře českého zemědělství, které si podle jejich názorů až příliš zvyká na finanční prostředky plynoucí z Evropské unie a po roce 2013, kdy se vyplácení těchto částek plánuje omezit, hrozí nebezpečí poklesu konkurenceschopnosti českého zemědělství na evropských trzích. Zemědělci naopak příliv financí hodnotí pozitivně, avšak velice kritizují současná omezení v zemědělské produkci kvůli systému kvót a přetrvávající nerovné podmínky zemědělců z nových členských zemí v porovnání s původními patnácti státy Evropské unie, které jsou stále zvýhodňovány a nelze jim tak lehce konkurovat. V souvislosti se snižováním produkce tak zaznívají obavy z budoucnosti společné zemědělské politiky, která se stále více zaměřuje na ochranu krajiny na úkor zemědělské produkce, což může vyústit ve zvyšování dovozu agrárních produktů a evropské zemědělství tak přestane být soběstačné.

Hospodářství České republiky je v porovnání s ostatními okolními státy méně agrárně orientované, zemědělství zde není atraktivním odvětvím kvůli nízkým mzdám a životním podmínkám farmářů. Proto na české politické scéně neexistuje žádná větší politická strana, zabývající se zemědělskou problematikou a výrazně hájící zájmy farmářů. Všechny současné parlamentní strany se vzájemně shodují, že je potřeba vybudovat konkurenceschopné a multifunkční zemědělství založené na rovnocenných podmínkách všech členských států Evropské unie. Naproti tomu české zemědělské zájmy mají kvalitní zastoupení v mnoha ekonomických zájmových organizacích jako Asociace soukromého zemědělství či Zemědělský svaz České republiky. V souvislosti politickými postoji ke společné zemědělské politice nelze opomenout první polovinu roku 2009, kdy Česká republika předsedala Radě Evropské unie a jako jednu z priorit si vytyčila reformu evropského zemědělství, která je potřebná kvůli své finanční náročnosti a snižující se konkurenceschopnosti na světových trzích. Během předsednictví se bohužel na řešení těchto otázek nenašel dostatečný čas, a tak podalo české předsednictví alespoň určité podněty k budoucí diskuzi o tomto problému.

Na základě výše zodpovězených výzkumných otázek lze tvrdit, že první stanovená hypotéza byla kompletně potvrzena. České zemědělství po roce 1989 prokazatelně prodělalo v transformačních obdobích mnoho změn, které byly hodnoceny jako důležité kroky vedoucí k budoucímu přijetí mezi členské státy Evropské unie. Postupné reformy české zemědělské politiky souvisely s potřebou přizpůsobit se aktuálním domácím a zároveň evropským politickým, ekonomickým a sociálním podmínkám. Jejich následkem se v devadesátých letech minulého století české zemědělství snažilo vyrovnat s novými požadavky demokratického státu s tržním hospodářstvím a také požadavkům plánovaného vstupu do Evropské unie. Na základě úspěšně implementovaného předvstupního programu SAPARD, vybudování kvalitního institucionálního zázemí v podobě dodnes působícího Státního zemědělského intervenčního fondu a rychlého přizpůsobení českých úředníků evropským požadavkům, je předvstupní období v České republice hodnoceno spíše kladně.

Pro potvrzení druhé hypotézy této diplomové práce je nutné doplnit určité informace, které nebyly položenými otázkami přímo zodpovězeny. Hned v úvodu hypotéza tvrdí, že v ekonomické a sociální oblasti zaznamenává české zemědělství velmi dobré výsledky. Ihned po vstupu do Evropské unie se situace zemědělců výrazně zlepšila a ekonomické výsledky dosahovaly příznivých výsledků ve všech sledovaných kategoriích. Hodnoty agrárního obchodu dovozu a vývozu stoupaly, byly odstraněny obchodní překážky mezi členskými zeměmi Evropské unie a zemědělcům se obecně navýšily jejich příjmy, což mělo přímou návaznost na zkvalitnění sociálních podmínek farmářů. Naproti tomu však existuje i spousta negativ, mezi které patří snižování objemu rostlinné a živočišné produkce, příliš velká závislost českých zemědělců na unijních finančních prostředcích, která se s budoucím vývojem může ukázat jako velice problematická. V sociální oblasti panují stále dlouhodobé potíže se zvyšováním průměrného věku zemědělců, s nezájmem mladých lidí o tuto oblast, snižováním počtu zaměstnaných v tomto odvětví a přetrvávající rozdíly v průměrných mzdách zemědělců a zaměstnanců v dalších odvětvích. Z krátkodobého hlediska byl tak vstup do Evropské unie velice pozitivní, ale jak se s dalším vývojem ukazuje, do budoucna se v tomto odvětví nečekají výrazná zlepšení, a proto je v hypotéze uvedeno hodnocení dosavadního českého zemědělství jako relativně neutrální. Jak již bylo několikrát zmíněno, hlavní překážky rozvoje českého agrárníctví jsou spatřovány v nerovných podmínkách členských zemích Evropské unie, přílišné závislosti českého zemědělství na dotacích a nízké konkurenceschopnosti navíc podpořené kvótním systémem.

Společná zemědělská politika Evropské unie a její vliv na české zemědělství

Tato diplomová práce s názvem „*Společná zemědělská politika Evropské unie a její vliv na české zemědělství*“ si jako svůj hlavní cíl stanovila analyzovat vývoj českého zemědělství prostřednictvím teorie evropeizace. Na základě výše zodpovězených otázek lze vyvodit závěr, že koncept evropeizace je s vývojem českého zemědělství od roku 1989 slučitelný a relevantní. Svým obsahem práce zároveň poskytla ucelený přehled historie novodobé české zemědělské politiky a jejího formování spojeného nejen s vlivem Evropské unie.

V souvislosti s obsahem tohoto textu, zodpovězenými výzkumnými otázkami a potvrzenými hypotézami lze tvrdit, že hlavní cíl této diplomové práce byl splněn.

Prameny a literatura

Prameny

Agrární komora České republiky. In: AKČR, <http://www.agrocr.cz/> (9. 8. 2010).

Agrární politika ČR po vstupu do EU. Zemědělský týdeník, 23. 2. 2005, <http://www.zemedelskytydenik.cz/webmagazine/articles.asp?ida=1716&idk=614> (9. 8. 2010).

ALTEROVÁ, Libuše: Zaměstnanost v zemědělství klesá. In: agroweb, 14. 5. 2010 http://www.agroweb.cz/Zamestnanost-v-zemedelstvi-klesa_s43x46284.html (10. 8. 2010).

Certifikace a akreditace Ministerstva financí v roli Kompetentního orgánu na programové období 2007-2013. In: MFČR, http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/zem_politika_46687.html (9. 8. 2010).

Co je SZIF. In: SZIF, <http://www.szif.cz/irj/portal/anonymous/o-nas/co-je-szif> (9. 8. 2010).

Czech Republic Toward EU Accession. Summary Report, The International Bank for Reconstruction and Development/The World Bank 1999.

Čeští zemědělci a společná zemědělská politika Evropské unie. Informační příručka europoslance Hynka Fajmona, http://www.ods.cz/eu/download/docs/zemedelci_a_politika_EU.pdf, (9. 8. 2010).

EU urged to promote „territorial vision“ of farming. In: euractiv, 23. 7. 2010. <http://www.euractiv.com/en/cap/eu-urged-promote-territorial-vision-farming-news-496580> (10. 8. 2010).

HAVEL, Petr: Blíží se naplnění vize o „Ministerstvu venkova“ ? In: blog.aktualne.cz, 22. 3. 2010, <http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/petr-havel.php?blogid=27&archive=2010-03> (10. 8. 2010)

HAVEL, Petr: Paradoxy zemědělské bilance. In: blog.aktualne.cz, 1.8. 2010, <http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/petr-havel.php?blogid=27&archive=2010-08> (10. 8. 2010).

HAVEL, Petr: Zemědělství potřebuje koncepci, ale reálnou. In: blog.aktualne.cz, 4. 12. 2009, <http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/petr-havel.php?itemid=8264> (10. 8. 2010).

ISPA: Obecné informace. Ministerstvo financí České republiky. In: MFČR, http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/pom_eu_ukonprogr_ispa.html (9. 8. 2010).

JEMELKA, Petr: Zemědělskou politiku EU lidé neznají, ale schvalují ji. In: Aktualne.cz, <http://aktualne.centrum.cz/ekonomika/penize/clanek.phtml?id=665014>, (9. 8. 2010).

Společná zemědělská politika Evropské unie a její vliv na české zemědělství

Koncepce agrární politiky po vstupu ČR pro období po vstupu do EU (2004-2013). In: MZe ČR:

http://eagri.cz/public/eagri/file/26240/Koncepce_agrar_politiky_CR_pro_obdobi_po_vstupu_do_EU.pdf (9. 8. 2010).

KUCHYŇKOVÁ, Petra: *Kterak komisařka Boelová hledala pravdu v moravském víně.* Revue Politika, 2006, č. 10, <http://www.cdk.cz/rp/clanky/331/kterak-komisarka-boelova-hledala-pravdu-v-moravskem-vine/> (10. 8. 2010).

OECD: Territorial Reviews: Czech Republic. Paříž 2004.

PALÁN, Josef: *Reforma společné zemědělské politiky EU.* Praha 2007. In: (<http://www.psp.cz/kps/pi/PRACE/pi-5-273.pdf> (6. 8. 2010).

Počet zaměstnanců v zemědělství letos klesne až o deset tisíc. In: novinky.cz, 22. 10. 2009, <http://www.novinky.cz/kariera/182355-pocet-zamestnancu-v-zemedelstvi-letos-klesne-az-o-deset-tisic.html> (10. 8. 2010).

Present and Future of Common Agricultural Policy in Visegrad, In: visegrad.info, 21. 5. 2010, <http://www.visegrad.info/agriculture-and-cap-reform/factsheet/present-and-future-of-common-agricultural-policy-in-visegrad.html> (10. 8. 2010).

Priority českého předsednictví. In: eu2009.cz, <http://www.eu2009.cz/cz/eu-policies/agriculture-and-fisheries/priorities-of-the-czech-eu-presidency/priority-ceskeho-predsednictvi-715/> (9. 8. 2010).

Program rozvoje venkova České republiky na období 2007-2013. In: MZe ČR, http://www.szif.cz/irj/go/km/docs/apa_anon/cs/dokumenty_ke_stazeni/eafrd/1180428724933.pdf (10. 8. 2010).

Přínos programu SAPARD pro ČR. In: SZIF, 2006, http://www.szif.cz/irj/portal/anonymous/CmDocument?rid=/apa_anon/cs/dokumenty_ke_stazeni/sapard/1160392614859.pdf, (9. 8. 2010).

PŘIBÍK, Oldřich: *Jak vidí strany zemědělskou politiku EU.* In: agroweb.cz, 4. 5. 2010, http://www.agroweb.cz/zpravodajstvi/Jak-vidi-strany-zemedelskou-politiku-EU_s43x46145.html (10. 8. 2010).

Realizace Národního programu přípravy České republiky na členství v Evropské unii v resortu zemědělství. Tisková zpráva Nejvyššího kontrolního úřadu, 10. 5. 2004, <http://www.nkeu.cz/scripts/detail.php?id=764> (9. 8. 2010).

Rozhovor s Tomášem Révészem, ředitelem Státního zemědělského intervenčního fondu v týdeníku Zemědělec. In: SZIF, 6. 4. 2010, http://www.szif.cz/irj/portal/anonymous/CmDocument?rid=/apa_anon/cs/obecne_informace/zpravy_o_fondu/tiskove_zpravy/archiv/2010/1270725615406.xml (10. 8. 2010).

Společná zemědělská politika Evropské unie a její vliv na české zemědělství

SAPARD: Obecné informace. In: MFČR, http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/pom_eu_ukonprogr_sapard.html (9. 8. 2010).

Souhrnná zpráva 2006. In: Ministerstvo zemědělství ČR.

Statut Agrární komory České republiky. In: Agrární komora České republiky Praha, Nové znění po Sněmu AKČR – březen 2002, <http://www.agrocr.cz/statut.htm> (9. 8. 2010).

Statut Státního zemědělského intervenčního fondu. Vláda České republiky, Příloha k usnesení vlády ze dne 18. ledna 2010 č. 65, In: http://www.szif.cz/irj/portal/anonymous/CmDocument?rid=/apa_anon/cs/dokumenty_k_e_stazeni/systemova_navigace/o_nas/legislativa/1265729203156.pdf (9. 8. 2010).

SZIF, APA a SAPARD se slučují do jedné platební agentury. In: Euractiv, <http://www.euractiv.cz/zemedelstvi0/clanek/szif-apa-a-sapard-se-sluuj-do-jedn-platebn-agentury> (9. 8. 2010).

The Common Agricultural Policy after 2013 – Public debate. Evropská komise.

V zemědělství chybí mladí lidé, krize přijde už za pár let. In: novinky.cz, 11.8. 2008, <http://www.novinky.cz/kariera/146997-v-zemedelstvi-chybi-mladi-lide-krize-prijde-uz-za-par-let.html> (10. 8. 2010).

Veleba: Doplnkové přímé platby zemědělcům zůstanou, ale budou nižší. In: Ihned.cz, 21. 8. 2009, <http://ekonomika.ihned.cz/c1-38119410-veleba-doplnkove-prime-platby-zemedelcum-zustanou-ale-budou-nizsi> (9. 8. 2010).

Vstup ČR do EU. In: Euroskop, <http://www.euroskop.cz/803/sekce/vstup-cr-do-eu/> (9. 8. 2010).

Výroční hodnotící zpráva o programu Horizontální plán rozvoje venkova ČR za rok 2006, Ministerstvo zemědělství České republiky.

Výroční zpráva o operačním programu Rozvoj venkova a multifunkční zemědělství v České republice za rok 2006. Ministerstvo zemědělství ČR.

Vznik a vývoj programu PHARE. Ministerstvo financí České republiky. In: MFČR, http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/pom_eu_ukonprogr_phare.html (9. 8. 2010).

Závěrečná zpráva o programu SAPARD v České republice. Státní zemědělský intervenční fond. In: SZIF, http://www.szif.cz/irj/portal/anonymous/CmDocument?rid=/apa_anon/cs/dokumenty_k_e_stazeni/sapard/1160392614859.pdf (9. 8. 2010).

Zemědělství. In: Euroskop, <http://www.euroskop.cz/8924/17093/clanek/zemedelstvi/> (9. 8. 2010).

Zemědělství a životní prostředí v zemích OECD od roku 1990: Česká republika. OECD, Paříž 2008. In: <http://www.oecd.org/dataoecd/24/47/40762259.pdf> (9. 8. 2010).

Literatura

ACKRILL, Robert: *The Common Agricultural Policy*. Sheffield, Sheffield Academic Press 2000.

ARDY, Brian: *Agricultural, Structural Policy, the Budget and eastern enlargement of the European Union*. In: HENDERSON, Karen (ed.): *Back to Europe. Central and Eastern Europe and the European Union*. London, UCL Press 1999.

BARNES, Ian – BARNES, Pamela M.: *The enlarged European Union*. London, Longman 1995.

BAUN, Michael – KOUBA, Karel – MAREK, Dan: *Evaluating the Effects of the EU Common Agricultural Policy in a New Member State: The Case of the Czech Republic*. *Journal of Contemporary European Studies*, 17, 2009, č. 2, s. 271-292.

BEGHIN, John C. – FULLER, Frank H. (eds.): *European Agriculture: Enlargement, Structural Change, CAP Reform and Trade Liberalization*. New York, Nova Science Publishers 2007.

BLAŽEK, Petr: *Reprezentace zemědělských zájmů v politickém systému České republiky: ekonomické (profesní) zájmové skupiny*. *Politologická revue*, 2002, č. 1, s. 27.

BORNEMAN, John – FOWLER, Nick: *Europeanization*. *Annual Review of Anthropology*, 26, 1997, s. 487-514.

BÖRZEL, Tanja A.: *Europeanization: How the European Union Interacts with its Member States*. In: BULMER, Simon – LEQUESNE, Christian: *The Member States of the European Union*. New York, Oxford University Press 2005.

BÖRZEL, Tanja A. – RISSE, Thomas: *Conceptualizing the Domestic Impact of Europe*. In: FEATHERSTONE, Kevin – RADAELLI, Claudio M.: *The politics of Europeanization*. Oxford, Oxford University Press 2003.

BÖRZEL, Tanja A. – RISSE, Thomas: *When Europe Hits Home: Europeanization and Domestic Change*. *European Integration online Papers*, 4, 2000, č. 15.

CÍSAŘ, Ondřej: *Evropeizace a obhajoba zájmů: základy analytického rámce*. In: DANČÁK, Břetislav – FIALA, Petr – HLOUŠEK, Vít (eds.): *Evropeizace. Nové téma politologického výzkumu*. Brno, Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav 2005.

CSAKI, Csaba – DEBATISSE, Michel – HONISCH, Oskar: *Food and Agriculture in the Czech Republic: From a „Velvet“ Transition to the Challenges of EU Accession*. Washington, The International Bank for Reconstruction and Development/The World Bank 1999.

DANČÁK, Břetislav – FIALA, Petr – HLOUŠEK, Vít: *Evropeizace: Pojem a jeho konceptualizace*. In: DANČÁK, Břetislav – FIALA, Petr – HLOUŠEK, Vít (eds.): *Evropeizace. Nové téma politologického výzkumu*. Brno, Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav 2005.

DÜRR, Jakub – MAREK, Dan: *Předvstupní očekávání a realita plného členství: Zkušenosti členských zemí EU a jejich relevance pro ČR*. Olomouc, Univerzita Palackého 2002.

DÜRR, Jakub – MAREK, Dan – ŠARADÍN, Pavel: *Is Theory of Europeanization relevant for Central European countries?* In: CABADA, Ladislav – KRAŠOVEC, Alenka: *Europeanisation of National Political Parties*. Plzeň, Západočeská univerzita, Katedra politikologie a mezinárodních vztahů 2004.

DÜRR, Jakub – MAREK, Dan – ŠARADÍN, Pavel: *Evropeizace české politické scény – politické strany a referendum o přistoupení k Evropské unii*. Mezinárodní vztahy, 1, 2004, s. 27-49.

FIALA, Petr – HLOUŠEK, Vít – KRPEC, Oldřich: *Evropeizace českých odborových svazů: proměny strategie reprezentace zájmů a okruhu partnerů v procesu evropské integrace*. Politologický časopis, 2, 2007, s. 95-109.

FIALA, Petr – HLOUŠEK, Vít – SUCHÝ, Petr: *Teorie a analýzy evropeizace politických stran a zájmových skupin*. In: FIALA, Petr a kol.: *Evropeizace zájmů: politické strany a zájmové skupiny v České republice*. Brno, Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav 2009.

FOJTÍKOVÁ, Lenka – LEBIEDZIK, Marian: *Společné politiky EU. Historie a současnost se zaměřením na Českou republiku*. Praha, C. H. Beck 2008.

GARDNER, Brian: *European Agriculture: policies, production and trade*. Londýn, Routledge 1996.

GOETZ, Klaus H. – HIX, Simon: *Europeanised politics?: European integration and national political systems*. Londýn, Frank Cass Publishers 2001.

GRABBE, Heather – HUGHES, Kristy: *Enlarging the EU eastwards*. Londýn, Royal Institute of International Affairs 2000.

GRANT, Wyn: *Agriculture*. In: CARR, Fergus – MASSEY, Andrew (eds.): *Public Policy and the New European Agendas*. Cheltenham, Edward Elgar Publishing Limited 2006.

GRANT, Wyn: *The Common Agricultural Policy*. Oxford, St. Martin's Press 1997.

GRANT, Wyn: *The Common Agricultural Policy: challenges in the wake of Eastern enlargement*. In: CROCI, Osvaldo – VERDUN, AMY: *The European Union in the wake of Eastern enlargement. Institutional and policy-making challenges*. Manchester, Manchester University Press 2005.

HAD, Miloslav – STACH, Stanislav – URBAN, Luděk: *Česká republika v Evropské unii: členství, přínosy, výzvy*. Praha, Linde 2006.

HAVLÍK, Vlastimil – VALTEROVÁ, Aneta: *Evropeizace českých politických stran: aplikace Ladrechova konceptu*. Slovenská politologická revue, 7, 2007, č. 4, s. 77-103.

HLOUŠEK, Vít – PITROVÁ, Markéta: *Pojem evropeizace a jeho konceptualizace*. In: FIALA, Petr a kol.: *Evropeizace zájmů: politické strany a zájmové skupiny v České republice*. Brno, Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav 2009.

KORPI, Walter: *Welfare-State Regress in Western Europe: Politics, Institutions, Globalization and Europeanization*. Annual Review of Sociology, 29, 2003, s. 589-609.

KÖNIG, Petr a kol.: *Rozpočet a politiky Evropské unie: příležitost pro změnu*. Praha, C. H. Beck 2009.

LENSCHOW, Andrea: *Europeanisation of Public Policy*. In: RICHARDSON, Jeremy (eds.): *European Union: Power and Policy-making*. New York, Routledge 2001.

LOSOSOVÁ, Jana – STŘELEČEK, František – ZDENĚK, Radek: *Vliv dotací na ekonomickou situaci českých zemědělských podniků*. České Budějovice, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích 2009.

MACHÁLEK, Emil – PĚLUCHA, Martin a kol.: *České zemědělství v podmínkách reformy SZP EU a nástroje k její realizaci: přímé platby a cross-compliance, zvyšování konkurenceschopnosti (Program rozvoje venkova, VaV)*. Praha, IREAS 2008.

MILWARD, Alan S.: *The European rescue of the nation-state*. Oxford, Routledge 2000.

O'BRENNAN, John: *The eastern enlargement of the European Union*. New York, Routledge 2006.

PĚLUCHA, Martin a kol.: *Rozvoj venkova v programovacím období 2007-2013 v kontextu reformy SZP EU*. Praha, IREAS 2006.

PĚLUCHA, Martin – VIKTOROVÁ, Dana: *Uplatnění a evaluace předvstupní pomoci Evropské unie ve venkovských oblastech České republiky v kontextu vývoje zemědělské a venkovské politiky v Evropě*. Praha, Národohospodářský ústav Josefa Hlávky 2005.

PRIDHAM, Geoffrey: *Democratic Transitions in theory and practise. Southern European lessons for Eastern Europe?* In: PRIDHAM, Geoffrey – VANHANEN, Tatu: *Democratization in Eastern Europe: domestic and international perspectives*. New York, Routledge 1994.

PUSCA, Anca: *European Union: Challenges and Promises of a New Enlargement*. New York, The International Debate Education Association 2004.

RADAELLI, Claudio M.: *Europeanization: solution or problem?* In: CINI, Michele – BOURNE, K. Angele: *European Union Studies*. New York, Palgrave Macmillan 2006.

RADAELLI, Claudio M.: *The Europeization of Public Policy*. In: FEATHERSTONE, Kevin – RADAELLI, Claudio M.: *The politics of Europeanization*. Oxford, Oxford University Press 2003.

RADAELLI, Claudio M.: *Whether Europeanization? Concept stretching and substantive change*. *European Integration online Papers*, 4, 2000, č. 8, s. 4.

ROBERTS, Deborah – SHUCKSMITH, Mark – THOMSON, Kenneth J. (eds): *The CAP and the regions: the territorial impact of the Common Agricultural Policy*. Trowbridge, Cabi Publishing 2005.

ROEDER-RYNNING, Christilla: *Agricultural Policy*. In: GRAZIANO, Paolo – VINK, Maarten P.: *Europeanization: New Research Agendas*. Londýn, Palgrave Macmillan 2008.

SCHIMMELFENNIG, Frank – SEDELMEIER, Ulrich: *Introduction: Conceptualizing the Europeanization of Central and Eastern Europe*. In: SCHIMMELFENNIG, Frank –

SEDELMEIER, Ulrich: *The Europeanization of Central and Eastern Europe*. New York, Cornell University Press 2005.

SWINBANK, Alan: *Direct Payments in the EU and their Treatment in the WTO*. In: SWINBANK, Alan – TRANTER, Richard (eds.): *A bond scheme for common agricultural policy reform*. Trowbridge, Cabi Publishing 2004.

ŠARADÍN, Pavel – ŠPIČANOVÁ, Lenka: *Teorie národních zájmů a suverenity*. In: FIALA, Vlastimil a kol: *Teoretické a metodologické problémy evropské integrace*. Olomouc, Periplum 2007.

WITZKE, Von H. – TANGERMANN, S. (eds.): *Economic Transition in Central and Eastern Europe, and the Former Soviet Union: Implications for International Agricultural Trade*. Berlín, Cabi Publishing 1998.

ZEMANOVÁ, Štěpánka: *Výzkum europaizace – aktuální problémy a perspektivy*. *Mezinárodní vztahy*, 2007, č. 4, s. 29-51.

Přílohy

Textové přílohy

Příloha 1: Seznam otázek pro dotázané odborníky

Příloha 2: Vyjádření Ing. Čestmíra Tomáše k položeným otázkám

Příloha 3: Vyjádření Ing. Josefa Kudělky k položeným otázkám

Příloha 1: Seznam otázek pro dotázané odborníky

1. V devadesátých letech dvacátého století české zemědělství prošlo bezesporu zásadními změnami a rozsáhlým transformačním procesem. Lze tvrdit, že všechny tyto změny (legislativní, institucionální apod.) byly z velké části ovlivněny plánovaným vstupem do Evropské unie, kterému se české zemědělství muselo postupem devadesátých let přizpůsobovat? Nebo se tehdejší vývoj v agrárním sektoru řídil spíše národními zájmy a aktuálními potřebami českého prostředí?
2. V roce 1991 byla uzavřena tzv. Evropská dohoda o chystaném a plánovaném přidružení Československa k Evropskému společenství. Myslíte si, že pokud by k podpisu tohoto a dalších dokumentů plánujících budoucí evropskou integraci nedošlo, byl by stav českého zemědělství hodně odlišný? Měla tedy chystaná integrace České republiky spíše pozitivní vliv na vývoj českého zemědělství? Jak s odstupem času hodnotíte předvstupní program SAPARD, sjednané předvstupní podmínky pro české zemědělce a funkci Státního zemědělského intervenčního fondu?
3. Již je tomu šest let, co je české zemědělství součástí společné zemědělské politiky Evropské unie. Podle dostupných informací během této doby agrární obchod dovozu i vývozu stoupá a finanční situace a podmínky českých zemědělců se obecně zlepšují. Celkově je tak české zemědělství z ekonomické a sociální stránky hodnoceno po vstupu do Evropské unie jako relativně stabilní. Souhlasíte s těmito tvrzeními, nebo si myslíte, že je tento pozitivní vývoj pouze dočasný? Jaká největší pozitiva a naopak negativa společná zemědělská politika přinesla českým farmářům? Jaké jsou podle Vás nejpravděpodobnější prognózy českého zemědělství do budoucna?

Příloha 2: Vyjádření Ing. Čestmíra Tomáše k položeným otázkám

Vyjádření k otázce č. 1:

S politickými změnami v devadesátých letech nutně muselo dojít i ke změnám legislativním včetně resortu zemědělského. Tyto legislativní a institucionální změny byly jednak ovlivněny právním a společenskoekonomickým postavením v západních zemích Evropy a v ES, ale byly také ovlivněny dosavadními poměry v českém zemědělství. Tyto změny nastaly zejména po schválení restitučního a transformačního zákona. Zanikly státní statky a byla transformována jednotná zemědělská družstva. Začaly vznikat rodinné farmy typu farem v zemích ES, ale mnoho restituentů a vlastníků založilo různě velké podniky různých typů: družstva, akciové společnosti, společnosti s ručením omezeným, takže v současné době můžeme říct, že české zemědělství bylo ovlivněno stavem zemědělství v zemích ES, ale současně i stavem předlistopadového společného hospodaření.

Vyjádření k otázce č. 2:

Plánované přidružení Československa k ES přineslo velké změny v dotační politice státu v resortu zemědělství. Československo a později Česká republika se zavázaly ke snížení zemědělské produkce cca o 30% a zemědělcům byly výrazně sníženy prostředky nutné k udržení dosavadního rozměru zemědělství. Takže z pohledu udržitelnosti produkce měly předvstupní dohody pro zemědělce negativní dopady.

Byly však zřízeny jiné instituce, které poskytovaly zemědělcům prostředky k mimoprodukčním účelům: program SAPARD, který mohli zemědělci využít ke konkrétním investičním akcím vedoucím k vyšší produktivitě práce, pohodě zvířat a zlepšení životního prostředí. Sjednané předvstupní podmínky byly vyjednány pro české zemědělce velmi nevýhodně pokud jde o produkci jednotlivých výrob, neboť s otevřením trhu dochází k nerovným ekonomickým podmínkám mezi českými zemědělci a zemědělci zejména starých členských zemí EU. Vývoj české produkce, která není konkurenceschopná kvůli nízkým dotacím tomu dává s odstupem času za pravdu. Prostřednictvím státního zemědělského intervenčního fondu sice mají zemědělci možnost obdržet dotace poskytované na hospodaření na půdě, ale jako důsledek špatně vyjednaných podmínek před vstupem do EU jsou nedostatečné a činí české zemědělce nekonkurence schopné. Důsledkem je neustálé snižování ploch tradičních plodin (brambor, cukrovky apod.), ztráty pracovních míst. Soběstačnost ČR

je už jen ve výrobě mléka a obilovin. SZIF však poskytuje prostředky na vybrané investice a rekonstrukce.

Vyjádření k otázce č. 3:

Na vývoji českého zemědělství nic pozitivního nevidím. Nerovné podmínky vyjednané před vstupem do EU znevýhodňují české zemědělce tak, že výsledkem je neustálé snižování výroby masa, mléka a zemědělských plodin s výjimkou obilovin. Takže hodnocení ekonomické a sociální stránky českého zemědělství jako stabilní je silně relativní.

Naproti tomu zemědělci starých zemí EU dostávají dotace na produkci a ta se za posledních dvacet let výrazně zvýšila. Také každoročně roste dovoz potravin z těchto zemí a saldo agrárního obchodu se neustále z pohledu ČR zhoršuje. Pozitivní na státní zemědělské politice je možnost získat prostředky na vybrané investice, ale často tato možnost nekorresponduje s podporou výroby, takže vzhledem k absenci koncepce českého zemědělství jsou tyto výhody diskutabilní.

Teprve současný ministr zemědělství po nástupu do funkce začal pracovat na koncepci českého zemědělství a poprvé z jeho úst zazněl názor o nutnosti zvýšit zejména stavy hospodářských zvířat a zmírnit nerovnováhu ve výrobě obilovin a jeho spotřebě. Po roce 2013 se původně měly podmínky českých zemědělců a zemědělců starých členských zemí srovnat. Už se někteří politici starých členských zemí vyjadřují o potřebě dalšího pětiletého přechodného období 2013-2018. Budou-li i nadále existovat výrazné ekonomické podmínky mezi členy EU starými a novými, budoucnost českého zemědělství bude jen ve funkci krajinytvorné, nikoliv produkční. Vše je otázka politického rozhodnutí na národní i evropské úrovni.

Příloha 3: Vyjádření Ing. Josefa Kudělky k položeným otázkám

Vyjádření k otázce č. 1:

Lze konstatovat, že spíše národními zájmy a aktuálními potřebami českého prostředí, avšak ani tyto oblasti nebyly zcela pod vlivem koncepčně řízené politiky státu, ale spíše okamžité reakce na vzniklé problémy. Důvodem byla velmi slabá „politická“ podpora zemědělského sektoru, který stál (a doposud stojí) na pokraji zájmu o hospodářské dění, a prakticky nulová práce na koncepci a budoucím obrazu zemědělství v rámci ČR, z něhož vyčnívala pouze snaha o rozbití velkých celků a návrat k hospodaření formou rodinných farem, což se dá označit jako určité přiblížení se představám fungování zemědělství v tehdejší EU 15.

Vyjádření k otázce č. 2:

Na úvod této otázky lze jednoznačně odpovědět, že sjednané předvstupní podmínky pro české zemědělce jsou v současném období likvidační. Po několika málo letech ziskovosti zemědělského sektoru se tento opět propadá do ztrát zejména v živočišných komoditách a do značné míry jim sekunduje i rostlinná produkce. Základní problém tkví v tom, že dotační politika zemí EU15 byla a je štedrá a při předvstupních jednáních byly země EU10 (nově přijímané) brány jako země, u nichž bude nákladovost narůstat v určitém časovém horizontu a k tomu se přizpůsobovala i dotační politika pro tyto země. Doba růstu nákladových vstupů se však prakticky zkrátila na polovinu a dotační úrovně, krácené navíc na počátku nižší úrovně základů (preferenční výnosy plodin dosahované v období před vstupem do EU) pro výpočet podpor, rostou pomalejším tempem a vlivem uvedených nižších úrovně základů nikdy nedosáhnou úrovně vyspělých zemí EU15. V současné době tak paradoxně dochází k situaci, kdy český zemědělec prostřednictvím odvodů týkajících se části zemědělství pomáhá zajistit vyšší dotování komodit v těchto vyspělých zemích a ty jsou pak schopny je vracet na tuzemský trh a snižovat tak rozměr tuzemské produkce. Popsaný problém vyvstává právě v současném období značného propadu cen zemědělských komodit v rámci celé EU, kdy vyšší dotace v některých zemích EU15 při prakticky srovnatelných vstupech pouze snižují zisky těchto producentů a umožňují jim přežít toto období, zatímco tuzemští producenti snižují stavy zvířat (např. za poslední období 10 % dojníc s očekáváním dalších poklesů – problém ceny mléka v období 2009, pokles

produkce vepřového masa o polovinu za posledních 5 let – problém ceny prasat, kdy vyšší platby na plodiny v EU15 zde pomáhají udržet tyto chovy, apod).

V případě, že by se Česká republika nestala členem EU, byl by stav českého zemědělství v současném období určitě odlišný. Otázkou je, jak by se k zemědělskému odvětví postavili vládní činitelé a potažmo veřejnost. V případě, že by tento rezort řídili fundovaní odborníci a došlo k zajištění vyšší prestiže zemědělských producentů v rámci hospodářství ČR, bylo by zemědělství konsolidované a stabilní, aniž by docházelo k dramatickým zvrátům v cenách pro spotřebitele (podmínkou je ale i koncepce navazujících odvětví zpracovatelů a obchodu). Na straně druhé – pokud by bylo zemědělské odvětví řízeno obdobným způsobem jako do doby vstupu do EU, obávám se, že by byl jeho stav velmi špatný. Z tohoto hlediska lze současné hodnocení považovat za neutrální.

Vyjádření k otázce č. 3:

Pozitivní vývoj českého zemědělství je pouze dočasný (lépe řečeno byl) a nejpravděpodobnější prognózou českého zemědělství do budoucna je další snížení zemědělské produkce ze strany českých vlastníků zemědělských subjektů a zvýšení dovozu potravin a tím i závislosti na importérech, což v důsledku zvýší jejich ceny, nedojde-li k úplné liberalizaci světového obchodu. Platilo a stále platí, že země EU15 nepotřebují naši produkci, ale pouze naše trhy. Zemědělství se tak dostane do role udržovatelů krajiny v rámci extenzivního způsobu hospodaření a agroturistiky. V podstatě lze konstatovat, že ve srovnání s minulostí dojde k silnému omezení jednoho odvětví hospodářství ČR.

Abstrakt

Společná zemědělská politika Evropské unie a její vliv na české zemědělství

Tato diplomová práce se zabývá dopady vstupu České republiky do Evropské unie na českou zemědělskou politiku. Vývoj českého zemědělského sektoru po roce 1989 je vysvětlen prostřednictvím teorie evropeizace, která je často spojována s evropským integračním procesem a obecně se zabývá vlivem Evropské unie na politiky svých členských zemí. Práce se věnuje teoretickému vysvětlení konceptu evropeizace a jejího působení na vývoj společné zemědělské politiky v členských státech Evropské unie. Dále práce představuje vývoj, stručnou historii, hlavní reformy a nástroje používané v souvislosti s fungováním evropského zemědělství. Důraz je pak kladen na charakteristiku českého zemědělství a jeho vývoje v devadesátých letech v souvislosti s vyjednáváním vstupem do Evropské unie. Veliký prostor je věnován analýze předvstupních finančních programů, vyjednaným přístupovým podmínkám a změnám v institucionální organizaci, jejichž fungování mělo vliv na budoucí vývoj české zemědělské politiky. Ve své druhé části se práce zaměřuje na rozbor politických, sociálních a ekonomických dopadů společné zemědělské politiky na situaci současného českého zemědělství. Cílem práce je přestavit a zhodnotit změny, které přinesl pro české zemědělce vstup do Evropské unie.

Klíčová slova: Evropská unie, společná zemědělská politika, Česká republika, teorie evropeizace, předvstupní nástroje, program SAPARD, operační program, přímé platby, Státní zemědělský intervenční fond

Common Agricultural Policy of European Union and its Influence on Czech Agriculture

This thesis deals with consequences of the entry of the Czech Republic to European Union for the Czech agricultural policy. The development of the Czech agricultural segment after 1989 is explained through the theory of Europeanization which is frequently connected with process of European integration and generally it concerns with influence of the European Union over its member states. This work presents theoretical explanation of Europeanization concept and its impact on progression of the Common Agricultural Policy in European Union countries. The thesis describes development, brief history and main instruments used in connection with function of the European agriculture. The emphasis is put on characterization of the Czech agriculture and its evolution during nineties in context of negotiating entry into European Union. The important part is devoted to analysis of the pre-accession financial programs, agreed conditions and changes in institutional organization which all had significant impact on the functioning of the Czech agricultural policy. In the second part the work focus on analysis of the political, social and economical effects of the Common Agricultural Policy on the contemporary situation of Czech agriculture. The target of the thesis is to present and sum up the changes in Czech agricultural branch after the entrance to the European Union.

Key words: European Union, The Common Agricultural Policy, Czech Republic, theory of Europeanization, pre-accession instruments, program SAPARD, operational program, direct payments, State Agriculture Intervention Fund